

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM İŞ EĞİTİMİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DEVLET OKULLARINDA OKUYAN 11. SINIF
ÖĞRENCİLERİNİN MODERN DÖNEMDE YAPILAN
PORTRE ÇALIŞMALARINA YÖNELİK ALGILARI**

Emrah YAĞCI

Denizli – 2025

**T.C
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM İŞ EĞİTİMİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DEVLET OKULLARINDA OKUYAN 11. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN
MODERN DÖNEMDE YAPILAN PORTR E ÇALIŞMALARINA
YÖNELİK ALGILARI**

Emrah YAĞCI

Danışman

Prof. Dr. Feryal BEYKAL ORHUN

ETİK BEYANEMESİ

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; Şekil, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu; atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi; kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı; bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Emrah YAĞCI

TEŞEKKÜRLER

İlk teşekkürüm gerek lisans gerek yüksek lisans gerek se bu araştırma süresince her zaman desteğini omzumda hissettiğim, bilgi ve deneyimlerinden yararlanarak doğru adımlar atmamı sağlayan değerli hocam ve saygı değer danışmanın Prof. Dr. Feryal BEYKAL ORHUN' a. Sonsuz emekleri ve her zamanki güler yüzü için minnettarım.

Yine değerli yorumları, eleştirileri ve önerileri ile çalışmama katkı sağlayan jüri üyeleri hocalarım; Doç. Dr. Görkem Utku ALPARSLAN ve Dr. Öğr. Üyesi Lale ASLAN'a,

Araştırma sürecinde uzmanlıklarıyla katkı sağlayan Doç. Dr. Serdar YERLİ, Doç. Dr. Ceren TEKİN KARAGÖZ, Dr. Öğr. Üyesi Barış BOZOK'a.

Çalışmama katılmaya gönüllü olarak bana destek veren sevgili öğrencilerime çok teşekkür ederim.

Doğduğumdan bugüne kadar her zaman ve her yerde yanımda olan, araştırma sürecinde de manevi desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen kardeşim Evran YAĞCI'ya, ablalarım Berfu YAĞCI ve Aylin TÜRKASLAN'a,

Son olarak dişiyle tırnağıyla hayata tutunarak, bizim de hayata tutunmamızı sağlayan, her türlü güçlüğü üstesinden sevgisi ve merhametiyle gelen, her şeye rağmen bugünlere gelebilmemizi sağlayan, teşekkürlerin en büyüğüne layık annem Emine YAĞCI'ya sonsuz teşekkür ederim. İyi ki varsınız, iyi ki ailemsiniz.

Emrah YAĞCI

2025

ÖZET

Devlet Okullarında Okuyan 11. Sınıf Öğrencilerinin Modern Dönemde Yapılan Portre Çalışmalarına Yönelik Algıları

YAĞCI, Emrah

Yüksek Lisans Tezi, Güzel Sanatlar Eğitimi ABD,

Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Feryal BEYKAL ORHUN

Haziran 2025, 141 Sayfa

Portre resmi, insan yüzünün ve yüz ifadesinin resmedilmesidir. Portre kişinin sadece dış görünüşünü tanımlamaz aynı zamanda iç dünyası hakkında da bilgi verir. Dönemin sanat anlayışının, sosyo-kültürel yapının, inançların yansımalarını da portrelerde görmek mümkündür.

Bunun yanında sanat eğitiminde de portreler oldukça önemlidir. Öğrenciler portre çalışmaları ile teknik bilgi ve beceriler kazanırken sanat tarihi konusunda da önemli kazanımlar elde ederler. Yine portre çalışmaları öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirmelerinde, kendilerini ifade edebilmelerinde, sanatı sevmelerinde etkili olmaktadır.

Ancak Şekil sanatlar dersinde öğrencilerle klasik anlayışta, modele benzer bir portre çalışması yapmak çoğu zaman öğrencilere zor ve sıkıcı gelmektedir. Bu da öğrencilerin konuya ve derse olan ilgilerinin azalmasına sebep olabilmektedir. Bu nedenle ortaöğretimde portre konusu işlenirken öğrencilerle yapılacak Modern Dönem portre çalışmaları onların yaratıcılıklarını geliştirerek, konu ve derse olan ilgilerini arttırabilecektir.

Bu doğrultuda, bu araştırmanın amacı; devlet okullarında öğrenim gören 11. sınıf öğrencilerinin portre resimleri aracılığıyla Modern Dönem portre resmine ilişkin algılarını belirlemektir.

Araştırmada öğrencilerin Modern Dönem portrelerine ilişkin algılarının belirlenmesi amaçlandığından araştırma yöntemi olarak *nitel yöntem* yaklaşımlarından “durum çalışması” kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları olarak Afyonkarahisar İlının bir ilçesinde devlete bağlı lisede öğrenim gören 11. sınıf öğrencileri seçilmiş, araştırma

yapılan okulda 11. sınıf düzeyinde tek bir sınıf olmasından dolayı araştırma tek bir grup ile yürütülmüştür. Araştırma verileri üç haftada altı ders saatinde toplanmıştır. Birinci haftada konu hakkında herhangi bilgi verilmeden katılımcılardan bir portre çalışması yapmaları istenmiş, sonra ön değerlendirme formu uygulanmış, ikinci hafta öğrencilere Modern Dönem portreye ilişkin sunum yapılmış, üçüncü hafta da öğrencilerden Modern Dönem anlayışına uygun bir portre yapmaları istenerek son değerlendirme formu uygulanmıştır. Veriler doküman analizi ve görüşme yöntemiyle toplanmış, uygulamanın etkisi *tek gruplu ön test-son test deseni* kullanılarak test edilmiştir. Verilerin analizinde öğrencilerin yaptığı portre çalışmaları ve yarı yapılandırılmış görüşme formlarından elde edilen veriler kod ve temalarla çözümlenerek yorumlanmıştır.

Yapılan uygulama sonucunda portre konusu işlenirken Modern portre uygulamalarına yer verilmesi öğrencilerin daha istekli portre resmi yapmalarını sağlamıştır. Portre konusunun işlenmesi sırasında Modern portre resmi yaparken klasik portreye göre kendilerini daha iyi ifade edebildikleri, daha rahat ve özgür hareket edebildikleri, böylelikle Şekil sanatlar dersine olan ilgi ve katılımlarında artış olduğu görülmüştür. Yine araştırmada Modern Dönem portre çalışmalarının Şekil sanatlar dersinde kullanılması sayesinde öğrencilerin farklı bakış açıları kazandığı, yaratıcı düşünme becerilerinde gelişme sağlandığı, zaman açısından avantaj sağladığı, kullandıkları malzeme açısından daha serbest hareket edebildikleri sonuçlarına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler:Şekil Sanatlar Eğitimi, Portre, Sanat akımları, Modern Dönem Sanat

ABSTRACT

Perceptions of 11th Grade Students Attending Public Schools Towards Portrait Works from the Modern Period

YAĞCI, Emrah

Master's Thesis, Department of Fine Arts Education,

Division of Art Education

Thesis Advisor: Prof. Dr. Feryal BEYKAL ORHUN

June 2025, 141 pages

Portrait painting is the depiction of the human face and facial expression. A portrait not only reflects a person's external appearance but also provides insight into their inner world. It is also possible to observe reflections of the artistic understanding, socio-cultural structures, and belief systems of the period through portraits.

Portraits play a significant role in art education as well. Through portrait studies, students acquire technical knowledge and skills while also gaining important insights into art history. Moreover, portrait practices contribute to students' creative development, help them express themselves, and foster a love for art.

However, engaging students in traditional portrait studies based on realistic models in visual arts classes often proves to be difficult and uninteresting for them. This situation may lead to a decline in students' interest in both the subject matter and the course. For this reason, incorporating Modern Period portrait practices into the curriculum may enhance students' creativity and increase their interest in the topic and in the visual arts course overall.

In this context, the aim of this study is to determine the perceptions of 11th grade students attending public schools regarding Modern Period portrait painting through portrait-based activities.

As the study seeks to explore students' perceptions of Modern Period portraits, a qualitative research approach was adopted, specifically using the case study method. The participants consisted of 11th grade students attending a public high school in a district of Afyonkarahisar. Since there was only one 11th grade class in the selected school, the research was conducted with a single group. Data were collected over a period of three

weeks during six class hours. In the first week, students were asked to create a portrait without being provided with any background information, followed by the administration of a pre-evaluation form. In the second week, a presentation on Modern Period portrait art was delivered, and in the third week, students were asked to create a portrait in line with Modern Period aesthetics, followed by a post-evaluation form. Data were collected through document analysis and interviews, and the effectiveness of the intervention was tested using a one-group pretest-posttest design. The data were analyzed through coding and thematization of the students' artworks and semi-structured interview responses.

The findings revealed that including Modern Period portrait applications in teaching the portrait topic led to increased student motivation in portrait creation. It was observed that students felt they could express themselves more effectively, work more freely, and participate more enthusiastically in the visual arts class when engaging with Modern portrait styles as compared to traditional approaches. Furthermore, the study concluded that using Modern Period portrait practices in visual arts education allowed students to develop alternative perspectives, enhanced their creative thinking skills, saved time, and provided greater flexibility in material usage.

Keywords: Visual Arts Education, Portrait, Art Movements, Modern Period Art

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI.....	iii
ETİK BEYANAMESİ	iv
TEŞEKKÜRLER	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ.....	1
1.1. Problem	3
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Sayıtlılar(Varsayımlar).....	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.6. Tanımlar	5
İKİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	7
2.1. Kuramsal Çerçeve	7
2.1.1. Portrenin Tanımı ve Tarihi	7
2.1.2. Modern Dönem Sanatının Başlangıcı.....	22
2.1.3. Modern Dönem’ de Portre Resmi	23
2.1.3.1. Empresyonizm ve Portre Resmi	24
2.1.3.2. Fovizm ve Portre Resmi.....	28
2.1.3.3. Ekspresyonizm ve Portre Resmi	29
2.1.3.4. Kübizm ve Portre Resmi	33
2.1.3.5. Fütürizm ve Portre Resmi	36
2.1.3.6. Dadaizm ve Portre Resmi.....	39
2.1.3.7. Sürrealizm ve Portre Resmi.....	43
2.1.3.8. Soyut Sanat ve Portre Resmi	49
2.1.3.9. Soyut Ekspresyonizm ve Portre Resim	52
2.1.4. 11. Sınıf Şekil Sanatlar Dersi Öğretim Programında Modern Portrenin Yeri.....	53
2.2. İlgili Araştırmalar.....	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM.....	60
3.1. Araştırmanın Modeli	60
3.2. Çalışma Grubu	61
3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri.....	62
3.3.1. GörüşmeYöntemi	62
3.3.2. Dokümanlar ve Doküman Analizi	65
3.3.3. Verilerin Toplanması	67
3.4. Verilerin Analizi.....	68
3.4.1. VeriAnalizindenÖncekiHazırlık.....	68
3.4.2. Verilerin Analiz Süreci.....	69
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM	71
4.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine Ait Bulgular	71
4.1.1. Öğrencilerin Sunum Öncesi Portre Bilgi Düzeylerine Yönelik Görüşleri	71
4.1.2. Öğrencilerin Sunum Sonrası Portre Bilgi Düzeylerine Yönelik Görüşleri	74
4.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine Ait Bulgular.....	75
4.2.1. Öğrencilerin Sunum Öncesi Modern Dönem Sanatına İlişkinBilgi Düzeylerine Yönelik Görüşleri	76
4.2.2. Öğrencilerin Sunum Sonrası Modern Dönem Sanatına İlişkin Bilgi Düzeylerine Yönelik Görüşleri	78
4.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine Ait Bulgular.....	86
4.3.1. Öğrencilerin Sunum Öncesi Portre Uygulamasına Yönelik Görüşleri	86
4.3.2. Öğrencilerin Sunum Sonrası Portre Uygulamasına Yönelik Görüşleri.....	91
BEŞİNCİ BÖLÜM: SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER.....	99
5.1. Tartışma ve Sonuç.....	99
5.2. Öneriler	117
5.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler	117
5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	119
KAYNAKLAR	121
EKLER.....	132
Ek1.Ön Değerlendirme Formu.....	132
Ek2. Son Değerlendirme Formu	134
Ek3. Sunum Portre Örnekleri.....	136
Ek4. Veli Onam Formu	140
ÖZGEÇMİŞ	141

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. <i>Araştırmada Görüşlerine Başvurulan Uzmanlar</i>	64
Tablo 3.2. <i>Sunumda gösterilen Modern Dönem portre örnekleri</i>	66
Tablo 3.3. <i>Öğrencilerden Toplanan Dokümanlar</i>	67
Tablo 3.4. <i>Haftalık veri toplama süreci basamakları</i>	67
Tablo 4.1. <i>Öğrencilerin Portrenin Tanımına İlişkin Ön Bilgilerine Ait Analiz Tablosu</i> ..	72
Tablo 4.2. <i>Öğrencilerin Portre Çalışmasının Özellikleri Hakkındaki Ön Bilgilerine İlişkin Analiz Tablosu</i>	72
Tablo 4.3. <i>Öğrencilerin Ünlü Portre Sanatçıları Hakkında Ön Bilgilerine İlişkin Analiz Tablosu</i>	73
Tablo 4.4. <i>Öğrencilerin Ünlü Portre Resimleri Hakkındaki Ön Bilgilerine İlişkin Analiz Tablosu</i>	73
Tablo 4.5. <i>Öğrencilerin Ünlü Portre Resimleri Hakkındaki Ön Bilgilerine İlişkin Analiz Tablosu</i>	74
Tablo 4.6. <i>Öğrencilerin Portre Çalışmasının Özellikleri Hakkındaki Son Bilgilerine İlişkin Analiz Tablosu</i>	75
Tablo 4.7. <i>Öğrencilerin Portre Çalışmasının Özellikleri Hakkındaki Son Bilgilerine İlişkin Analiz Tablosu</i>	76
Tablo 4.8. <i>Öğrencilerin Modern Dönem Sanat Akımlarına Ait Ön Bilgilerinin Analiz Tablosu</i>	77
Tablo 4.9. <i>Öğrencilerin Modern Dönem Sanatçıları ve Eserleri Hakkındaki Ön Bilgilerine İlişkin Analiz Tablosu</i>	77
Tablo 4.10. <i>Öğrencilerin Modern Dönem Sanatçıları ve Eserleri Hakkındaki Ön Bilgilerine İlişkin Analiz Tablosu I</i>	79
Tablo 4.11. <i>Öğrencilerin Sunum Sonrası Modern Dönem Sanatı Hakkındaki Bilgi Düzeylerine İlişkin Analiz Tablosu II</i>	84
Tablo 4.12. <i>Öğrencilerin Sunum Öncesi Uygulama Sürecine Yönelik Görüşlerine İlişkin Analiz Tablosu</i>	87
Tablo 4.13. <i>Öğrencilerin Sunum Sonrası Uygulama Sürecine Yönelik Görüşlerine İlişkin Analiz Tablosu</i>	91

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Roma Dönemine ait erkek mumya resmi	9
Şekil 2.2. Roma Dönemine ait kadın mumya resmi	9
Şekil 2.3. Berlinghiero' nun Madonna ve Çocuk resmi	10
Şekil 2.4. İstanbul Kariye Kilisesi' nin güney güney kubbesinin tepesindeki Pantokrator mozaïği	10
Şekil 2.5. Scrovegni Şapeli' ndeki Giotto' nun Stefaneschi Triptiki.....	11
Şekil 2.6. Giotto'nun Altın Kapıda Toplantı adlı resmi.....	11
Şekil 2.7. Masaccio' nun Sant'Andrea' nin portresi.....	12
Şekil 2.8. Pisanello'nun Leonello d'Este portresi.....	12
Şekil 2.9. Botticelli tarafından yapılan idealize edilmiş bir kadın portresi	13
Şekil 2.10. Botticelli'nin "Venüs'ün Doğuşu" adlı eserinden detay	13
Şekil 2.11. Francesca' nin Federico da Montefeltro ve Battista Sforza'nın portreleri	14
Şekil 2.12. J. Bellini'nin Meryem Ana ve çocuk resmi	15
Şekil 2.13. J. Bellini'nin Meryem Ana ve çocuk resmi	15
Şekil 2.14. G.Bellini'nin Fatih Sultan Mehmet portresi	16
Şekil 2.15. Tiziano'nun Kapitone Kollu Adam resmi.....	16
Şekil 2.16. Tiziano'nun Tövbekar Magdalene resmi	16
Şekil 2.17. Michelangelo'nun "Doni Tondo" adlı resmi	18
Şekil 2.18. Leonardo da Vinci'nin Mona Lisa adlı portresi.....	19
Şekil 2.19. Raffaello'nun Agnolo Doni portresi	19
Şekil 2.20. Caravaggio'nun Kertenkele Tarafından Isırılan Çocuk resmi	20
Şekil 2.21. Caravaggio'nun Medusa başlı kalkanı	20
Şekil 2.22. Rembrandt otoportre.....	21
Şekil 2.23. Rembrandt otoportre	21
Şekil 2.24. Rembrandt otoportre.....	21
Şekil 2.25. Rosalba Carriera otoportre	22
Şekil 2.26. Joshua Reynolds otoportre	22
Şekil 2.27. Edouard Manet'in Stephane Mallarme portresi	25
Şekil 2.28. Edgar Degas'ın Alber Melida portresi	25
Şekil 2.29. Van Gogh'un Köylü Bir Kadının Başlı adlı resmi.....	27
Şekil 2.30. Van Gogh' un Dr. Gachet'nin portresi	27
Şekil 2.31. Van Gogh otoportre	27

Şekil 2.32. P. Gauguin Otoportre	27
Şekil 2.33. P.Gauguin'in çiçekli kadın portresi	27
Şekil 2.34. G.Seurat otoportre	28
Şekil 2.35. P.Signac'ın şemsiyeli kadın portresi	28
Şekil 2.36. H. Matisse Madam Matisse'in portresi	29
Şekil 2.37. M. Vlaminck' in Andre Derain portresi	29
Şekil 2.38. E. L. Kirchner'in kedili otoportresi	31
Şekil 2.39. E. L. Kirchner'in asker olarak otoportresi	31
Şekil 2.40. Alexei Jawlensky, Mistik Kafa	32
Şekil 2.41. Edward Munch'ın Çılgılık adlı resmi	32
Şekil 2.42. Oskar Kokoschka otoportresi	33
Şekil 2.43. Egon Schiele otoportresi	33
Şekil 2.44. Pablo Picasso, Daniel Henry Kahnweiler'in portresi	34
Şekil 2.45. Georges Braque'ın bir kadının portresi	34
Şekil 2.46. Juan Gris, Josette Gris'in portresi	35
Şekil 2.47. Georges Braque'ın pipo içen adam portresi	35
Şekil 2.48. Pablo Picasso'nun ağlayan kadın portresi	36
Şekil 2.49. Pablo Picasso'nun genç bir kızın portresi	36
Şekil 2.50. Umberto Boccioni'nin "yatay yapı" adlı resmi	37
Şekil 2.51. Carlo Carra, Marinetti'nin portresi	37
Şekil 2.52. Anton Giulio ve Arturo Bragaglia'nın polifizyognomik fotoğrafı	38
Şekil 2.53. Luigi Russolo'nın resmi	38
Şekil 2.54. Gino Severini otoportresi	39
Şekil 2.55. Gino Severini, Madam MS.'nin portresi	39
Şekil 2.56. Raoul Hausmann'ın kolaj resmi	40
Şekil 2.57. Francis Picabia'nın kolaj resmi	40
Şekil 2.58. George Grosz, Max Hermann'ın portresi	41
Şekil 2.59. George Grosz'un modelle otoportresi	41
Şekil 2.60. Francis Picabia'nın mekanomorfik resmi	42
Şekil 2.61. Francis Picabia'nın mekanomorfik resmi	42
Şekil 2.62. Marcel Duchamp, L.H.O.O.Q.	43
Şekil 2.63. Andre Masson'ın otomatik portresi	44
Şekil 2.64. Andre Masson'ın otomatik portresi	44
Şekil 2.65. Andre Masson'ın kum boyama tekniğini kullanarak yaptığı resmi	45

Şekil 2.66. Georges Hugnet'in dekalkomani tekniğiyle yaptığı resmi	45
Şekil 2.67. Paul Klee portre	45
Şekil 2.68. Joan Miro, portre.....	45
Şekil 2.69. G. Chirico'nun otoportresi	46
Şekil 2.70. G. Chirico'nun otoportresi	46
Şekil 2.71. Salvador Dali, Izgara Pastırmalı Yumuşak Otoportre adlı resmi.....	47
Şekil 2.72. Salvador Dali'nin Paul Eluard' ın portresi.....	47
Şekil 2.73. Rene Magritte, Melon şapkalı adam	47
Şekil 2.74. Rene Magritte, Portre	47
Şekil 2.75. Frida Kahlo'nun otoportresi.....	48
Şekil 2.76 Frida Kahlo'nun otoportresi.....	48
Şekil 2.77. Kazimir Maleviç, Köylü Başı	50
Şekil 2.78. Kazimir Maleviç, Yeni Şekilin Prototipi	50
Şekil 2.79. Piet Mondrian'ın “Evrin” adlı resmi.....	51
Şekil 2.80. Willem de Kooning, Kadın	53
Şekil 2.81. Arshile Gorky'in kendi ve hayali karısının portresi.....	53
Şekil 3.1. Araştırmanın çalışma basamakları	61
Şekil 4.1. Ö5'in ilk test çalışması.....	89
Şekil 4.2. Ö9'un ilk test çalışması.....	89
Şekil 4.3. Ö2'nin ilk test çalışması.....	89
Şekil 4.4. Ö3'ün ilk test çalışması.....	89
Şekil 4.5. Ö7'nin ilk test çalışması.....	89
Şekil 4.6. Ö6'nın ilk test çalışması.....	90
Şekil 4.7. Ö10'un ilk test çalışması.....	90
Şekil 4.8. Ö11'in ilk test çalışması.....	90
Şekil 4.9. Ö5'in son test çalışması	93
Şekil 4.10. Ö8'in son test çalışması	93
Şekil 4.11. Ö2'nin son test çalışması	93
Şekil 4.12. Ö10'un son test çalışması	93
Şekil 4.13. Ö11'in son test çalışması	93
Şekil 4.14. Ö4'ün son test çalışması	94
Şekil 4.15. Ö7'nin son test çalışması	94
Şekil 4.16. Ö1'in son test çalışması	94
Şekil 4.17. Ö9'un son test çalışması	94

Şekil 4.18. Ö6'nın son test çalışması	94
Şekil 4.19. Ö3'ün son test çalışması	95
Şekil 5.1. Ö3'ün son test çalışması	104
Şekil 5.2. Ö4'in son test çalışması	104
Şekil 5.3. Ö2'in son test çalışması	105
Şekil 5.4. Ö10'in son test çalışması	105
Şekil 5.5. Ö7'in son test çalışması	105
Şekil 5.6. Ö11'in son test çalışması	10

BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ

Portreler sadece modelin fiziksel özelliklerini gösteren sanat eserleri değil aynı zamanda kişinin yaşantısı, dönemin sosyal, kültürel, ekonomik özellikleri, inançları, kültürel birikimleri hakkında da bilgi veren belgelerdir. Her sanatçı, yaşadığı dönemin özellikleri ve ruhsal farklılıklardan doğan aykırılıklarıyla; portreye farklı anlamlar yüklemiş ve bu yönde ilerlemiştir. “Bunun sonucunda ortaya çıkan sanat akımlarının özelliklerini taşıyan portreler; dönemin sanatsal değişimi, gelişimi ve yaratma kaygılarının kalıcı izlerini taşımıştır” (Ernur, 2012, s. 1). Yapıldığı döneme ve çağının özelliklerine göre farklılık gösterse de portre resmi her dönem varlığını sürdürmüştür. Modern Dönem öncesinde sanatçılar portre resminde kişinin fizyolojik özelliklerine bağlı kalırken, dönemin estetik beğenisini oluşturan idealize edilmiş biçim dili kullanmışlardır. “Modernizm ile ise portrelerin temelinde özgünlükle beraber üslup da önemli bir yere sahip olmuştur. Birçok sanatçı kendilerine has üslup sergileyerek, önemli portre çalışmalarıyla sanata katkı sağlamışlardır” (Kethüdaoğlu, 2022, s. 5). Yine Modern Dönemde sanatçılar Marshall (1999)’ın dediği gibi “gerçekçi ya da romantik itkinin yıkıcıları olup, soyutlamaya yönelmişlerdir. Bu biçim ve estetik temelli yaklaşım yanında daha insancıl ve insanın iç dünyasını keşfedebileceğimiz eserlerin ortaya çıkması ile dışavurumcu bir tavır ortaya çıkmıştır” (akt. Kethüdaoğlu, 2022, s. 10). Buradan anlaşılabileceği gibi sanatın tarihini, dönemlerini, sanat akımlarını anlayabilmek için o dönem yapılan portrelere bakmak bize önemli bilgiler sağlamaktadır.

Portre resminin bu tarihsel arşiv niteliğinin yanında sanat eğitimindeki önemi de oldukça büyüktür. Yavuzer (2007), çocuk resimlerindeki insan figürünün, "çocuğun zihinsel olgunluk derecesini dışa vurduğunun" ve çocuğun zihinsel ve gelişimsel olgunluk derecesini ölçmede faydalı olduğunun altını çizmektedir (akt. İncirkuş ve Bulut, 2017, s. 135). Yine İncirkuş (2014) sanat eğitiminde portre resminin, bireyin diğer alanlardaki çalışmalarına da yansımaları bakımından önem taşıdığını, bireyin kendini özellikle ruhunu yansıtmada portre resminin çok önemli olduğunu, bu bakımdan sanatçının, kendi ruhunu dışa vururken benzersiz olması gerektiğini belirtmektedir. Bunların yanında portrelerin sanat eğitiminde kullanılmasının öğrencilerin teknik bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi, gözlem yeteneklerinin artması, kendilerini ifade etme güçlerinin gelişmesi, tarihi ve kültürü anlamaları, yaratıcılıklarının ortaya çıkması, iletişimlerinin geliştirilmesi gibi etkileri de söz konusudur. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)’nın gerek

ilköğretim gerekse ortaöğretim Görsel sanatlar dersi öğretim programına portre konusunun eklendiği ancak yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir.

İlköğretim Görsel sanatlar dersi müfredatı incelendiğinde 3. sınıf Görsel sanatlar dersi öğretim programında “Portre, peyzaj, natürmort ve betimsel sanat eseri örneklerini karşılaştırır” kazanımı yer almaktadır. Ortaöğretim Görsel sanatlar dersi müfredatı incelendiğinde de; 11. sınıf Görsel sanatlar dersi öğretim programında “Portrenin özelliklerini açıklar, karakteristik özellikleri vurgulayarak portre çizer ve portre çizimlerinde ölçü ve oranı kullanır” şeklinde portreye ilişkin kazanımlar mevcuttur. 11. sınıf Görsel sanatlar öğretim programına uygun hazırlanan öğretmen kılavuz kitabındaki (MEB, 2020, s. 76) portre konusuna ilişkin etkinlikte yüzün ölçü oranları olarak; “saç, alın, burun ve çene birbirleriyle eşit uzaklıktadır, gözler başın tam ortasında yer alır, iki göz arasındaki uzaklık bir göz kadardır gibi urun genişliği, iki göz arasındaki mesafeye eşittir...” gibi maddeler verilerek portre çizilmesine değinilmektedir. Ancak bu etkinlikte belirtilen gibi belli başlı oranlara uyan, klasik anlayışta, kusursuz bir portre çizimi çoğu zaman öğrenciler için zor ve sınırlayıcı olabilmektedir. Öğrencilerde, portrenin modele birebir benzer olması gerektiği, bu nedenle portre yapmanın zor olduğuna ilişkin ön yargı oluşturarak, portre konusuna ve derse karşı olan ilgisini azaltmaktadır. Araştırmacı araştırmanın yapıldığı okulda öğretmen olarak görev yaptığından, daha önceki yıllarda Şekil sanatlar derslerinde portre konusunu işlerken öğrencilerden bu tür geri dönüşler almış, öğrencilerin portre uygulaması sırasında özellikle teknik ve zaman açısından zorluklar yaşadığını gözlemlemiştir. Bu itibarla Şekil sanatlar derslerinde portre konusu işlenirken klasik portre çiziminin yanında portre resmine daha yenilikçi anlayış getiren Modern Dönem’ in portrelerinden yola çıkarak ürünler oluşturtmanın öğrencilerin derse olan isteklerinin artması, yaratıcılıklarını göstermeleri, özgün eserler üretmeleri, kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri açısından daha yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Bu nedenle bu çalışmada portrelerden yola çıkarak devlet okullarında öğrenim gören 11. sınıf öğrencilerinin Modern Dönem sanatına ilişkin bakış açıları belirlenerek, öğrencilerin Modern Dönem’ de yapılan portre çalışmalarına yönelik algılarının saptanması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada Afyonkarahisar ilinin bir ilçesinde bulunan devlet okulunda 11. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin Modern Dönem portreye yönelik algıları ölçülmüş, Modern Dönem portrenin görsel sanatlar eğitimde kullanımına ilişkin görüşler ortaya atılmıştır. Öğrencilere uygulama öncesinde bir portre çalışması yaptırılmış ve ön değerlendirme formu uygulanmıştır. Ardından öğrencilere Modern Dönem akımları ve Modern Dönem portreye ilişkin sunum yapılarak konu

hakkında bilgi verilmiştir. Sonrasında da öğrencilerden modern anlayışta bir portre yapmaları istenerek, son değerlendirme formu uygulanmıştır. Öğrencilerin yaptıkları çizimler ve elde edilen bulgular betimsel analiz yöntemiyle yorumlanmıştır.

1.1. Problem

Portre resminin önemi insanın fiziksel olarak betimlenmesinin yanında kişinin duyguları, ruhsal yapısı, yaşamı, zamanı, kültürü vb. hakkında da birçok bilgi vermesinden kaynaklanır. Bu itibarla araştırmamızın problem cümlesi “*Devlet okullarında okuyan 11. sınıf öğrencilerinin Modern Dönem’ de yapılan portre çalışmalarına yönelik algıları nasıldır?*” şeklinde belirlenmiştir.

Problemin amacı ve problem cümlesi göz önüne alındığında belirlenen alt problemler ise;

- 1-Öğrencilerin portreye ilişkin bilgi düzeylerini saptamak,
- 2-Öğrencilerin Modern Dönem sanatına ilişkin bilgi düzeylerini saptamak,
- 3-Öğrencilerin portre uygulamasına yönelik görüşlerini belirlemektir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Sanatın ortaya çıkışından itibaren neredeyse her dönem sanatçılar en iyi ifade şekli olarak portreleri kullanmışlardır. Portreler sadece eseri yapılanın fiziksel özelliklerini değil aynı zamanda onun ruh halini, sanatçı ile iletişimini, döneminin sosyal ve kültürel yapısını, sanat anlayışını da göstermektedir. Portreler sanat akımlarının özelliklerini yansıttıkları gibi sanatın her dönem birbiri üstüne binerek gelişmesini de göstermektedir.

Sanat eğitiminde amaç sanatı seven, yaratıcı düşünebilen, iletişimi gelişmiş, çok yönlü, estetik bakış açısına sahip, kendini ifade edebilen, kendi kültürüne ve başka kültürlerle saygılı bireyler yetiştirmektir. Bu nedenle gerek Görsel sanatlar eğitiminin kazanımlarından olan sanat akımlarını ve özelliklerini öğretmek gerekse Şekil sanatlar eğitiminin amaçlarından olan öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirmek, kendini ifade edebilmesini sağlamak, sanatı sevmek gibi özellikleri kazandırmak için portre resmini kullanmak amaca büyük katkı sağlayacaktır.

Bu amacı destekler nitelikte sanat eğitiminde portre için;

Varol (2019), “portre çalışması, bir yüzü aynen tuvale yansıtmaktan ibaret değildir, portre sanatının birçok örneğinde yaratıcılığın ve özelliğin eşsiz izlerini görmek mümkündür” der. Ona göre; “çocuklara, bir portre çalışmasında gördüğünün aynısını çizmeye çalışmak yerine, kendi gördüğünü

yansıtabileceğini söylemek; ünlü ressamların tanınmış portrelerinden örnekler ile bu ifadeyi desteklemek gerekir” (s. 2).

Yani günümüzde sanat eğitiminde klasik anlayıştaki resimlerin kopyalarının yaptırılması yerine, yaratıcılarını kullanabilecekleri, kendini ifade edebilecekleri daha modern anlayışta resimlere de yer verilmesi gerekmektedir. Milli Eğitim Bakanlığının Görsel Sanatlar Öğretim Programında “Sanat, Eleştiri ve Estetik” öğrenme alanında Modern Sanat akımlarına ilişkin kazanımlar ile “Görsel Sanatlar Biçimlendirme” alanında portre çizimi ve özelliklerine ilişkin kazanımlar söz konusudur. Bu nedenle bu çalışmada portrelerden yola çıkarak devlet okullarında öğrenim gören 11. sınıf öğrencilerinin Modern Dönem sanatına ilişkin bakış açılarının belirlenmesi, öğrencilerin modern dönemde yapılan portre çalışmalarına yönelik algılarının saptanması amaçlanmaktadır.

Ayrıca sanat eğitiminde gerek sanat akımlarının öğrenilmesi gerek sanatsal üretimin teknik özelliklerinin kazanılması gerek se yaratıcılığın ortaya çıkarılması için portrelerin kullanılması önem arz ettiğinden bu çalışmada öğrencilerde sanat eğitiminde portrenin önemine ilişkin farkındalık yaratmak da amaçlanmaktadır. Yine araştırma ile Modern Dönem sanatı, akımları ve Modern Dönem’de portre resmi hakkında öğrencilerin bilgi düzeylerini belirleyerek, görsel sanatlar eğitiminde Modern Dönem portrelerin kullanılmasının etkileri hakkında çıkarımlarda bulunularak, konu hakkında alana önerilerde bulunmak da amaçlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Günümüz çağdaş eğitim anlayışında yeni yüzyıl dünyasına uyum sağlayabilen, yeni yüzyılın becerilerine ilişkin bilgi ve yeteneklere sahip bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır. 21. yüzyıl becerileri olarak yenilikçilik, yaratıcılık, problem çözme, üretkenlik, hayata uyum sağlama gibi özellikler belirlenmiştir. Bu becerileri en çok destekleyen disiplin olarak sanat öne çıkmaktadır. Bu nedenle de eğitimde görsel sanatlar dersi bu çok disiplinli sisteme hizmet eden önemli bir alan olarak kendini göstermektedir.

Portreler görsel sanatlar dersinde çocukların bu yaratıcı ve kendini ifade edebilmelerini desteklemek için kullanılacak konulardan biridir. Konuyla ilgili Yavuzer (2007), çocuk resimlerindeki insan figürünün, "çocuğun zihinsel olgunluk derecesini dışa vurduğunun" ve çocuğun zihinsel ve gelişimsel olgunluk derecesini ölçmede faydalı olduğunun altını çizmektedir (akt. Bulut ve İncirkuş, 2017, s. 137). Uygun (2019)’da “Portre resim konusunun öğrenciye etkili bir biçimde verilmesi, onun birçok alanda duyarlılığını arttıracak ve ona farklı bir bakış açısı kazandıracaktır” demektedir. Bu

niteliklere sahip bireylerin yetiştirilmesi portrenin sanat eğitimindeki önemini farkında olan öğrencilerin yetiştirilmesi ile mümkün olacaktır. Bu araştırma öğrencilerin Modern Dönemde yapılan portre çalışmalarına yönelik algılarını ortaya çıkararak konu hakkında farkındalıklarını arttırmaya sebep olacaktır.

Bunun yanında çalışmada öğrencilere Modern Dönem portrelere ilişkin sunum yapılarak portre uygulamaları yaptırılacaktır. Yapılan sunum ve uygulamalar; öğrencilerin Modern Dönem sanatın özelliklerine, Modern Dönem sanat akımlarına ve dönemin sanatçılarına ilişkin bilgi kazanmalarını sağlayacağı gibi öğrencilere Modern Dönem anlayışına uygun portreler çizme imkânı sunarak portre çizimine ilişkin farklı bakış açıları kazanmalarını da sağlayacaktır. Yine uygulamada öğrencilere portre çizimleri yaptırılacağından çalışma portre sanatıyla ilgili temel bilgi ve becerilerin öğrencilere kavratılmasında da etkili olacaktır.

Bu çalışmada portreler Modern Dönemin özellikleri, Modern Dönem akımları, ressamı ve portre eserleri şeklinde bir alan taraması yapılacağından çalışma, modern dönem sanatı ile sanatta portre anlayışına ilişkin bir kaynak oluşturacaktır. Yine Modern Dönem sanatta portrelere ilişkin 11. sınıf öğrencilerinin algıları belirlenerek literatüre kazandırılacaktır.

1.4. Sayıltılar (Varsayımlar)

Bu araştırmada;

1-Kullanılan kaynakların, araştırma kapsamında ele alınan konulara açıklama niteliğinde olduğu,

2-Araştırmaya katılan 11. sınıf öğrencilerinden 11 kişinin çalışma grubunu temsil yeteneğine sahip olduğu,

3- Araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin gerçekçi ve samimi cevaplar verdikleri varsayılacaktır.

4-Bu çalışmada Modern Dönem sanat; Milli Eğitim Bakanlığı Görsel Sanatlar Öğretim Programında (2018) belirlenen Modern sanat akımları olarak kabul edilecektir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

1- Afyonkarahisar iline bağlı bir ilçe ile,

2- Bu ilçedeki bir devlet okulu ile,

3-Bir devlet okulunda 11. sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile,

4-Araştırmanın konusu olan öğrencilerin Modern dönem portreye yönelik algıları ile,

5- Ön ve son değerlendirme formları ile,

6- Araştırma konusu modern sanat Milli Eğitim Bakanlığı Görsel Sanatlar Öğretim Programında (2018) belirlenen sanat akımları olan; fovizm, empresyonizm, kübizm,fütürizm, ekspresyonizm, dadaizm, sürrealizm, soyut sanat ve soyut ekspresyonizm ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Minyatür: Genellikle el yazması kitaplarda yer alan küçük boyutlu renkli resim (TDV, İslam Ansiklopedisi, 2020, s. 118).

Fresk: Sıva üzerine çeşitli boyalarla yapılan resim (Yılmaz, 2012, s. 95).

Vitray: Demir bir armatüre kurşun ya da çimentoyla tutturulmuş, genellikle renkli cam parçalarından oluşan ve bir açığı kapatmak, hatta aydınlık ve süsleyici geniş bir yüzey elde etmek için kullanılan saydam düzenlemedir (MEB, 2014, s. 3).

İkona: Hıristiyan peygamber ve azizlerinin tahta levhalar üzerine belli tekniklerle yapılan ve önünde tapınılan resimlerine verilen isimdir (Eroğlu, 2003, s. 93).

Mimesis: Taklit ve öykünmeye dayalı temsil anlayışıdır(Kıyar ve Karkın, 2013, s. 93).

Sfumato tekniği: Resimlerde ya da çizimlerde renk ve tonlar arasında yumuşak geçişleri sağlayan bir tür gölgeleme yöntemidir (Kesik, 2019, s. 36).

Chiaroscuro tekniği: İki boyutlu yüzeyde üç boyut görünümü sağlamak için ışık ve gölgeyi kullanma tekniğidir (Kahyaoğlu, 2018, s. 6).

Asemblaj: Çeşitli malzemenin veya ayrı cinsten nesnelerin bir araya getirildiği üç boyutlu yapıt (Eroğlu, Resim Sanatı sözlüğü, 2003, s. 29).

Frotaj: Bir cismin üzerine konan kâğıda kalemin sürülmesiyle kâğıtta o cismin dokusunun elde edilmesine dayalı bir teknik (Aslan, 2016, s. 8).

Grataj: Kanvasa kalınca sürülen yağlıboyanın daha sonra tekrar kazınarak çıkarılması (Eroğlu, Resim sanatı Sözlüğü, 2003, s. 88).

İKİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde literatür taraması sonucunda elde edilen bilgiler doğrultusunda araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Portrenin tanımı ve portre resminin tarihine değinilmiş, Modern Dönem sanatın özellikleri, çıkışına zemin hazırlayan olaylar, o dönemde ortaya çıkan sanat akımları, dönemin önemli portre ressamaları ve portre resimlerinden bahsedilmiş, ortaöğretim 11. Sınıf Görsel sanatlar öğretim programında Modern Dönem portrenin yeri değerlendirilmiştir.

2.1.Kuramsal Çerçeve

2.1.1.Portrenin Tanımı ve Tarihi

Sanat tarihinde portreye ilişkin birçok tanım yapılmıştır. Türk Dil Kurumu portreyi; “Bir kimsenin yağlı boya, sulu boya, kara kalem vb. bir yolla yapılmış resmi” olarak tanımlamaktadır. Eroğlu (2003) Resim Sanatı Sözlüğü’ nde portreyi “Bir kişinin desen, resim, fotoğraf vb. gibi yollarla yapılan tasviri” olarak betimlemiştir (s. 132). Sözen ve Tanyeli (2011)’ye göre portre ise; insan yüzünü gerçekçi anlayışla betimleyen resim ya da heykel yapıtıdır (s. 249).

İskender (1993) bu konuda şöyle demiştir; “Portre, Orta Çağ’da, ‘yeniden üretmek’ anlamına gelen ‘protroba’ sözcüğünden gelir; ölü ya da canlı, gerçek ya da düşsel bir kişinin bireysel özelliklerini betimleyen figürler, portre olarak adlandırılır”(akt. Kethüdaoğlu, 2022, s. 15). Ayyıldız (2015) portreyi “ressamın görüntüleri yüzeyde sabitleme dürtüsünün başlıca kahramanlarından birisi ve kişileri ölümsüz kılan sanat” olarak tanımlar (s. 20). Portre, plastik sanatlarda bir kişinin yüzünün ve yüz ifadesinin betimlenmesi ile oluşturulan eserdir. Bir figürün yüzü, fiziksel ve tinsel yönden ele alınabilir(Kurut, 2012, s. 4).

Portrelerin insan yüzünün omuz hizasına kadar fiziksel özelliklerinin betimlenmesinin yanında figürün ruhsal durumu, kişilik özellikleri, karakteri hakkında da bilgi veren çeşitli malzemelerle oluşturulan eserler olduğu söylenebilir. Portreler sadece insanın yüzünün kopya edilmesi değildir. İnsan yüzü; bakışları, göz ifadesi, ağız ve çenenin duruşu gibi unsurlarla vücudun en anlamlı ve önemli kısımlarındandır.

Portre, bir anlamda simgesel bir resim biçimidir. Birçok resim türü gibi o da ancak zaman içinde yavaş yavaş değişime uğrayan birtakım kalıplar sistemine göre oluşturulmuş bir sanat türüdür. Poz verenlerin duruşları ve mimikleri ile çevrelerinde bulunan nesneler belirli kalıplar içinde sunulur ve çoğu muhtelif anlamlarla yüklüdürler (Burke’ den aktaran Özdemir, 2022, s. 5).

Meast (2020)'a göre ise bir portre, yaşayan bir varlığın hem tanınabilir fiziksel özelliklerini hem de o bireyin belirli psikolojik özelliklerini aktarma niyetiyle yapılmış bir temsildir (s.29). Portre, bir anlamda figürü yeniden inşa etmektir. Figür resmedilirken duygular işin içine girer, modelin karakteri söz konusudur, içgüdüleri, yaşanmışlıkları vardır. Bakmakla görmek arasındaki farkı açıkça ortaya koyan sanatçı portrede figürü bir nesne olmaktan çıkarır, ona bir benlik, bir kişilik verir. Georg Simmel (1918), bir portrenin betimlenen kişinin öznel niteliğini ve en içsel özünü iletebilme etkinliğinin, görsel imgeye hareket kazandırmakla mümkün olduğunu öne sürmüştür. Ona göre, bir imgeye ruh-beden bütünlüğü kazandıran şey, bu harekettir(akt. Gallese, 2022, s. 737).

Portrede amaç, kişinin o anki ruh halini, karakterini mimikleri ve duruşuyla yansıtmaktır. Bir röportaj esnasında veya bir fotoğraf makinesi karşısında kişi kendini çok iyi saklayabilir veya göstermek istediği kadarını dışarıya yansıtabilir. Sanatçının en zorlandığı durum, böylesi bir kimsenin gerçek halini yakalamaktır. Hayattaki duruşumuz, bakışımız, neşeli veya hüzünlü oluşumuz yüzümüze ve giyimimize yansır; bu bizim hayatı yorumlayış biçimimizdir. Sanatçı bu yorumlayışı yakalamaya çalışır ve portresi yapılacak, yazılacak kişiyi çok iyi tanıması gerekir. Yaşadığımız kültür, inanç ve insan ilişkileri ruh halimizi etkiler. Bulunduğumuz coğrafya, iklim şartları, yaşam koşulları ise fiziksel yapımızı değiştirir. Bu yüzden o an' a odaklanan bir süreci yansıtan portreler hiçbir zaman bitmiş sayılmaz. Portre bir bütündür; kişinin doğumundan ölümüne kadarki süreçte onu yansıtan bir özettir (Bülbül, 2014, s. 122).

Portreler yapıldığı dönemin tarihi bir belgesi, bir arşivi gibi sanat dünyasına hizmet etmektedir. Portreler; gerek yapan sanatçının gerekse portresi yapılanın incelenmesi ile dönemin yaşam tarzı, sosyal ve kültürel unsurları, ekonomik durumları, inançları vb. hakkında birçok bilgi vermektedir. Yine Erkal'ın (2013) anlatımıyla “portre resmi resim sanatının içerisinde gelişim sürdürürken, ayrıca oluşan toplumların içerisinde sınıfların gelişmesi ve bu sınıfların güçlerini dikta ettirmek ve kendilerini tanıtarak mutlak yönetim güçlerini ellerinde tutmak istemeleri sonucunda ayrı bir konuma sahip olmuştur” (s. 3). Portreler sanat içerisinde taşıdığı bu anlamlar ile her dönem etkisini göstermiş ve önemini kaybetmeden her dönem varlığını sürdürmüştür. Klasik dönem ve daha eskileri, sanayileşme ile gelen modern dönem, akıl, bilim ve teknolojinin liderliğindeki çağdaş dönem hepsinin yansımalarını portrelerde görmekteyiz (Beykal-Orhun ve Yağcı, 2024, s. 177).

Tarihi eski Mısır' a kadar uzanan portre resminin dünyada bilinen en eski örnekleri Mısır' ın Fayyum denilen bölgesinde ortaya çıkan mumya portreleridir. Birinci ve üçüncü yüzyılda mumyaların koyulduğu tabutların baş kısımlarına yerleştirilen bu portre resimleri coğrafi koşullar nedeniyle günümüze kadar dayanabilmiş ender örneklerdendir. Portrelerde

oldukça gerçekçi resmedilen figürler, kullanılan renkler ve motiflerle oldukça derin anlamlar içermektedir. Gözler, yüzün geri kalan bölümüne oranla daha büyük resmedilmiştir. “Gözlerin büyüklüğünün abartılması, bu portrelerin daha güçlü olmalarını sağlamakla birlikte, resmedilen yüzleri daha etkileyici ve canlı kılmakta, gözlere yaşam dolu bir çekim gücü kazandırmaktadır” (Kurut, 2012, s. 7).

Mısırlı’lar, öldükten sonra ruhun yaşadığına ve o ruhun kendi vücudunu aradığına inandıklarından, mumya yapımına önem vermişlerdir. Grekler de ölülerini gömerken Mısır geleneklerinden etkilenerek, ölülerini mumyalamaya başlamışlardır. Daha sonradan iktidara gelen Romalı’lar bu geleneği kendi ölüleri için uygulamışlardır. Fakat kendinden öncekilerden farklı olarak mumyaların yüzlerine yerleştirilmiş maskların yerine ölen kişiye ait iki boyutlu mumya portreleri yaptırmışlardır. Roma Mumya Portreleri, Mısır sanatından ziyade Klasik Yunan Sanatı ve Roma etkilerini yansıtır. Böylelikle üç kültürün etkileri bir arada görülmektedir. Bu portrelerin yapılma amacı, portresi yapılan kişinin öteki dünyadaki yolculuğunda, adeta bir kimlik belgesi olarak ona eşlik etmesidir (Yonca, 2018, s. IV).

Birbirlerine oldukça benzer şekilde resmedilen Fayyum portreleri genellikle gerçekçi üslupta yapılmıştır. Baş ve gövdenin üstünün yer aldığı portrelerde figür büyük çoğunlukla tam cepheden, doğrudan bize bakan bir görüntüye sahiptir. Ekici(2013)’e göre; portrelerde Grek ve Romalı yöneticilerin etkileri açıkça izlenebilir. Özellikle farklı şekillerde tasvir edilen saç şekilleri Romalılara ait özellikler taşımaktadır. Bu saç şekilleri dönemin modası hakkında bilgi vermesi bakımından da önemlidir. Saç şekilleri gibi kıyafetler de Roma modasını yansıtmaktadır (s. 33).

Şekil 2.1. Roma Dönemine ait erkek mumya resmi

Şekil 2.2. Roma Dönemine ait kadın mumya resmi

Yunanlıların etkisiyle kurulup daha sonra büyüyüp gelişerek İmparatorluk haline gelen Roma Devleti, yönetsel olarak Doğu Roma (Bizans İmparatorluğu) ve Batı Roma olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Batı Roma İmparatorluğu Kavimler Göçüyle sona ermiş, Doğu Roma İmparatorluğu bilinen adıyla Bizans İmparatorluğu ise 1453’te Türklerin İstanbul’u fethetmesine kadar varlığını sürdürmüştür. Orta Çağ, Roma İmparatorluğunun

yıkılması ile başlayıp 14.-15. yüzyıla kadar geçen dönemi içine alan Avrupa’da “Karanlık Çağ” olarak adlandırılan bir dönemdir. Batı Roma İmparatorluğunun sona ermesi ile Klasik Yunan ve Roma kültürlerinin gelişmiş bakış açısı ve sanat anlayışı da ortadan kalkmıştır. Skolastik düşüncenin etkili olduğu Orta Çağ’da sanat da dinin etkisinde kalmıştır. Hristiyanlık öğretilerini kazandırmak için sadece inanca ilişkin, inancı destekler fikirlerin kullanılmasına izin verilmiş, öteki dünya anlayışı ile beden önemsizleşmiş, ruh yüceltilmiştir.

Fiziksel dünyanın geçici olduğu, öteki dünyanın kalıcı olduğu görüşü, resim sanatını figürleri gerçek mekan içinde verme anlayışından uzaklaştırır. İlahi mekanı ifade eden altın yaldızlı fon üzerinde, vücut hatlarının giysiler altında gizlendiği figürler, mimaride olduğu gibi, uçuyormuş gibi ele alınır. İnancı zedeler endişesiyle düşünceyi serbest bırakmayan Orta Çağ, kiliselerde uygulanacak bezeme programını ve dini figürlerin nasıl tasvir edileceğini belirlediği için, sanatçıya seçim hakkı tanınmaz. Sanatçının özgün üslubunu yansıtmayan, değişmeyen kurallara bağlı katı bir biçim anlayışı resim sanatına egemen olur (Öndin, 2020, s. 19).

Dinsel örüntülerle şekillenen Ortaçağ resim anlayışında İsa, Meryem, Azizler, Havariler gibi sembolik anlatımların yanında genellikle İsa figürünün doğumu, vaftizi gibi ezoterik ritüellerin resmedildiği görülmektedir (Boydaş, 2022, s. 1422). Ortaçağ’ da portrelerin de işlevi değişime uğramış, dünyevi kişiliklerin bireysel özelliklerinin yansıtıldığı portreler yerini, Hristiyan inancının propaganda aracı haline gelen ve halkı eğitmek amacıyla yapılmış ikona resimlerine bırakmıştır (Karaalioğlu, 2021, s. 72).

Şekil 2.3. Madonna ve çocuk, Berlinghiero, 1230, Ahşap üzeri tempera, Metropolitan Museum of Art, New York

Şekil 2.4. İstanbul'daki Kariye Kilisesi'nin iç narteksinin güney kubbesinin tepesindeki Pantokrator mozaïği

Bu dönemdeki portre örneklerine ikonaların yanında fresklerde, minyatürlerde ve vitraylarda da görülmektedir. Bu örneklerde de Hristiyanlığı anlatan, İncil ve Tevrat'tan alınmış hikâyeler konu edinilmiştir, peygamberlerin, azizlerin, imparatorların figürleri o günün sosyal statülerine uygun olarak diğer figürlerden daha büyük çizilmiş, çevresi simgesel öğelerle, bitki ve hayvan figürleriyle süslenmiştir. Süslemeler resmi güzelleştirmekten çok tıpkı resmin kendisinde olduğu gibi Hristiyanlık öğretilerini anlatmakta kullanılmıştır. Figürler genellikle gerçeklikten uzak ancak anlatım olarak son derece zengindir. Bir resim asla tesadüfî bir şekilde yerleştirilmemiştir. Her zaman renk uyumu, çizgi ve figür ile fon uyumu gözetilmiştir (Parla, 2019, s. 193).

Gotik dönemde ticaretin gelişmesi, kentlerin ortaya çıkması, dinsel değişimler sanatı da etkilemiş, dinin etkisi devam etse de portre resminde bazı değişikliklere neden olmuştur. Figürlerde daha önceki dönemlerde görülmeyen doğal yüz ifadelerine yer verilmiş, her figür farklı yüz ifadeleriyle betimlenmiştir. Keder, acı, mutluluk gibi duyguların ifade edildiği portreler yapılmaya başlanmış, arka zeminde kullanılan altın yıldızların yerine doğal mekânlara yer verilerek daha derinlikli portreler yapılmaya başlanmıştır.

Şekil 2.5. Stefaneschi triptiki detay, Giotto,
Scrovegni Şapeli

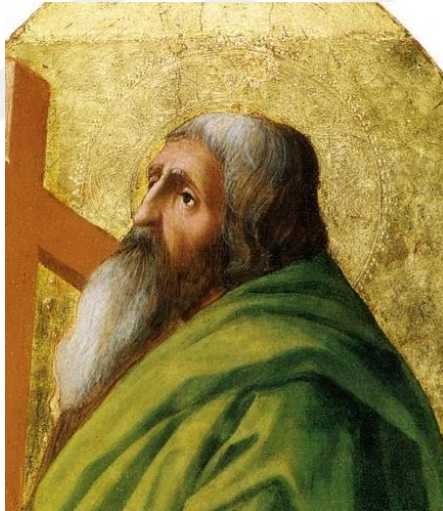
Şekil 2.6. Altın kapıda toplantı, Giotto, y. 1305,
Pinacoteca Vatican, Vatikan

Ortaçağ'dan sonra aydınlanma çağı olarak ortaya çıkan Rönesans her alanda olduğu gibi sanat alanında da birçok yenilik getirmiştir. Bu çağda kilisenin baskısının azalması ile skolastik düşünce karşısında rasyonalizm güç kazanmıştır. İslam dünyasına yapılan Haçlı seferleri de İslam kültürünün yeni öğretilerini Avrupa'ya getirmiştir (Erkal, 2013, s. 51). Felsefi olarak her şeyin konuşularak tartışılabildiği bir ortam oluşturan Rönesans sanatın toplumdaki yerini güçlendirmiş, sanata ve sanatçıya olan ilgi artmıştır. Merkezine insanı

alması, insanın kendisine, iç ve dış dünyası ile olan ilişkisine önem vermesi Rönesans dönemi ressamalarını portre resmine itmiştir. Ayrıca ekonomik değişimlerin sebebiyle ortaya çıkan tüccar sınıfından bireylerinde portre resmi yaptırmaya yönelmesi portrenin gelişmesine sebep olmuştur. Böylece Rönesans’la birlikte portre adeta yeniden doğmuştur.

Batılı anlamda portrenin ortaya çıkmasını sağlayan Rönesans dönemindeki portrelerde gerçeklik duygusu önemliydi. İnsan ruhun derinliklerini yansıtmak için portreler oldukça özenli yapılırdı, detaylara ve anlatım gücüne oldukça önem verilirdi. Yine Rönesans ressamaları ışığı kullanmakta ustaydılar. Ustaca kullandıkları aydınlatma tekniği ile figürlerin derinliklerini ve duygularını vurgularlardı (Beykal-Orhun ve Yağcı, 2024, s. 180).

Floransa’ da Erken Rönesans’ ın önemli ressamlarından Masaccio (1401-1428) gerçekçi yaklaşımla kişilerin hem psikolojik hem de fizyolojik özelliklerini portrelerde işlemiş, çizgisel perspektifin ilk örneklerini vermiş, figürler kadar mekânları da birebir resimlerine yansıtarak gerçekçi yaklaşımını burada da sürdürmüştür. “Pisanello (1395-1455) modeli profilden göstermiş kompozisyonda lirik bir anlatım tercih etmiştir. Figürü hem kapalı form kullanarak hem de açık koyu kontrastlıklarıyla mekândan koparmış ve yüzeye yaklaştırmıştır” (Erkal, 2013, s. 52).

Şekil 2.7. Sant' Andrea, Masaccio, y.1426

Şekil 2.8. Leonello d' Este, Pisanello, y. 1441

Floransalı sanatçı Giotto di Bondone (1266/7-1337) için, Rönesans’ın temel kurallarını ilk ortaya koyan sanatçıdır denebilir. Kompozisyon, perspektif, mekân, anatomi, psikolojik anlatım kurallarını kendinden sonraki gelecek kuşaklara ışık tutacak şekilde belirlemiştir (Gülbudak, 2017, s. 116). Sağdıç (2016)’ a göre Giotto’ nun üslûbu, kullandığı yöntem; renk, derinlik ve sanat anlayışı hikâyeyi gözümüzde tüm gücüyle hareketli ve canlı tutmaktadır (akt. Parlakkaya, 2021, s. 6).

Floransa'yı yüzyıllar boyunca yöneten Medici ailesi, sanata ve sanatçıya büyük destekler vermişler, pek çok sanatçıyı himayeleri altına alarak üretim yapmaları için desteklemişlerdir. Himayelerindeki sanatçılara verdikleri portre siparişleri ile Rönesans döneminde Floransa' da portreciliğin gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Medici ailesinin himaye altına aldığı sanatçılardan biri olan Botticelli, mitolojik hikâyelerin yanında pagan kültüre ilişkin konulara da eserlerinde yer vermiştir. Portrelerinde tinsel güzelliği önemseyen Botticellibu nedenle resimlerinde farklı açılardan görülen, doğa kurallarından etkilenmeyen, kendinden geçmiş ifadelere sahip, uçuşan ince tül den elbiseleri olan figürler kullanmıştır. Portrelerinde o dönem Floransa'sının ideal güzellik anlayışını yansıtarak uzun boylu, uzun boyunlu, beyaz tenli betimlemeler kullanmıştır.

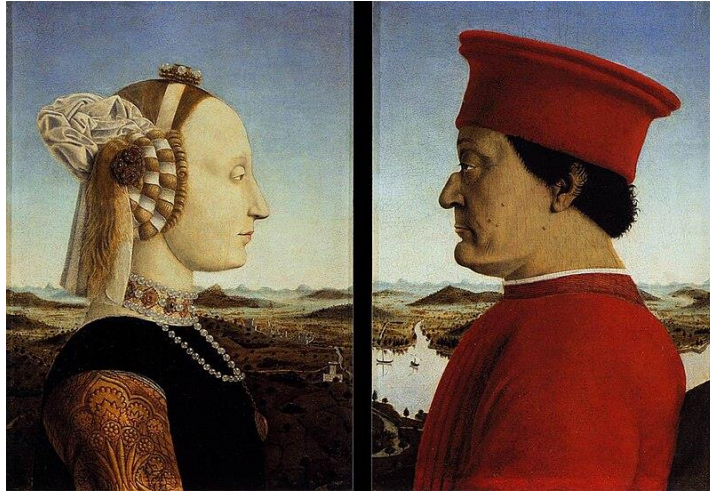

Şekil 2.9. İdealize edilmiş bir kadın portresi, Botticelli, y. 1480-1485

Şekil 2.10. Venüs' ün doğuşu detay, Botticelli y. 1484-1486.

Floransa'da Rönesans resim sanatının önemli ressamlarından olan Piero Della Francesca (1416-1492), kendine özgü stilini yaratmış, matematiği ve geometriyi resimlerine yansıtmış, portreleri manzaralarla birlikte kullanmış, manzaralarda ince ayrıntılar ve farklı dokulara yer vermiş, perspektif ve mimari unsurlarını kullanmıştır. Ayrıca portrelerinde Flaman sanatının etkisiyle yağlıboya tekniğini kullanmıştır.

Şekil 2.11. Urbino Dükü ve Düşesi, Federico da Montefeltro ve Battista Sforza'nın portreleri, Francesca, 1472

15. yüzyılda Flaman ekolünün en önemli sanatçılarından olan Jan van Eyck (1389-1441) ise portre resmine yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Sanatçı portrelerinde daha gerçeğe yakın kompozisyonlar kullanarak, daha sıradan, daha günlük yaşama dair görüntülere yer vermiştir. Portrelerinde din adamları, aristokratlar, devlet görevlileri yanında tüccarlara ve halktan kişilere de yer vererek bu sıradan anlayışı sürdürmüştür. Flaman ressamlarının portre örnekleriyle İtalyan sanatçıların portre örnekleri karşılaştırıldığında farklılıklar göze çarpar. İtalyanlarda bir dönem kişilerin kusurlu tarafları örtülürken, Flaman sanatçılar kişileri oldukları gibi doğal bir biçimde yansıtmayı tercih etmişlerdir (Erkal, 2013, s. 62).

Aynı dönemde Venedik sanatında da Flaman sanatın etkilerini görmek mümkündür. Venedik resminde perspektif kullanımı sayesinde daha gerçekçi mekanlar yaratılmış, derinlik vurgulanmıştır. Venedikli ressamlar renkler üzerine yoğunlaşarak duyguların öne çıktığı resimler yaratmaya önem vermişlerdir. Venedik'te Rönesansın kurucusu kabul edilen Jacopo Bellini resimlerinde Bizans etkisi görülürken figür ve portre geleneğini sürdürdüğü de anlaşılmaktadır. Genellikle Meryem'i resmettiği portrelerde figür çevreden izole edilmiştir yine bu resimlerde Bizans geleneğinde yer alan kutsal ikonalara özgü sembollerden olan portre etrafında hareleri görmek mümkündür. Öndin (2020) Bellini ile ilgili tasvirlerdeki imgenin minimum ayrıntıya indirgenirken, maksimum ifade yüklendiğini, figürlerin yüzlerinin izleyiciye dönük olmasının ve yalınlığın içeriğin daha kolay anlaşılmasını sağladığını belirtmiştir (s. 242).

Şekil 2.12. Meryem Ana ve çocuk meleklerle birlikte, J.Bellini,y.1440

Şekil 2.13. Madonna ve çocuk İsa, J.Bellini, 1450

O dönemde Venediklilerin Osmanlı Devleti ile olan siyasi ilişkileri Türk kültürünün Venedik’ te daha iyi tanınmasına, Venedikli sanatçıların Türklere özgü imgelere resimlerinde yer vermelerine sebep olmuştur. İstanbul’ a gelerek Fatih Sultan Mehmet’in portresini yapmasıyla tanıdığımız Venedikli ressam Gentile Bellini, portreler konusunda uzmanlaşmıştır. Oldukça gerçekçi portreler yaratan Bellini, Fatih Sultan Mehmet’in portresinde padişahı dörtte üç profilden betimlemiş, çok sade bir arka fon kullanarak portreyi öne çıkarmış, ışık ve gölgeleri, desenleri ustaca kullanmış, saraya, imparatorluğa, daha önceki hükümdarlara ilişkin imgelere yer vermiştir. Öndin (2020)’in dediği gibi; İstanbulda kaldığı sürece etkilendiği Türk kültürünü Venedik resmine taşıyan Gentile Bellini, dini konulu resimlerinde bile sarıklı, cüppeli, kaftanlı Türk tiplerine yer vermiştir (s. 245).

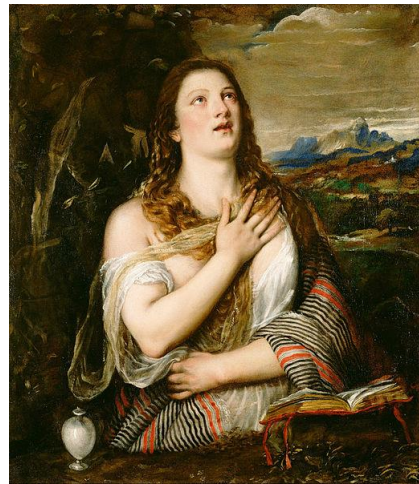

Şekil 2.14. Fatih Sultan Mehmet, Bellini, 1480

Venedik ekolünün en önemli portre sanatçılarından biri de Tiziano Vechellio'dur. Tiziano, ışığı ve gölgeyi kullanmadaki ustalığı, geliştirdiği kalın boya ve renkçi tekniği ile döneminde rengin ustası olarak anılmaktadır. Erkal (2013)'a göre o portrelerinde figürü idealleştirmek ve heybetli göstermek için maniyerist denebilecek şekilde uzatmış ve bir oranda idealize etmiştir. Eserlerinde görülen kendine özgü renklendirme biçimi, doğadaki renklerin bire bir yansıması yerine doğadan izlenim yolu ile ortaya koyduğu kişisel anlatıma izleyeni ulaştırır. Portrelerini sadece düz bir fon önünde değil aynı zamanda doğadan etüt edilmiş peyzajlar önünde de yapmıştır (s. 71).

Şekil 2.15. Kapitone kollu adam, Tiziano,
y.1509

Şekil 2.16. Tövbekar Magdalene, Tiziano
1555 – 1565

Rönesansın altın çağı olarak nitelendirilen Yüksek Rönesans'ta figürlerin gerçekçi bir üslupla yapılabilmesi için sanatçılar tarafından insan bedeni incelenmeye başlanmış, anatomi çalışmaları ile insan bedenine ilişkin kadvralar üzerinde yapılan incelemeler

sonucunda elde edilen çizimler kusursuz ve ustaca insan figürü çizmek gayesine ulaşmak için kullanılmıştır. Ayrıca portre resminde özellikle arka fonda kullanılan peyzaj ile manzara ve portre resmi birbiri ile birleştirilmiştir. Özdemir (2022) bu hususta Yüksek Rönesans'ı 15. yüzyıl Rönesans'ından ayıran en önemli özelliklerinden birinin portrelerinin arka planlarında, doğrudan doğadan gözlemlenmiş açık kır ve kasaba-şehir görüntüleri olduğunu, doğadan alınan bu gerçek kent ve kır görüntülerinin, Yüksek Rönesans döneminde yerlerini doğrudan gözlemlenmeyen, hayalî manzaralara bıraktığını belirtmektedir (s. 95).

Dönemin en önemli portre sanatçılarından olan Leonarda da Vinci (1452-1519), aynı zamanda matematik, mühendislik, bilim, tarih gibi konularla da ilgilenmiş bir ustadır. Doğanın ve insanın bilgisine sahip olmayı amaçlayan ressamın yaptığı resimlerin yanında anatomik çizimleri de oldukça dikkat çekicidir. İnsanın varoluşu, beden ve geometri arasındaki ilişki üzerinde incelemeler yapmıştır. Leonardo Da Vinci cisimlerin özünün irdelenmesi üzerine kaleme aldığı notlarda, sanat yapmak isteyen kişilerin, ancak bol inceleme, dikkatli takip, derin hafıza ve adım adım takip edilecek bir rota ile gerçeğin bilgisine ulaşılacağını öngörmektedir (Şentürk, 2013, s. 137).

Portrelerinde kendine has kullandığı sfumato tekniği izleyeni yumuşak ve birbiri içerisinde eriyen renkler ile karşı karşıya bırakır ve bu da resimde bazı detayların izleyici tarafından tamamlanmasını sağladığı gibi aynı zamanda da izleyeni zamandan soyutlanmış bir duruma sokmaktadır (Erkal, 2013, s. 65). Rönesans'ın getirdiği insana önem verme düşüncesi ile, Leonardo'nun portrelerinin herbirinde kişiye özgü mimiklerle farklı kişilikler olarak ortaya çıkmaktadır. Şüphesiz Leonardo da Vinci'nin en çok ilgi gören ve en popüler eserleri arasında gizemli bir kadın portresi olan Mona Lisa (1503-1505) gelmektedir. "Mona Lisa'nın yüzünde, ellerinde ve duruşunda hiçbir şey dokunulur, elle tutulur bir şeyi ifade etmez. Konturları çözülmüş, figürün maddeselliğini ortadan kaldırmıştır" (Öndin, 2020, s. 307).

Ressamlığından çok heykeltıraşlığıyla tanınan, Medici ailesinin himayesine aldığı sanatçılardan olan Michelangelo da Rönesans Dönemi' nin önemli sanatçılarından. "Michelangelo bütün XVI. yüzyıl ustaları gibi figür ressamı idi. Bu yüzden resimde anlatılan öyküden çok, figürlere önem vermiştir" (Turan, 2011, s. 23). İlk resimlerinde figürlerinin kaslı, atletik vb. olması heykel yapmanın yansımalarıdır. Sistine Şapeli'nin duvarlarına yaptığı fresklerdeki figürlerde insan anatomisindeki ustalığı kendini göstermektedir. Turan (2011)'ın dediği gibi bu figürler natüralist 15. yüzyıl sanatında gördüğümüz insanlara benzememektedir, iri yarı gövdeleri, şişkin kaslarıyla her an eyleme

hazır Yunan Tanrılarını anımsatmaktadırlar. Ancak Michelangelo' nun insanları Yunan dünyasında olduğu gibi geleneğin kuşaktan kuşağa iletildiği belli örneklerle bağlı değildir. Sanatçının hayal gücü, yeni uyanan doğa gözlemciliğiyle kaynaşp, bireysel kişiliği olan, etiyle canıyla yaşayan yeni insan tipleri yaratmaktadır. Bu yüzden Michelangelo sayısız insan figürlerine biçim verirken tekrara düşmemiştir (s. 24).

Şekil 2.17. Doni Tondo, Michelangelo, 1504-1506

Roma' da Yüksek Rönesans'ın diğer büyük ustalarından olan Rafaello (1483-1520) yaptığı portre resimlerinde döneminin portre anlayışından farklı, kendine özgü bir üslup sergilemiştir.

Çok sayıda olmamakla beraber kilise için yapılan idealleştirmeler bu portrelerde görülmez. Onun portrelerinde ışık ile gölge figürler ve figürlerin giysilerine kadar gerçeğe sadık kalınarak aktarılmıştır. 15. yüzyıl İtalyan resmindeki kontrollü portre anlayışı onun resminde terk edilmiş, figürler derinlikli bir mekân algısı içinde betimlenmiş, fonda koyu değerlerle derinlik arttırılmasına rağmen mekân hissi kaybedilmemiştir. Sanatçının detaycı tavrı doğaydoğrudan gözlemleyerek modelin karşısında birebir çalıştığını ve her detayı sabırla ele aldığını kanıtlamaktadır (Erkal, 2013, s. 66) .

Şekil 2.18. Mona Lisa, Leonardo da Vinci,
1503-1507 / 1519

Şekil 2.19. Agnolo Doni' nin portresi,
Raffaello, 1505-1506

Rönesans ve Yüksek Rönesans' tan sonra 1500'lerin sonları ile 1700'lerin ortasına denk gelen dönemdeki sanat anlayışı Barok Dönem olarak adlandırılmaktadır. Hareketin, dinamizmin, duygusal yoğunluğun kendini gösterdiği Barok Dönem Roma'dan çıkıp Avrupa'ya, oradan da tüm dünyaya yayılmıştır. Mitolojik ve dini konuların yanında peyzaj, manzara, günlük yaşamdan konular, kır yaşamı, eğlence gibi konular işlenmiştir. Rönesans dönemiyle kendini bulan portre resmi, Barok Dönemi ile yükselişe geçmiştir.

Klasik üslûbun durgun yüz ifadeleri, yerlerini daha duygulu, neşeli ve ıstıraplı tavırlara terk etmiştir. Sade vücut hareketleri ve duruk yüzler yerlerini, teatral düzeyde abartılı, duygusal duruşlara ve yüzlerde yine abartılı vücut duruşlarına, mimiklere, el ve kol hareketlerine bırakmıştır. Sanki tiyatro sahnesindeymiş gibi gösterişli pozlarla sunulmuş olan figürler, süslü ev, saray ve kır atmosferleri içine ve sahte hareketli figürler toplulukları arasına yerleştirilmiştir (Özdemir, 2022, 124-125).

Barok Dönemde kullanılan ışık ve gölgenin karşıtlığından yararlanarak daha derin ve yoğun resimlerin yapılmasını sağlayan Chiaroscuro tekniği, dönemin ustalarından Caravaggio, Rembrandt ve Peter Paul Rubens gibi sanatçıların başyapıtlar üretmelerinde etkili olmuştur. Barok sanatının ilk büyük temsilcisi olarak Merisi da Caravaggio (1574-1610), resmettiği dramatik sahneler, dramatik ışık ve gölge kullanımı, güçlü duygusal tepkiler ile izleyicilerin duygularına doğrudan hitap eden çarpıcı, bazen ürkütücü ama etkileyici eserler üretmiştir. Erken dönemde dramatik olmayan ancak gerçekçi, ışık ve gölgelerin kontrastlığını kullandığı otoportreler yapan sanatçı sonraki dönemde kiliseye göndermeler yaptığı, daha reformist, daha dramatik eserler üretmiştir. Fleming ve Honour (2016) Caravaggio için “Yüksek Rönesans'ın sanat anlayışını ve gücünü kabul etmiş olmasına karşın, idealizmini reddetmiştir” demektedir. Turani (2010) Caravaggio'nun

sanatını “anatomide, Rönesans’ın ideal anlatımından uzaklaşarak, ten ve damarların bir anlamda optik bir saptamasını göstermiştir. Yaşlanmanın tendeki izlerinin ifade edilişi, çıplak bacakların kirliliğine varana kadar ayrıntılı doğa gözlemi ve bunun tespiti, resmin yeni öğeleri olarak Caravaggio’nun sanatında yer almıştır” şeklinde ifade etmektedir (akt. Özdemir, 2022, s. 127).

Şekil 2.20. Kertenkele tarafından ısırılan çocuk, Caravaggio, 1593-94

Şekil 2.21. Medusa başlı kalkan, Caravaggio, y.1598

Barok dönemde özellikle portre ve otoportreleri ile tanınan en önemli sanatçılardan biri de Rembrandt van Rijn(1606-1669)’dir. Kendi portrelerini hayatının her döneminde resmederek sanat tarihinde arşiv niteliğinde eserler üretmiş, adeta kişisel bir otobiyografi oluşturmuştur. Diğer Barok sanatçıları gibi ışığı ve gölgeyi ustaca kullanan sanatçı portrelerinde duygularını güçlü şekilde ifade etmekte, otoportrelerinde de kendi iç dünyasını izleyiciye yansıtmaktadır. “Işık ve karanlık portrelerinde çatışma içinde değil, görsel eşdeğerliği üretmek için yumuşak ve kurnazca birleşerek uzlaşmaktadır. Portrelerde sessizlik hakimdir, onların egemen ruh hali sakin meditasyon tarzı, felsefi ifadenin duygusal tonlarıyla duyulmaktadır” (İncirkuş, 2020, s. 40).

Barok resim anlayışında desenin önemi nerdeyse tüm sanatçılar tarafından dile getirilmiştir. Eserlerin yapılış aşamasında sanatçıların orta tonda oluşturduğu zemin üzerine desen altyapısı kurulmuş boyama tavrı ile oluşturulduğu bilinmektedir. Toprak renklerin ya da çamur olarak nitelendirilen tonların hakim olduğu resimler Barok döneminin en belirgin özelliklerindendir. Bunu en iyi renk armonisi ile birleştirerek uygulayan sanatçıların başında Rembrandt gelmektedir (Öz, 2021, s. 30).

Şekil 2.22. Otoportre, Rembrandt, 1629 Şekil 2.23. Otoportre, Rembrandt, 1640 Şekil 2.24. Otoportre, Rembrandt, 1669

Barok dönemin önemli ressamlarından olan Peter Paul Rubens'in portre anlayışında kendine özgü getirdiği bir boyama tekniği göze çarpmaktadır. Yaptığı portreler incelendiğinde Rubens'in Caravaggio dâhil olmak üzere kendinden önceki ressamlar gibi önce deseni ve ışık gölgeyi tamamen boyayıp üzerine renklendirmediği, aksine onun deseni boya ile yaptığını ve resmini renk ile oluşturduğu anlaşılmaktadır. O rengin güzelliğini ve kuvvetini keşfettiği için onun eserleri çağdaşı sanatçıların eserleri ile kıyaslandığında çok daha canlı bir görünüme sahiptir (Erkal, 2013. s. 86).

18. yüzyıla gelindiğinde Barok etkisinin yavaş yavaş ortadan kalktığı yerini daha süslü, zarif ve eğlenceli bir üslubun aldığı Rokoko dönemine geçildiği görülmektedir. Bu dönemde Barok' un dramatikliğinden uzaklaşmış, dini konular yerini mitolojik ve günlük hayattan konulara bırakmıştır. Daha aristokrat yaşamı, ferah ve şatafatlı hayatlar, bu hayatlardaki eğlence, müzik, aşk, dans, piknik gibi konular resmedilmeye başlanmıştır.

Rokoko ressamları, kumaş ve desen gibi detaylara titizlikle dikkat ederek zarif portreler yaratmada başarılı olmuşlardır (Paul, 2022, s. 4167). Bu dönemde yeni bir keşif olarak portrelerde pastel boya kullanılmıştır. Rosalba Carriera portrelerinde pastel boya kullanan sanatçılardan biri olmuştur. "Sanatçı kullandığı materyal itibarı ile yağlı boyadaki gibi ışık gölge kontrastından yararlanarak formu biçimlendirememiş olsa da modelin tüm kişisel özelliklerini ustalıkla vermiştir" (Erkal, 2013, s. 100). İngiltere'de Rokoko Fransa'dan daha geç etkisini göstermeye başlamıştır. Sör Jashua Reynolds, Thomas Gainsborough, Elisabeth Louise Vigée-Lebrun gibi sanatçılar dönemin ünlü portre sanatçılarıdır.

Şekil 2.25. Otoportre, Rosalba Carriera, 1715

Şekil 2.26. Otoportre, Jashua Reynolds, 1776

2.1.2. Modern Dönem Sanatının Başlangıcı

Modern sanatın ne olduğuna ilişkin farklı görüşler olmakla birlikte 19. yüzyılın son dönemleri ile İkinci Dünya Savaşı arasındaki anlayışı niteleyen dönem Modern Dönem olarak tanımlanabilir. Modern Dönem sanata birçok yenilik getirmiştir. Modern sanatın getirdiği yenilikleri anlamak için öncelikle sanatta etkili olan o dönemin sosyal, siyasal ve toplumsal hayatını incelemek gerekmektedir. 19. yüzyıl sanayi devriminin etkilerinin yoğun şekilde hissedildiği bir yüzyıl olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanayi devriminin getirdiği makineleşme tarımsal üretimde insanın rolünü azaltmış, insan emeğiyle yapılan işleri makinelerin ele alması ile kırsal kesimdeki nüfus kentlere göç etmeye başlamıştır. Böylece kırsalda nüfus azalırken kent nüfusu artmış, kent nüfusu ile kırsal nüfus arasındaki denge bozulmaya başlamıştır.

Bunun yanında sanayi ve makinenin popüleritesinin artması toplumun düşünce tarzında da değişikliğe sebep olmuş, daha geleneksel ve pastoral bakış açısı, daha rasyonalist, akli ve bilimi öne çıkaran düşünce tarzının benimsenmesini sağlamış, modern toplumun yalnızlaştırdığı mutsuz insan yeni anlayışların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Geleceğe eskilerle, eskinin geleneğiyle yürünemeyeceğinin farkına varan bir kısım sanatçı ileriye bakmaya, eskilere tutunmak yerine yeniyi daha kolay benimsemeye meyletmiştir. Yeni insan yeni sanat, yeni resim dili oluşmuş, Sanat nedir? Ne içindir? sorularına yeni cevaplar aranmaya başlanmıştır.

Sosyal değişim kadar bilimsel alandaki yenilikler de sanat üzerinde etkili olmuştur. Nesnenin yalnızca duyusal olarak kavranılan gerçeklik olmadığı anlayışı, görünenin aslında görüldüğü gibi olmadığı, görüşünü kuvvetlendirmiştir. Böylece yirminci yüzyıl sanatçısı dış dünyanın birebir sunumunu terk etmiş, farklı ve yeni anlatım diline başvurmuştur. Biçimsel kısıtlamalardan çıkan sanatsal özgürlüğün sonucunda sanatçının kullandığı dil formları da özel kodlara dönüşmüştür (Öndin, 2019, s. 11). 1839 yılında fotoğraf makinesinin icat edilmesi de özellikle resim sanatında bir dönüm noktası haline gelmiştir. Fotoğraf makinesinin icadı ile elde edilen Şekiller birebir kopya edilen portrelerde, Natürmort, obje çalışmalarında başarı kriterlerinin değişimine neden olmuştur (Dilmaç ve Öztüfekçi, 2021, s. 187).

Erden'in (2020) dediğı gibi her ne kadar istisnalar varsa da modern sanat konu olarak hızlı endüstrileşme ile birlikte patlama yapan kentleşme ve kentte yaşayan bireyin sorunlarından beslenmiş, modern sanatçılar kendilerine misyon yükleyerek başka bir dünyaya dair fikirlerini duyurup, avangard yani öncü olma endişesi taşımışlardır (s. 14-15). Alışılabilen anlatım şeklini terk eden modern sanatçılar izleyicide ilk olarak şok etkisi veren deneyimler yaratmayı amaçlamışlardır. Çevresi için öncü olan modern sanatçılar, izleyicideki şok etkisi geçtikten sonra yaşamın sorgulanabilir olduğuna dikkat çekmek istemişlerdir.

Makinenin insan yaşamını giderek kontrol altına almasından doğan karamsarlık, yeni karşısında hissedilen yabancılaşma duygusu, yabancılaşma duygusuna karşıt olarak yeni olanı heyecanla kucaklamaktan doğan coşkunluk gibi bu tepkiler yirminci yüzyılın ilk yarısında peş peşe ortaya çıkan akımlarla görselleştirilmiştir (Öndin, 2019, s. 11).

2.1.3. Modern Dönem'de Portre Resmi

Eski geleneklerin yerini “yeni” nin aldığı modernizm, kendi zamanında bir başkaldırı bir isyan niteliğindedir.

Modernizm veya modernlik dediğimiz kavram elbette bir düşün kaynağından gelerek farklı dinamiklerin altında evrilmiş ve sosyal bir yapı oluşturmuştur. Sanayileşmenin etkisiyle sosyal/kültürel çeşitliliğin arttığı banliyö yapısı içerisinde sosyal insan beraberinde gelen kültür çatışmasına maruz kalmış ve tabiri caizse kimliksiz/kültürsüz bireyler haline gelmiştir. Böyle bir sosyal ortamda öncelikle bir birey olarak yaşayan sanatçı mutlak olarak bu sosyal sınıf çatışmalarından, sağlıksız yaşam koşullarından, ekonomik politika ve kapitalist kültür menfaatçılığından dolayı mutsuz/umutsuz insan modeline dönüşmüştür. Kökeni Aydınlanma felsefesine dayanan ve insanlara mutlu bir tablo çizen modernizm, en nihayetinde toplumsal

bunalımlara sebep olmuş; ancak sanat adına yaşanan bu bunalımlar bir çağın etkin sanat/estetik formlarına dönüşmüştür (Şahin, 2016, s. 78).

Düz ve Özdemir (2024)'in dediği gibi sanatta Modern Dönem, sanatçıların kendilerine özgü ve sıra dışı biçim dillerini oluşturmalarını sağlarken kendi hayatlarından da izler taşımıştır. Sanatçıların bağımsız düşüncelerine tercüman olan modern sanat, kendi içerisinde çok sayıda sanat akımını barındırmıştır (s. 996). Sanat tarihçileri tarafından farklı yorumlamalar olsa da Modern Dönem yolculuğunun başlangıcı olarak Empresyonizm akımı kabul edilmektedir. Empresyonizm akımını, Fovizm, Ekspresyonizm, Kübizm, Fütürizm, Dadaizm, Sürrealizm, Soyut sanat ve Soyut ekspresyonizm gibi sanat akımları takip etmiştir. Bu akımlar doğrultusunda Modern Dönem’ de birçok sanatçı ile farklı farklı düşünce biçimleri, ifade şekilleri ortaya çıkmış, dönemine göre çok avangard eserler ve portreler üretilmiştir.

2.1.3.1. Empresyonizm ve portre resmi: İzlenimcilik(Empresyonizm) 1860’lı yılların başlarında Fransa’ da ortaya çıkan çağın dinamizminde meydana gelen değişimin en belirgin gözlendiği akımlardan biridir. Empresyonistler, doğayı doğrudan resmetmek yerine doğadan edinilen izlenimleri resimlerine yansıtmayı amaçlamışlardır. Sürekli değişim içinde olan dış dünya gerçekliğinin resimdeki ifadesi olan İzlenimcilik’ te sabitliğe işaret eden form bütünlüğü ortadan kalkmıştır. Anlık görünümü esere yansıtmak için ışık ve renk kullanılmış, ışığın nesne üzerindeki etkisinin yoğunlaşmasıyla form parçalanmış, erimiş, her türlü kontur ortadan kalmıştır. Bütün görünüşler âna bağlandığından, nesnelerin nesnellik şartı olan renk, İzlenimcilik’ te ışık ve zaman açısından değişeni, akıp geçeni göstermek amacıyla kullanılmıştır (Öndin, 2019, s. 24).

“Anı yakalamaya çalışan ressamalar, açık tonlar ve belirgin fırça darbeleri ile farklı bir üslup yaratmışlardır. Birçok tepkiler alsalar da onlar renge odaklanmış, formun dış hatlarına ve ışık-gölge oyunlarına yönelmişlerdir” (Bülbül, 2014, s. 85). Küçük fırça vuruşlarının yanında renkleri palette karıştırmayıp, tuval üzerinde yan yana kullanarak optik yanılsamalar yaratmışlardır. Dönemin sanatçıları arasında Frederic Bazille, Paul Cezanne, Edgar Degas, Edouard Manet, Claude Monet, Auguste Renoir, Alfred Sisley, Mary Cassatt gibi ressamalar yer almaktadır.

Savruk’un (2021) vurguladığı gibi izlenimci sanatçılar; tonlamaları, renkleri birbirlerine karıştırmayarak renk çeşitliliği ve sık fırça vuruşları yaparak sağlamışlar, doğrudan olduğu gibi kullanılan boyalar ile resimlerdeki renklerin canlılıklarını ve parlaklıklarını korumuşlardır. Detayların azaldığı resimlerde hiçbir kısım dümdüz

boyanmamış, ışığın yansıması ile algılanan renkler kullanılmıştır. Anlık rastlanan görüntüler, saf renkler ile işlenmiş, ressamlar nesnelerin görüntülerini kendileri anlatmayı tercih etmişlerdir (s. 45).

İzlenimcilik akımı ile resimde meydana gelen bu biçimsel değişim portrenin de aynı paralelde gitmesini sağlamış, kişinin betimlenmesinde Doğalcı ya da Gerçekçi aktarım terk edilerek, duyuların aktarılmasıyla şekillenmiştir (Erkal, 2013, s. 17). “İzlenimci ressamlar portrelerinde derinliği ve dinamizmi, uzak yakın, ön-arka gibi perspektif unsurları renkleri kullanarak eserlerine yansıtmışlardır” (Beykal-Orhun ve Yağcı, 2024, s. 182). Empresyonist sanat hareketinin en önemli temsilcilerinden olan Edouard Manet (1832-1883)’in portrelerinde hızlı fırça darbeleri, yalın formlar, serbest vuruşlar, net tonlar görülmektedir. Resmettiği portrelerdeki figürleri genellikle o dönemde yaşamış gerçek figürlerden seçen ressamın bazı portrelerde ise Japon kültüründen esinlendiği görülmektedir.

Diğer ünlü İzlenimci resamlardan Edgar Degas (1834-1917) sanat yaşamının belirli dönemlerinde psikolojik arayışlarından yola çıkarak çağdaş yaşamdan portreler yapma peşine düşmüştür. Kear (2022), Degas’ın portreciliğini daha iddialı bir amaca hizmet ettirmek, çalışmalarındaki yoğunluk ve çağdaşlığı derinleştirmek için fizyonomi, davranış ve ifade teorileri üzerinde çalıştığını belirtmiştir. Portrelerinde Manet gibi ruh hallerini vermek isteyen Degas’ın amacına, eğik açıda doğal ve rastgele duruşlarla ve sosyal konumlarını ele veren bağlamsal detaylarla betimlediği figürlerin çarpıcı hareketleriyle ulaştığını da eklemektedir (s. 37). Degas’ın ilk dönem portrelerinde çekingen ve kendini sorgulayan bir kişi, daha sonraki otoportrelerinde ise dışa dönük, iddialı ve özgüveni artmış bir sanatçı görülmektedir (Kear, 2022, s. 34).

Şekil 2.27. Stéphane Mallarmé portresi, Edouard Manet, 1876, 27,5x36 cm, TüYB

Şekil 2.28. Albert Melida portresi, Edgar Degas, 1864, 44x33 cm, TüYB

19. yüzyılın sonlarına doğru yenilikçiliğini kaybetmeye başlayan bu İzlenimci yaklaşıma tepki olarak yeni avangard görüş olarak Ard-İzlenimci denilen İzlenimci resmin yapısına, konusuna ve ifade şekline karşı bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu akımın en önemli temsilcileri arasında Paul Cezanne, Georges Seurat, Paul Signac, Vincent Van Gogh ve Paul Gauguin bulunmaktadır. Başlangıçta İzlenimci unsurlarda eserler üreten bu sanatçılar, yeni anlatım biçimleri kullanıp, yeni konu denemeleri yaptıkları eserlerle kendi kişiliklerini resimlerine katmışlardır.

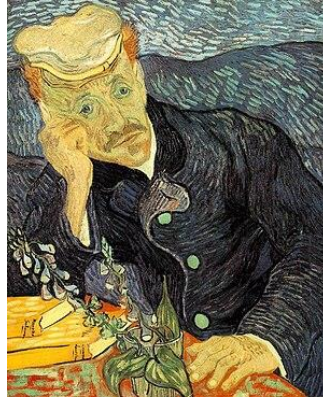
Sanat tarihine adını yazdırmış Ard-İzlenimci ressamlardan Vincent van Gogh yaptığı pek çok manzara ve natürmort resimlerin yanında portre ve otoportre çalışmaları ile de ün kazanmıştır. “Sanatçının, köy veya şehirde yaşayan insanların portreleri ve kendini etüt ettiği otoportrelerinde plastik süreci başarılı yönetmesi ve duygu aktarımının etkili olması özellikle dikkati çeken unsurların başında gelmektedir” (Kodal, 2022, s. 275). İlk dönem yaptığı köylü portrelerinde karanlık bir arka planın önünde güçlü şekilde aydınlatılmış, etkileyici figürler yer almaktadır. Bu portrelerde kalın boyalar ve güçlü fırça darbeleri de dikkat çeken unsurlardır.

Daha sonraki dönemlerinde Van Gogh, Ayaydın (2016)’ın dediği gibi; hem Empresyonizm’in doğadaki anlık izlenimi yakalama heyecanından hem de Seurat’ın noktalamalar ile olgunlaşan Puantilizm duruşundan etkilenerek, fırça vuruşları ile temellendirdiği resimsel ifade gücünü oluşturmuştur. Fırça vuruşlarını sadece rengi uygulamak ya da parçalamak için değil, aynı zamanda iç çatışmasını ve coşkusunu anlamlandırmak için de kullanmıştır (akt, Uysal, 2021, s. 1170). Portre ve otoportrelerinde karanlık renk paletinden vazgeçmiş, daha canlı ve doğal renkleri kullanmaya başlamış, renk ve ışıktaki artışa gitmiştir.

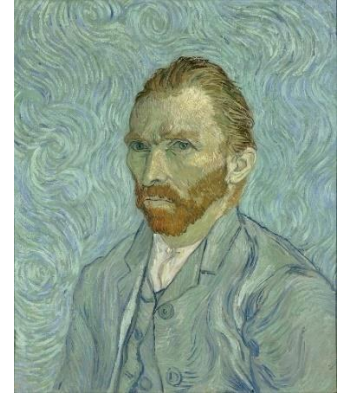
En sevdiği renk olan sarının yanında, beyaz, mavi, turuncu gibi renklere, kırmızı yeşil kontrastına yer vermiştir. Resimlerinde doğallıktan yana olan ressam portre ve otoportrelerinin arkasında anı yakalarcasına hızlıca yapılmış manzaralara yer vermiş, kalın ve rastgele fırça darbeleri yerine daha küçük ve hareketli fırça vuruşlarına geçiş yapmıştır. Japon sanatına ilişkin unsurlar da portrelerinde göze çarpmaktadır. Yine portrelerinde figürlerin ruh halini yansıtmış, portrenin yapıldığı sıradaki hissiyatını bilircesine duyguyu resimlerine aktarmıştır. “Nesneye kişilik katan Van Gogh onu insanlaştırmıştır. Resimlerindeki figürleri kendisi gibi içe dönük, yalnız ve kaygılıdır” (Bülbül, 2014, s. 94). Otoportrelerinde de kendi içinde yaşadığı hesaplaşmaları, çatışmaları, öfkeyi, hüznü ve melankoliyi görmek mümkündür.

Şekil 2.29. Köylü bir kadının başı, Van Gogh, 1885, TÜYB

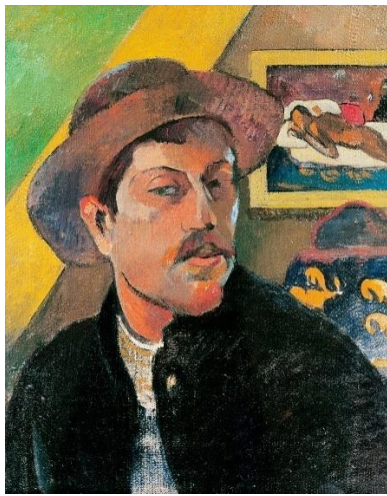

Şekil 2.30. Dr. Gachet'nin portresi Van Gogh, 1890, TÜYB

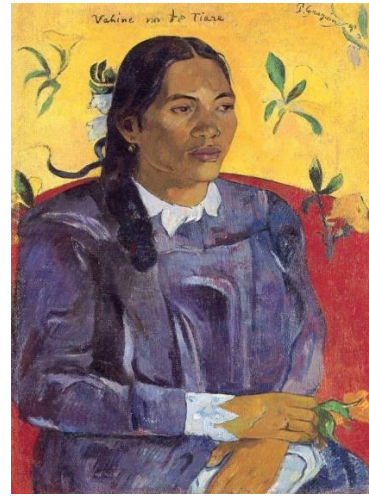

Şekil 2.31. Otoportre, Van Gogh 1889, TÜYB

Öndin (2019), Ard-İzlenimci ressamlar arasında anılan diğer ünlü ressamlardan olan Paul Gauguin (1848-1903) için; “Gauguin’e göre resim, izlenimlerin bir sentezi olmalıdır, diğer bir deyişle doğadan alınan izlenimler resmin dekoratif öğeleriyle güçlendirilmelidir” (s. 55) der. Avrupa kültürünün yüzeyselleşmiş sanat anlayışına tepki olarak Tahitiliprimitiflerin doğallığını ve bozulmamışlığına hayran kalan ressam, eserlerinde bu doğallığa yer vermiş, ilkel yöntemlerin arayışına girmiştir. Saf renkleri doğrudan kullanarak yaptığı resimlerini kalın çizgilerle konturlayarak bölmelere ayırmıştır. “Konularını yerlilerden ve primitif ama içten yaşamdan seçen Gauguin'in portrelerinin büyük bir kısmı, arkadaşı olan diğer sanatçıların ve yakınlarının portreleridir. Figürlerinde görülen heyecansız ve katı çehreler ulaşmak istediği primitif sanattan kaynaklanmaktadır” (Erkal, 2013, s. 142).

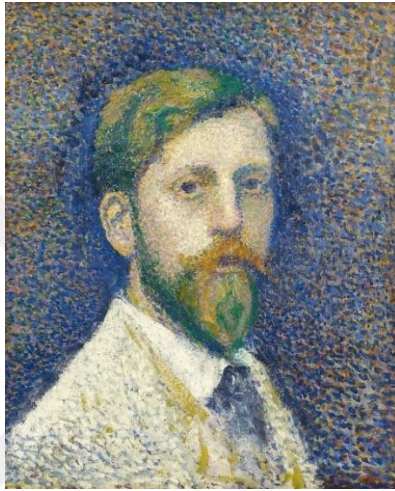

Şekil 2.32. Şapkalı otoportre, P. Gauguin, 1893-1894

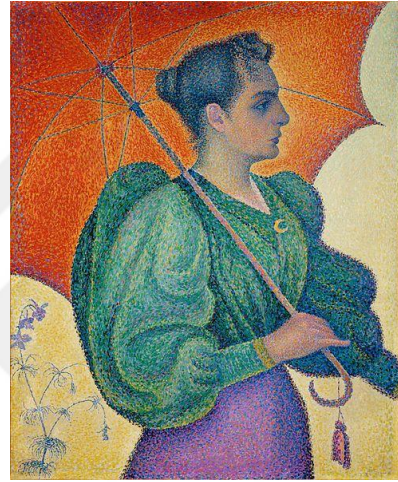

Şekil 2.33. Çiçekli kadın, P. Gauguin 1891

Puantilizm ya da *Noktacılık* denilen kendine özgü resim tekniğini kullanarak eserler üreten Ard-İzlenimci ressam Georges Seurat (1859-1891) portrelerinde renkleri küçük noktalar halinde yan yana getirerek renklerin ve çizgilerin uyumunu yakalamayı amaçlamıştır. “Genelde ana renkleri kullanarak nokta vuruşlarıyla oluşturduğu resimlerine yakından bakıldığında sadece noktalar seçilmektedir. Uzaktan bakıldığında ise kompozisyonun tamamı anlaşılmaktadır” (Bülbül, 2014, s. 88). Seurat’ın yönteminden etkilenen Paul Signac (1863-1935) da nokta nokta kullandığı renkleri yanyana koyarak aratonları elde etmiş böylece az sayıda renk kullanarak daha derinlikli eserler oluşturmıştır. Genellikle manzaraları resmeden sanatçının bu yöntemle yaptığı portreleri mevcuttur.

Şekil 2.34. Otoportre, G. Seurat, 1890

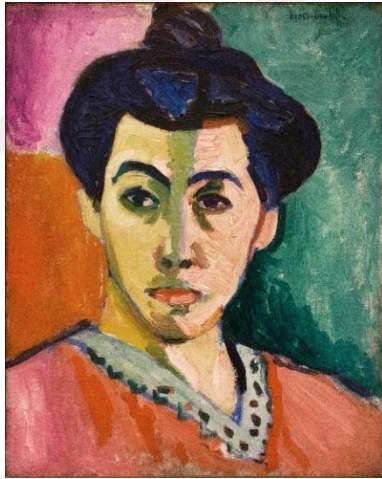
Şekil 2.35. Şemsiyeli kadın, P. Signac, 1893

2.1.3.2. Fovizm ve portre resmi: Fovizm, 1900’lü yılların başında Henri Matisse (1869-1954), André Derain (1880-1954) ve Maurice de Vlaminck (1876-1954)’in de aralarında bulunduğu bir grup sanatçı tarafından Fransa’ da ortaya çıkmış bir sanat akımıdır. Fovizm teriminin ortaya çıkışı ile ilgili Yılmaz (2013); “bir sanat eleştirmeni olan Louis Vauxcelles, sergilenen eserler arasında Donatello’nun bir yapıtını fark edince, ressamı aşağılamak için “Donatello fovlar arasında” diye serzeniş etmiştir. İlk kez bu sergi salonunda duyulan fov (vahşilik, yırtıcılık) terimi, akımı tanımlamak için kullanılmıştır” (akt. Savruk, 2021, s. 48) der. Bu dönem ressamı yaptıkları portrelerde renkleri bir ifade aracı olarak görmüşler, boyaları tüpten çıktığı şeklinde canlı ve çarpıcı şekilde kullanmışlardır. Rengisadece konuyu gerçekçi şekilde betimlemek için değil duygu ve düşünceleri de ifade eden bir araç olarak kullanmışlardır.

Öndin (2019) Fovistler arasında Matisse’in resimde uyum ararken renk dengesi üzerinde durduğunu, Andre Derain’ın rengi her şeyden üstün tutarak asimetrik kompozisyonlar ortaya koyduğunu, Maurice de Vlaminck’in de renkleri sezgisel olarak

kullanarak geleneksel hacimlendirmeyi tümüyle saf dışı bıraktığını belirtmiştir. Yüzeylerini canlı renklerle boyayarak kurduğu resimlerinde kendi hislerine göre nesneden bağımsız renkler seçen dönemim önde gelen ressamlarından Henri Matisse' in amacı, resmin kendi içindeki ahengi yakalamak olmuştur (Krausse'den aktaran Özdemir, 2022, s. 261). Durağan bir portreyi renk kontrastlığıyla hareketlendiren Matisse'nın yaptığı portrelerde arka plan ile ön plan birbiriyle bütünlük içindedir, geniş fırça hareketleri kullanır ve sıcak-soğuk renkleri bir araya getirerek tüm resme ışık yayar, öne çıkarmak istediği formları konturlarla ayırır (Bülbül, 2014, s. 101).

Matisse sanat eserinde uyumu aradığından kompozisyonlarını gereksiz ayrıntılardan arındırmıştır. Öyle ki sadelik ve basitliği ön plana çıkarmak için portrelerinde yüzün tüm ayrıntılarına yer vermeye çalışmamış, anatomilerin doğruluğunu dert etmemiş, kullandığı canlı renklerle ifadeyi sağlamıştır. Kullandığı canlı renkler ve serbest fırça hareketleriyle Fovistler arasında anılan Maurice Vlaminck (1876-1958) ise, portrelerinde Matisse' de olduğu gibi çarpıcı ve güçlü renkler kullanmış, formları basitleştirmiş, diğerlerinin aksine ise formun hacmini ortadan kaldırmıştır.

Şekil 2.36. Madam Matisse' in portresi, H. Matisse, 1905, TüyB, 40,5 X 32,5 cm

Şekil 2.37. Andre Derain'ın portresi, M. Vlaminck, 1905, Mukavva üzeri yb, 27 x 22,2 cm

2.1.3.3. Ekspresyonizm ve portre resmi: 20. yüzyıl ile dünyayı kasıp kavuran Modernizm' in getirdiği bilimsel ve teknolojik gelişmelerle toplumun birbiriyle olan ilişkisi ve toplumsal değerlere olan ilgisi azalmıştır. Bu durum yalnızlaşma duygusunu kuvvetlendirerek sanatçıların kendi iç dünyalarına yönelmelerine sebep olmuştur. Almanya' da içsel ve öznel olana yönelen sanatçılar geleneksele başkaldırarak yaşama olan tepkilerini göstererek Ekspresyonizm (Dışavurumculuk) akımını oluşturmuşlardır.

Sanatçıların amacı iç dünyalarındaki derin duyguları çeşitli anlatım yollarıyla izleyiciye aktarmaktır.

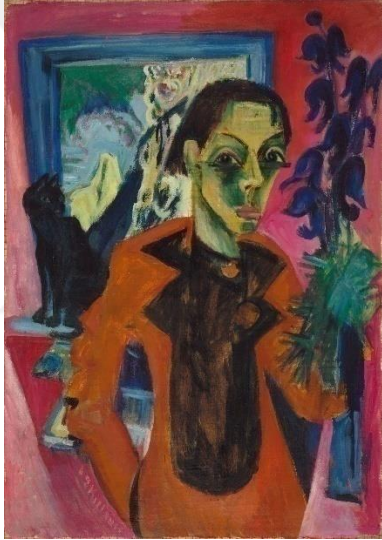
Baysal (2021)'e göre Ekspresyonizm ya da dışavurumcu sanat anlayışının öncü ruhu, kendi varlığını, geçmiş sanatsal üslupların geleneksel ilkeleri üzerinden değil tam aksine onları karşısına alıp reddetme üzerine kurmuştur. Dışavurumcu sanatçıların, kendi sanatsal anlayışlarına dayanak yaptıkları ve sanatsal teorilerini oluşturdukları “Mutlak Dışavurumcu Manifesto”ya göre sanatsal gelenek artık ömrünü tamamlamıştır. Yeni, bu geride kalanın dışında inşa edilmelidir (s. 165). Duygular ve iç dünya yoğun bir şekilde ifade edilmeye çalışıldığı Dışavurumculukta portre resimlerinde Fovizm'deki güçlü renklerin kullanımına devam edildiği, hissedilen duyguyu verebilmek için figürleri çarpıtma, deforme etme, soyutlama, sert konturlar kullanma gibi yollara gidildiği görülmektedir. Yine değişen toplumsal düzene, güzellik anlayışına, geleneksel sanata başkaldırı olarak resimde gerilimli duygulara, toplumsal eleştiriye, mistik konulara yer verilmiştir.

Duyguları, düşünceleri, iç dünyayı dış dünyaya aktarmayı amaçlayan Ekspresyonizm, Almanya'da Die Brücke (Köprü) ve Der Blaue Reiter (Mavi Süvari) olmak üzere iki sanat hareketini ortaya çıkarmıştır. Die Brücke, 1905 yılında Dresden'de Ernst Ludwig Kirchner, Erich Heckel, Karl Schmidt Rottluff ve Fritz Bleyl tarafından kurulmuştur. Daha sonra gruba Emil Nolde, Max Pechstein ve Otto Müller gibi sanatçılar da katılmıştır. Die Brücke yani Köprü grubunun amacı Antmen (2008)'in dediği gibi Nietzsche'nin “Hedef değil, köprü olmak gerek” sözünden hareketle eski ile yeni sanat arasında ‘köprü’ olma çabasıdır (s. 37). Köprü grubu sanatçıları, modern hayatın gerilimli yapısının, siyasetin, savaşın, toplumun ahlaki değerlerinin istirap verdiğini düşünerek, bunlardan uzak durup doğaya dönerek yaşamının daha güzel ve sağlıklı olduğunu savunmuşlardır. Bu nedenle sanatlarında sade yaşamdan, otantik hayattan, Afrika'nın primitif sanatından etkilenmişlerdir. Deforme figürler kullanmışlar, perspektifli arka planlara, aykırı mekânlara ve sert konturlara yer vermişlerdir.

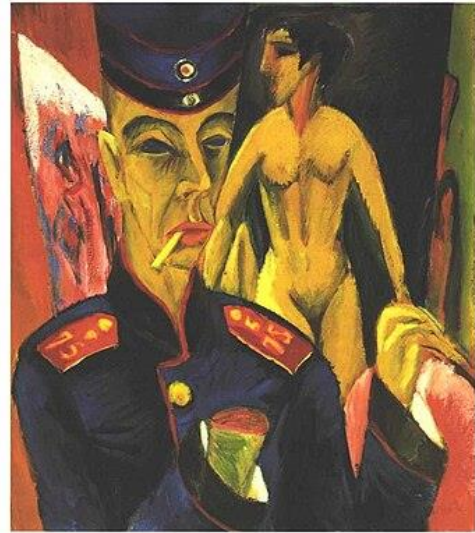
Grubun kurucularından olan kendiotantik yaşamını gösteren resimlerinin yanında savaşın getirdiği korkuyu, vahşeti, yıkımı eleştirdiği resimler de yapan Kirchner, savaşın fiziksel yıkımının yanında psikolojik yıkımına da portrelerinde yer vermiş, yine portrelerinde deformasyonlar, canlı renkler ve keskin konturlar kullanmıştır. Erden (2020)'e göre; bireyin içinde yabancılaştığı medeni toplumdan sıyrılarak doğaya, çıplaklığa sığınması gerektiğini iddia eden, ancak bu şekilde tıkanmışlıktan

kurtulabileceğini düşünen Kirchner gibi, Die Brücke sanatçıları da bu doğrultuda konu olarak doğa içinde çıplaklık konusunu sıklıkla işlemişlerdir (s. 74).

Kalın boya ve serbest fırça darbeleri ile oluşturduğu “Kedili otoportre” (Şekil 2.38) Kirchner'in kareli bir zemin üzerine yaptığı nadir eserlerden biridir. Canlı kırmızılar, yeşillerin ve siyahların hâkim olduğu resimde savaş öncesi yılların boya uygulamaları görülmektedir. Sanatçı bu stili kısa süre sonra terk edip büyük, düz renk düzlemlere yönelmeye başlamıştır. Yine kendisini betimlediği “Asker olarak otoportre” (Şekil 2.39) adlı portresinde de askerlik günlerinde yaşadığı savaşın yıkıcılığını eleştirmek için kendisini askeri bir üniformanın içinde, bir eli kopmuş şekilde betimleyerek resmetmiştir. Modernizmin getirdikleri sonucunda bireyin yabancılaşmasına bir eleştiri olarak arka fona çıplak bir figür eklediği görülürken o vahşet, yırtıcılık ve şiddet duygusunu verebilmek için yine parlak kırmızılara, mavilere, siyahlara yer vermiştir.

Şekil 2.38. Kedili otoportre, E. L. Kirchner, 1919, Tüyb

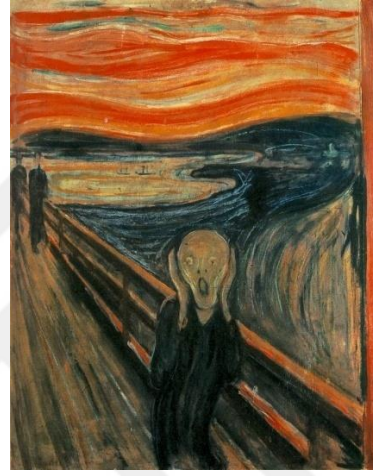
Şekil 2.39. Asker olarak otoportre, E. L. Kirchner, 1915, Tüyb

Der Blue Reither, 1911 yılında Münih'te Wassily Kandinsky, Franz Marc, Gabriele Münter, August Macke ve Alexei Jawlensky tarafından kurulmuştur. Die Brücke göre daha mistik eğilimler gösteren Der Blue Reither grubu da renkleri doğallıktan oldukça uzak bir üslupta en az Fovistler kadar vurgulayıcı biçimde kullanmışlardır. Biçimleri ve renkleri duyguları harekete geçirmek için kullanan Der Blue Reither grubu, daha mistik eğilim göstererek saf hayal gücünü önemsemişlerdir. Kandisky ile birlikte Ekspresyonizm'e soyut kavramı eklenmiştir. Kandisky'den sonra Marc, Macke gibi sanatçılar da resimlerinde soyutlamalar yaparak sembolik ifadelerle yer vermişlerdir.

Demir (2004)'in dediği gibi, Dışavurumcu sanatçılar, ruhsal durumlarını doğaya ve herhangi somut bir nesneye bağlı kalmaksızın doğrudan yansıtmışlardır. Bu durum en çok da portre çalışmalarında öne çıkmıştır. Son derece saldırgan renk tonları ile yaşam ve ölüm arasında gelgitli kompozisyonlar yaratmışlar, zıt renkler ve düzlemi bozulmuş çizgiler sanatçıların tuvallerinde hayat bulmuştur. Tuvaller artık insanların iç dünyalarına açılan pencereler haline gelmiştir. Tutku, heyecan, ihtiras, korku ve acı gibi yalnızca hissedilebilen duygular artık görülebilen somut tablolar olmuştur (akt. Savruk, 2021, s. 54). Ünlü Dışavurumcu ressamlardan Edward Munch'ın Çığlık (1893) (Şekil 2.41) adlı eseri güçlü duyguların resme yansıtıldığı en iyi örneklerden biridir.

Şekil 2.40. Alexei Jawlensky, Mistik kafa, 1918

Şekil 2.41. Çığlık, Edward Munch, 1893

Oskar Kokoschka (1886-1980) ve Egon Schiele (1890-1918), Dışavurumculuk'un Avusturya'daki en önemli temsilcilerindendir. Sanatının başlangıcında Gustav Klimt tarafından desteklenmiş Oskar Kokoschka eserlerinde aşkı ve sevgiyi resmetmiştir. Yoğun renklere ve hareketli fırça darbelerine yer veren sanatçı savaş sonrası yaptığı resimlerde daha yumuşak ve dingin renkleri kullanmıştır. Yaşamındaki tutkulu ilişkilere ve çatışmalara eserlerinde yer veren Kokoschka çok sayıda portre ve otoportre üretmiştir. Özellikle Alma Mahler ile olan ilişkisi, onun sanatında önemli bir yer tutmuş olup, portrelerinde sadece fiziksel bir betimleme değil, yoğun duygusal derinlik ile ruhsal bir çözümleme de bulunur. Figürler abartılı, ifadeler donuk ve çarpıcıdır. Kendi otoportrelerinde de iç çatışma ve duygusal derinlik dikkati çekmektedir.

Diğer bir Dışavurumcu sanatçı Egon Schiele de birçok portre ve otoportre üretmiştir. "Kendine özgü figür yorumuyla sanat tarihinde yer alan Schiele, insanın kendisiyle olan hesaplaşmasını, toplumsal değerlerle olan çatışmasını sanatında konu edinmiştir. Resmettiği figürler kendilerinin dışında her şeyden izole edilmiş gibidir"

(Erden, 2020, s. 151). Gençlik yıllarındaki egosantrik kişiliği çok sayıda yaptığı otoportrelerinde kendini gösterirken, yetişkinliğinde daha araştırmacı portreler yapmaya başlamıştır. Kendi kişiliğini yaptığı portrelerin kişiliğine yansıtmak yerine, her bireyin kendi kimliğini portrelerine yansıtmaya başlamıştır.

Şekil 2.42. Otoportre, Oskar Kokoschka, 1913

Şekil 2.43. Otoportre, Egon Schiele, 1912

2.1.3.4. Kübizm ve portre resmi: Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra biçimsel bir başkaldırı olarak ortaya çıkan Kübizm yirminci yüzyılın en önemli, en etkili ve en avangard sanat akımlarından biridir. İspanyol Ressam Pablo Picasso, Fransız Ressam Georges Braque, Fransız ressam ve heykeltıraş Fernand Leger ve İspanyol Juan Gris’in öncülüğünde oluşmuştur. Savruk (2021) Kübizm için “resim ile alışlagelmiş doğal kalıplar yıkılmış ve doğal güzellik kavramının anlamı değişmiştir. Doğal nesnelerin formları değiştirilerek iki boyutlu olacak şekilde resmedilerek farklı açılardan gösterilmişlerdir” (s. 55) der. Bu itibarla gerçeği tam anlamıyla göstermeye çabalayan Kübistler çoklu perspektifi kullanmışlar, figürleri birçok açıdan gösterdikleri soyut portreler üretmişlerdir. Kübist anlayış ile geleneksel sanat terkedilmiş, sanatçılar biçimde yenilikleri vurgulama yollarına girişmiş, kübist ressamlar doğal formları üç boyutlu resmetmek yerine oluşturdukları geometrik formlar ile iki boyutlu yüzeyleri desteklemiş, doğal olan oluşumları ve doğal olmayan oluşumlar parçalayıp elde edilen parçaları kendi fikirleriyle yeniden bir araya getirmişlerdir (Savruk, 2021, s. 57).

Kübizm’in 1912 yılına kadar olan dönemi “Analitik Kübizm”, 1912’den sonraki dönemi ise “Sentetik Kübizm” olarak adlandırılmaktadır. Analitik dönemde üretilen eserlerde gündelik hayat resmedilmiş, yine portrelerde günlük hayatın bir parçası olan arkadaşlar ve sevgililer resmedilmiştir. Savruk (2021) ’a göre bu dönemde sanatçılar, doğa

taklidinden kaçınmış, doğal formların analizlerini yaparak görüntüyü nesnenin özüne indirgemişlerdir. Nesne, portre, mekân ve boşluklar parçalarına ayrılarak incelenmiş, sanat eserlerinde başka bir düzen içinde yeniden bir araya getirilmiştir (s. 58). Figürlerde soyutlamaya gidilmesine rağmen, portrelerdeki figürler halen fark edilebilir olduğundan tam olarak soyut olarak nitelendirilmemektedir. Akıl ve mantığı ön plana çıkararak duyguları bertaraf eden Analitik Kübistler renklerin ifade ettiği duygulara yer vermemek için renkleri de bertaraf etmişlerdir. Genellikle az sayıda renk ya da monokromatik tonlar kullanmışlardır. Figürleri aynı zamanda tüm yüzeyleriyle göstermeyi amaçladıklarından aynı zamanda birden farklı perspektifi tek bir figürün görünüşü için kullanmışlardır.

Kübistlerin düşündükleri ve tasarladıkları; resmin gördüklerinden bağımsız olması, Ekspresyonistlerin görünenin yerine görünmeyi keşfetmeleri ile ortak bir paydada buluşmuştur. Kübistlerin, Ekspresyonistlerden farkı ise, biçimin parçalanması ve perspektifin farklı şekilde ele alınması olmuştur (Düz ve Özdemir, 2024, s. 1002).

Şekil 2.44. Daniel Henry Kahnweiler' in portresi,
Pablo Picasso, 1910

Şekil 2.45. Bir kadının portresi, Georges Braque,
1911

Kübizm'in 1912 yılından sonraki dönemi olan Sentetik Kübizmde gerçeği olduğu gibi gösterebilme endişesi ile gerçek nesne kullanılmaya başlanmıştır. Kolaj denilen yöntem ile ilk defa tuvallere çeşitli malzemeler eklenmiştir. Öndin (2020) 'in dediği gibi; Sentetik Kübizm, doğal olarak kavranan nesneleri değil, sanatçının zihinsel alanında biçimlenen nesneleri ele alır (s. 110). Apollinaire (1996a) ise Sentetik Kübizm ile ilgili, "tümüyle sanatçı tarafından yaratılmış ve onun etrafından kendilerine gerçeklik verilmiş öğelerle yeni bütünler yaratma sanatıdır" der (akt. Öndin, 2020, s. 110-111).

Sentetik Kübizmde verilen yapıtlarda, doğal nesneler değil, sanatçının belleğinde tasarlanıp tuvale aktardığı tasarı nesneleri yer alır. Yapıtta kullanılan kavramların tamamı akımın sanatçıları

tarafından oluşturulmuştur ve nesnelerin yeni görüntülerinin yerleştirilmesinde perspektifsel açıdan bir düzene başvurulmaz (Savruk, 2021, s. 60).

Bu dönem eserlerinde farklı bakış açıları ile çoklu perspektifler kullanılarak yapılan figürler yerine daha yapısal malzemelerin konu alındığı resimler yapılmıştır. Analitik Kübizm’ den farklı olarak daha baskın renkler kullanılmıştır.

Şekil 2.46. Josette Gris'in Portresi, Juan Gris, 1916

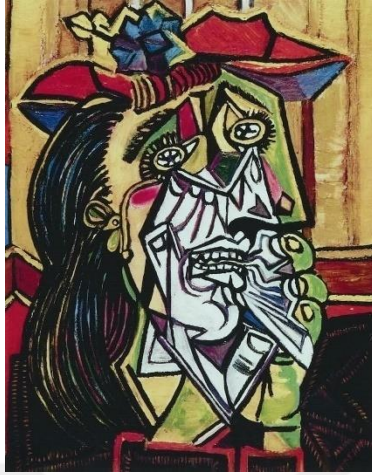

Şekil 2.47. Pipo için adam, Georges Braque 1912

Dönemin hatta günümüzün bile en önemli sanatçılarından birisi olan Picasso, düşünce tarzı, kullandığı teknik ve sanata getirdiği yeniliklerle akımda çığır açmıştır. Hayatı boyunca yaptığı resimlerde birçok farklı tarz ve teknik denemiştir. İlk dönemlerinde sokak hayatından, sıradan hatta fakir, dilenci insanların figür olarak kullandığı toplumsal eleştiriye yer verdiği eserler üretirken, ileri dönemlerinde Kübizm etkisinin oldukça belirgin olduğu eserler üretmiştir. Yapmış olduğu portrelerinde çocukluğunun, hayatındaki kadınların ve II. Dünya Savaşı’ nın oldukça etkili olduğu görülmektedir. Portrelerine ilk bakıldığında figürler âdete bir çocuğun elinden çıkmış gibi görünse de gerçekliği kendince ifade ediş şeklindeki farklılık sanatçının ne kadar usta olduğunu göstermektedir. Sanatçı anlatım şekli olarak portrelerinde figürleri parçalamış, biçimleri bozmuş, aynı anda birden fazla bakış açısını aynı figür üzerinde yansıtmıştır. Berger (1999) ’in dediği gibi Picasso Şekil gerçekliği, kendiliğinden doğan kaçınılmaz bir şey olarak kabul etmemiştir. Tam tersine, gördüğü bir şeyin başka bir biçim de alabileceğini, görülebilir olanın ardında seçilmemiş yüzlerce görülebilirlik olanağı yattığını her zaman bilmiştir (akt. Kethüdaoğlu, 2022).

Özellikle ele aldığı figürlü çalışmalarda portreye ayrı bir önem veren sanatçı, ifadeciliğin farklı ve yeni bir yaklaşımını sergilemeye çalışmıştır. Picasso için yansıma ya da benzetme kaygısından ziyade ele aldığı kişinin yüz ifadesinin altında yatan nedenleri ortaya analitik bir şekilde

koyması, sanatçının portreyi bir ifade aracı olarak nasıl kullandığını göstermesi ve temsil etmesi açısından önemli bir gösterge oluşturmaktadır (Kethüdaoğlu, 2022)

Şekil 2.48. Ağlayan kadın, Pablo Picasso, 1937

Şekil 2.49. Genç bir kızın portresi, Pablo Picasso 1938

2.1.3.5.Fütürizm ve portre resmi: Sanayileşmenin hızla ilerlediği, makinelerin popülerliğini arttırdığı, Kapitalizmin etkilerini gösterdiği İtalya’da I. Dünya Savaşı öncesinde hayatın hızını yakalamaya çalışan Flippo Tommaso Marinetti (1876-1944) önderliğinde Giacomo Balla (1871-1958), Umberto Boccioni (1882-1916), Carlo Carra (1881-1976), Luigi Russolo (1885-1947) ve Gino Severini (1883-1965) tarafından Fütürizm (Gelecekçilik) akımı ortaya çıkmıştır. “Fütürizm’in hedefi, geleceğin hız çağına özgü tüm deneyimlere uygulanabilecek kadar esnek bir dil yaratmaktır” (Öndin, 2020, s. 130). Friedrich Nietzsche ve Henri Bergson Fütürizm düşüncesinin oluşmasında etkili olan iki düşünürdür. Humphreys (2020) konuyla ilgili Nietzsche’nin sanat anlayışının dünyayı sürekli olarak estetik bir biçimde yeniden yaratan ve bunu yaparken de geçmişin köreltici biçimlerini yok eden huzursuz, trajik bir ruhun ürünü olduğunu, Bergson’ın sanat anlayışında ise sanatçının sezgisel yetilerini, maddi dünyanın tek bir akış sürekliliği ve varoluş içinde göreceğimiz dinamik bir akışla meydana gelecek yeni sanat biçimlerinden oluştuğunu belirtmiştir (s. 21).

Modern hayatın hızını resmetmeye çalışan sanatçılar, İtalya’nın klasik sanatındaki mükemmel heykel ve resimleriyle hesaplaşmaya girmişler, sanatın gelişmesi için geçmişin yok edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. 1909 yılında Marinetti yayımladığı Fütürizm Manifestosu’nda bu durumu “müzeleri ve kütüphaneleri yıkmak, ahlakçılığı, feminizm ve tüm fırsatçı ve faydacı korkaklıkları alt etmek istiyoruz” diyerek belirtmiştir (Artun, 2022, s. 103). Yine manifestolarında “Dünyanın görkeminin yeni bir güzellikle zenginleştiğini

ilan ediyoruz: hızın güzelliğiyle” (Artun, 2022, s. 102) diyerek durağan olanı kabul etmeyen fütüristler resimlerinde daha dinamik ve daha hareketli çizgilere, formlara ve renklere yer vermişlerdir. Erden (2020) 'in dediği gibi, teknolojiye, makineye olan tutku geleceğin ütopyik toplumuna yönelik bir umudu da barındırmıştır, bu topluma ulaşmak için var olan düzenin yıkılması için savaşın mükemmel bir araç olabileceğini düşünen fütüristler I. Dünya Savaşı'nı umutla beklemişlerdir (s. 193). Her zaman savaşı yüceltmişler, 1914 yılında I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle, daha saldırgan bir üslup benimseyerek eserlerinde savaşa, yıkıma, silaha dair unsurlara yer vermeye başlamışlardır. Bu durumu da manifestolarında “savaşı-dünyanın tek mikrop kırıncısını-, militarizmi, yurtseverliği, anarşistlerin yıkıcı hamlelerini, uğruna ölünecek güzel fikirleri ve kadın aşağılanması saygıyla anmak istiyoruz” diyerek belirtmişlerdir.

Fütürizm ile iki boyutlu bir algı platformu haline gelen tuvalin üzerinde eşzamanlı olarak birden çok hareketin gösterilme çabası oluşmuş böylelikle derinlik etkisi hareketin kendisi ile kuvvetlendirilmiştir. Böylelikle portre resminde yeni yaklaşımların önü de açılmıştır. Sanat tarihinde 17. yüzyılda emsalleri görülen aynı kişinin birden fazla portresinin tuvalde bulunması geleneğinden farklı bir şekilde üst üste binen portre imajları ve onların yarattığı zaman algısının gösterilebilmesi de mümkün hale gelmiştir (Erkal, 2013, s. 162).

Şekil 2.50. Yatay yapı, Umberto Boccioni, 1912

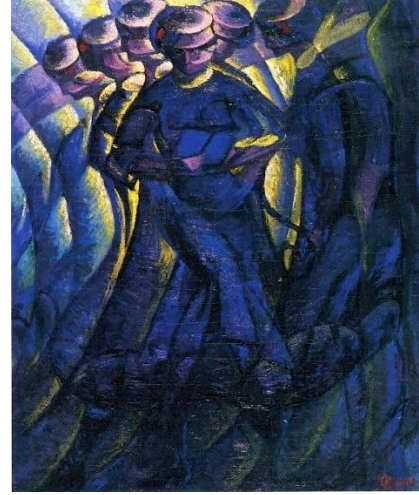

Şekil 2.51. Marinetti' nin portre, Carlo Carra, 1915

Yine dönemin sanatçıları Savruk (2021)'un dediği gibi resimlerinde hareketli görüntüleri işlerken kronofotoğraf tekniğiyle, hareket eden nesneleri üst üste bindirerek resmetmişler, keskin çizgiler, sert köşeli ya da ışığın erittiği dağınık formlar tercih etmişlerdir. Kullandıkları renkler parlak ve canlıdır, portre çalışmalarında da aynı tekniği uygulamışlardır (s. 62).

Şekil 2.52.U.Boccioni' nin polifizyonomik fotoğrafı
Anton Giulio ve ArturoBragaglia, 1911-12

Şekil 2.53.Bir kadının hareketlerinin
plastik sentezi, Luigi Russolo, 1913

Fütüristik sanatçılardan ve düşünce anlayışından etkilenen Anton Giulio ve Arturo Bragaglia kardeşler kronotoğraf çalışmalarından esinlenerek ürettikleri fotodinamizmteknîği ile fütüristik fotoğraflar çekmişlerdir. Çektikleri portre fotoğraflarında hareketin gücünden yararlanarak fotoğraflarını zenginleştirmişlerdir (Şekil 2.52). Luigi Russolo ise merkeze koyduğu kadın figüründe güçlü kontrast renkleri kullanmış, renk ve figür tekrarlarını kullanarak resme dinamik havayı vermeyi başarmıştır. Parlak ve canlı renkleri kullanan ressam renk oyunları ile derinlik kazandırmıştır.

Kuruluş manifestosuna imza atan sanatçılardan biri olan Gino Severini, Kübizmden etkilendiği fütüristik portreler üretmiştir. Humphreys (2024) 'a göre sanatçının 1912-1913 tarihli otoportresi (Şekil 2.54) Kübist tekniğin Fütürist üslup için nasıl bir araç haline geldiğini gösterir. Fütüristler bir yandan modern dünyanın ikonografisine, değişen teknolojik çevrede dinamik olarak birbirleriyle etkileşimli bir insani evren kavramına, güçlü hatta kaba renklere bağlı kalırken, Kübist sanatın ışık saçan durağan yapılarında çalışmalar için yepyeni bir istikametın mümkün olabileceğini görmüşlerdir (s. 31). Antmen (2017) Severini için, Fütürist kuramın temelini oluşturan hareket ve dinamizm ilkesinin yalnızca hareket halindeki yarış arabalarının veya balerinlerin resimlerinin yapılmasını öngörmediğini, oturan bir insan ya da hareketsiz bir nesnenin de dinamizm içinde düşünülebildiğini ve dinamik şekilleri çağrıştırabildiğini söylemiş, örnek olarak resimlerinden 1912 tarihli “Madam MS'nin Portresi” (Şekil 2.55) ni göstermiştir (akt. Turan ve Yaşar, 2022, s. 32).

Şekil 2.54. Otoportre, Gino Severini, 1912-1913

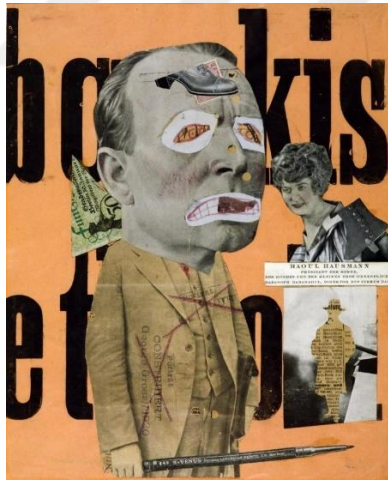
Şekil 2.55. Madam MS.'nin portresi, Gino Severini, 1913-1915

2.1.3.6.Dadaizm ve portre resmi: Dadaizm Birinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle geleneksel sanatın biçim ve malzemelerini reddederek her şeyin anlamsız ve gereksiz olduğunu manifest eden sanat akımıdır. 1910'lu yıllarda Zürih ve New York' ta eş zamanlı olarak ortaya çıkmış oradan Avrupa' ya yayılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında İsviçre' nin tarafsız olması sebebiyle Zürih'e gelen Huga Ball (1886-1927), Emmy Hennings (1885-1948), Hans Arp, Marcel Janco (1895-1984) ve Tristan Tzara (1889-1943) Dada akımının oluşmasına öncülük etmiş, daha sonra bu sanatçılara Walter Serner (1889-1942), Hans Richter (1888-1976) ve Viking Eggeling (1880-1925) katılmıştır. Aynı dönemde New York'ta Marcel Ducamp (1887-1968), Francis Picabia (1879-1953), Alfred Stieglitz (1864-1946) ve Man Ray (1890-1876) de Dada'nın Amerika'daki ayağını oluşturmuştur. Daha sonra akıma Max Ernst, George Grosz, Raoul Hausmann, John Heartfield gibi sanatçılar da katılmıştır.

Antmen'in (2008) belirttiği gibi Tristan Tzara, 1918 yılında yayımladığı Dada Manifestosu'nda Dada için, "Bir protestodur; yıkıcı bir eylemdir. Mantığın yerle bir edilmesidir; işte Dada budur. Belleğin, arkeolojinin, geleceğin yıkımıdır. Dada, özgürlüktür. Çarpışan renklerin, zıtların birliğinin, grotesk şeylerin, tutarsızlıkların ifadesi; kısacası yaşamın kendisidir..." cümlelerini kullanmıştır (akt. Savruk, 2021, s. 61). Öndin (2019) 'in dediği gibi Dada, mevcut değerlere bir protesto hareketi olarak rasyonelliğe ve mantığa saldırdığı gibi sanata karşı (anti-art) bir tutum da sergiler. Dada, çöken topluma karşı açılan bir savaştır ve mevcut düzeni parçalama istemidir. Dada sanatçıları sanat da dahil olmak üzere toplumun mevcut değerlerinin tümüne karşı çıkmış, başkaldırmışlardır (s. 178-179).

“Dada kurallardan, yazılanlardan, her türlü satış kaygısından, eleştirmen övgüsünden veya yergisinden kurtuluşu ifade ettiğinden rastlantısal olan sanatçının kendi özgün iç sesinden başka hiçbir şeyi dinlememek ile özdeşleşir” (Öndin, 2019, s. 186). Dada sanatçıları resme yeni teknikler ve anlamlar kazandırmışlardır. Erden (2020) ’e göre hayata karşı bıkkınlık, yıkılanın yerini herhangi yeni bir şey kurmaya karşı isteksizlik, umutsuzluk bu sanatçıların ruh halini yansıtmış, bu ruh hali onları kendilerini alaycılıkla ifade etme yoluna götürmüştür. Bu yüzden geleneksel sanatın yağlıboya, bronz gibi malzemelerini reddedip kağıt parçalarını, anlamsız şiirleri ve gösterileri tercih etmişlerdir (s. 221).

...Dadaist portreler, modern sanatın en sarsıcı eserleri arasındadır. Hayalleriyle kendi zamanlarının gerçeklerini bir araya getirerek oluşturdukları portreler çarpıcılığını günümüzde dahi sürdürmektedir. Kolaj, assemblaj ve frotaj gibi teknikleri kullanarak farklı malzemelerin birbirleriyle bir arada bulunmaları neticesinde ortaya çıkan derinlik ve değişkenliği araştırmış, devam ettirdikleri deneysel süreçlerle arayışlarını sürdürmüşlerdir. Baskı teknolojisinin gelişip yaygınlaşmasıyla insanın her yanını kaplayan gazete, dergi, ilan ve afişlerden aldıkları parçalarla portrelerini oluşturan sanatçılar mevcut gerçekleri bağlamlarından kopararak yabancılaştırıyor, hatta karşıt gerçeklikler oluşturuyorlardı (Kibar, 2023, s. 27-28).

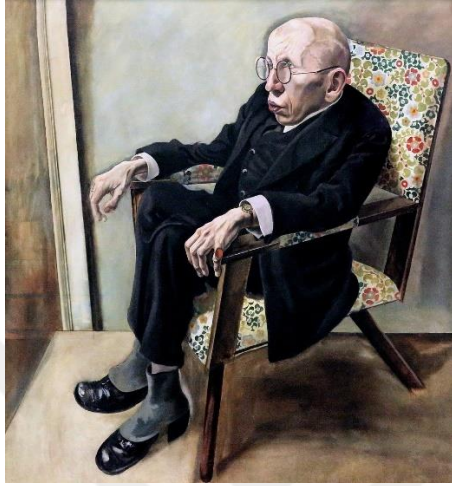
Şekil 2.56. Sanat Eleştirmeni, Raoul Hausmann
1919-1920

Şekil 2.57. Rastada Tablosu, Francis Picabia, 1920

Portrelerinde hazır yapım nesnelere de yer veren sanatçılar, absürt, alaycı portrelerle eleştirel bir bakış açısı sunmuşlardır. Savaş ve yıkım karşıtı, toplumsal değerleri eleştirici eserler üretmişler, açgözlülük ve nefret konularına yer verilmiştir. Öndin (2019) ’e göre sanat yapıtının izleyicisinin öfkelerini uyandırması gerektirdiği düşüncesiyle hareket eden Dada, sanatı skandalın odak noktası yaparak dikkatleri başka yönlere çekmeyi, yapıtların izleyicide şok etkisi yaratmasını hedeflemiştir (s. 187).

George Grosz, portrelerinde insanın doğasında bulunan açgözlülüğü ve haksızlığa duyduğu nefreti işlemiştir. Çalışmaları karikatürize olarak nitelendirilebilir, fakat o bu yolla portrenin yapıldığı model üzerinden bir genellemeye ve eleştiriye ulaşmaktadır. Onun portreleri toplumun farklı kesimlerindeki bireylerin, alışkanlıklarını hayatlarını konumlarını ve tüm zayıflıklarını yüzlerinde taşıyan birer hiciv unsuru olmuşlardır (Erkal, 2013, s. 164).

Şekil 2.58. Max Hermann'ın portresi, George Grosz, 1925

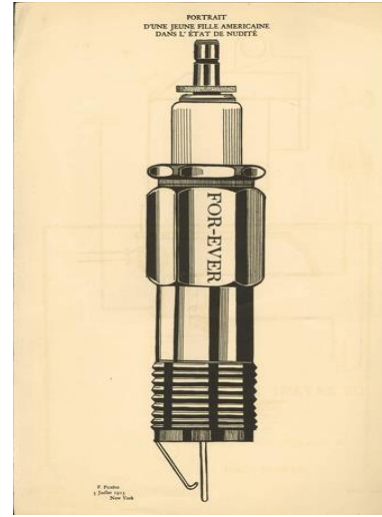

Şekil 2.59. Modelle otoportre, George Grosz, 1928

Francis Picabia; sanatta öznenin ortadan kalktığını artık nesneye, nesnenin formuna yönelinmesi gerektiğini savunmuş, öznenin kaybolduğu mekanik bir formun ortaya çıktığı, çizgiler ve geometriden oluşan portreler yaptığı bir seri üretmiştir. Yaptığı makine portreleri makine parçalarıyla kurgulanmış olup, adete bir makinenin teknik çizimidir. Picabia'nın 291 Dergisi'nin kapağı için yaptığı "Stieglitz portresi: İnanç ve Aşk" (Şekil 2.60) da arkasında boşta bir vites kolu bulunan, eski model, körüklü bir fotoğraf makinesinin parçalarından oluşan bir makine deseni yer almaktadır. 291 'de yayınlanan bir diğer portre olan "Çıplak halde bir Amerikalı genç kız" (Şekil 2.61) da bir buji betimlenmektedir. Picabia, yaptığı bu makine portreleri ile makineyi hem insanı geçmişten kurtarıp ileriye bakmayı sağlayan bir unsur olarak yüceltirken hem de insanı insanlıktan çıkaran bir unsur olarak aşağılamıştır.

Şekil 2.60. İşte, bu Stieglitz portresi / İnanç ve Aşk
Francis Picabia, 1915

Şekil 2.61. Çıplak halde bir Amerikalı kızın portresi
Francis Picabia, 1915

Picabia'nın mekanomorfik nesne portreleri, yalnızca sanayi çağının ruhunu yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda 20. yüzyılın başlarında cinsiyet rolleri ve ilişkileri üzerine güçlü yorumlar da sunar. Dada'nın karakteristik çelişki teması, bu eserlerde açıkça gözlemlenir. Picabia, mekanomorfik eserlerinde hem insan-doğa ilişkisini hem de mekanik aygıtların insan vücudu-özellikle de kadın bedeni- ile yan yana getirilmesini sorgular. Bu temsiller, teknolojinin insan bedeni üzerindeki etkisini ve dönemin toplumsal cinsiyet algılarına dair eleştirel bir bakışı ortaya koyar (Russo, 2012, s. 9).

Dada hareketinin önde gelen isimlerinden olan Marcel Duchamp resim yapmaktan çok farklı malzemeler kullanarak ürettiği eserlerle 20. yüzyıl sanatında büyük değişikliklere sebep olmuştur. Günlük hayatta kullanılan nesnelerde ufak müdahalelerde bulunarak kullanım değerini ortadan kaldırıp sanat eseri haline getirmiştir. 1919 yılında bir kartpostal üzerine basılı olan Leonardo da Vinci'nin en bilinen eserlerinden olan Mona Lisa'ya bıyık ve sakal çizen sanatçı, kartpostalın altına da L.H.O.O.Q. harflerini yazarak geleneksel sanat anlayışı ile adeta alay etmektedir.

Şekil 2.62. L.H.O.O.Q., Marcel Duchamp, 1919

2.1.3.7. Sürrealizm ve portre resmi: Dadaizm'den ayrılan bir grup sanatçı Sürrealizm (Gerçeküstücülük) diye adlandırdıkları düşüncelerini bir manifesto ile açıklayarak, Dadanın yıkıcılığını savunmanın yanında aklın ve mantığın yani bilincin yerini bilinçaltı unsurları, düşleri koyarak irrasyonel çalışmalara yer vermişlerdir. Sürrealizmde Öndin (2019) 'in dediği gibi fanteziler, düş gibi imgeler karmaşık arzuların fiziksel göstergesi olarak kabul edilmiş, yapıtlara yansıtılmış ve bilinçaltı Şekilleştirilmiştir (s. 250).

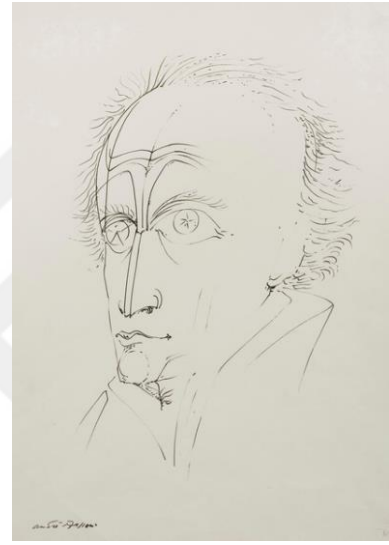
Salvador Dali, René Magritte, Yves Tanguy, Hans Arp, Joan Miro ve Max Ernst gibi isimler ileri gelen sürrealist ressamlardır. Sanatçıların bir kısmı soyutlamalarla ilgilenirken bir kısmı da figüratif yapıtlarıyla öne çıkmıştır. Eserlerde tekrarlanan imgeler görülebilir. Bu imgeler çoğunlukla günlük hayattan alışık olmadığımız tarzda görüntülerdir. Fakat kimi ressamlarca nesnelerin gerçekliklerinden ödün verilmez (Savruk, 2021, s. 81).

Öndin (2019)'in aktarımına göre; Freud, düşleri bastırılmış bir isteğin tatmin edilmesi olarak ele almış, düşlere atfedilen gizli kalmış veya bastırılmış bir isteğin tatmin edilmesi işlevinin temelde id ile ilgili olduğunu, düşün ise idin arzuları ile süper-egonun sansürünün dayattıklarının arasında uyum sağlayan bir anlaşma zemini oluşturduğunu belirtmektedir (s. 250-251). Freud'un psikanaliz kuramından etkilenen sanatçılar portrelerinde gerçek dünyayı yabancılaştıran, doğrudan bilinçaltından çıkan figürlere yer vermişlerdir. Gerçek hayatta göremeyeceğimiz figürlere ve portrelere yer verdikleri resimlerde rüyalar ve trans hallerindeki görüntüleri resmetmişlerdir.

“Zihnin temsil ettiği her şeyin serbest kalmasından kaynaklanan otomatizm ve bilinçli zihin üzerindeki kontrolün zayıfladığı anlar olan düşler, Gerçeküstücülük’ün yöneldiği iki alan olarak karşımıza çıkar” (Öndin, 2019, s. 258). Bredlay (2024) ’e göre; Breton “Manifesto ve Gerçeküstü Devrim” de otomatizmi Gerçeküstücülüğün başlıca sanatsal pratiği, olağanüstü olana giden birinci bir yol tanımlamıştır (s. 23). Bu doğrultuda özellikle zihni dış dünyadan arındırmış durumda çizim yapabildiğini keşfeden Andre Masson (1896-1987) gibi Sürrealist ressamlar aklın kontrolünden ve etkisinden uzak, saf düşünceden ilham alarak aklına ilk gelen imgeleri bir araya getirip otomatik imgeleri kullandıkları portreler üretmişlerdir (Şekil 2.63- 2.64).

Şekil 2.63. Benjamin Peret’ in portresi, Andre Masson
1925

Şekil 2.64. Goethe: Hayali portre, Andre
Masson, 1939-40

Yine bazı ressamlar bilinci ortadan kaldırarak saf hayal gücünü yakalamanın peşinde rastgele, beklenmedik sonuçlar elde etmek için otomatizmin getirdiği tekniklerden olan frotaj(ovalama), grataj(kazıma), kum boyama, gibi yöntemleri kullanmışlardır. Kum boyama tekniği Masson tarafından keşfedilmiş ve kullanılmış (Şekil 2.65), MaxErnstfrotaj ve grataj tekniğinin kullanılmasında öncülük etmiştir. Georges Hugnet, MaxErnst, RemediosVaro gibi sanatçılar da dekalkomani denilen renkli bir yüzeyin başka bir yüzeye bastırılmasıyla rastgele desenler oluşturma tekniğini kullanmışlardır (Şekil 2.66).

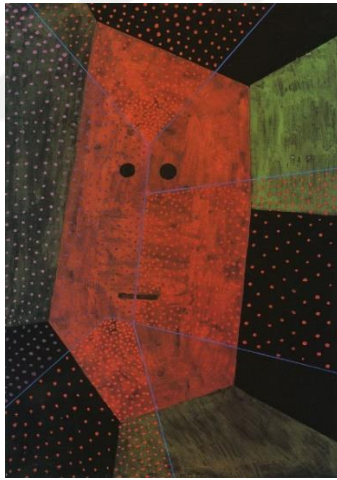

Şekil 2.65. Figür, Andre Masson, 1927

Şekil 2.66. Albert Magnus' un portresi, Georges Hugnet, 1938

Paul Klee ve Joan Miro karalamalara benzeyen çizim öğeleri ekledikleri figürler ve portreler üretmişlerdir. “Miro, 1925 yılından itibaren... kelimeleri bir nesne olarak ele almış, anlamları kadar şekillerinden de keyif almış ve anlamları kadar şekillerini de kullanarak başka Şekil imgeler ve kelimeler önermiştir” (Bradley, 2024, s. 30).

Şekil 2.67. Portre OT, Paul Klee, 1931

Şekil 2.68. Portre IV, Joan Miro, 1938

Otomatizm anlayışından zamanla uzaklaşan ressamalar, Gerçeküstücülük'ün diğer bir alanı olan rüyalara yönelmeye başlamışlardır. Düşleri ve hayal dünyalarını resimlemeye başlayan sanatçılar gerçekte var olan nesneleri, figürleri ya da duyguları rüyalarında yükledikleri sembollerle nitelemiş, bilinçaltının bu imgelerini tekrar tekrar resimlerinde kullanmışlardır.

Gerçeküstücüler, psikanaliz yoluyla bilinçaltı ve libido ile ilgili teorilerini görsel bir dile dökebilmişlerdir. Sanatçıların bu şekilde ortaya çıkardıkları portreler de bilinçaltının da tuvalin

yüzeyinde gösterilebilmesi ve böylelikle sanatçının bilinçaltı ile portrenin konusu olan kişinin uyumlu bir birlikteliğinin yansıtılabilmesini mümkün kılmıştır (Erkal, 2013, s. 169).

Akımın bu alandaki en önemli temsilcileri arasında Giorgio de Chirico (1888-1978), Salvador Dali (1904-1989), René Magritte (1898-1967), Paul Delvaux (1897-1994) ve Frida Kahlo (1907-1954) gösterilmektedir.

Düş dünyasının derinlikleri ve bilinçaltının keşfine yönelen Chirico, bu amaç doğrultusunda birçok otoportre örneği vermiştir. Bu portreler içinde ifadeci bir tavır takınarak gerçekçi bir üslupla boyadığı otoportreleri önemlidir... Yapıtlarındaki huzursuz ve heyecanlı hava Gerçeküstücü sanatın doğuşuna önderlik yapmıştır (Erkal, 2013, s. 165).

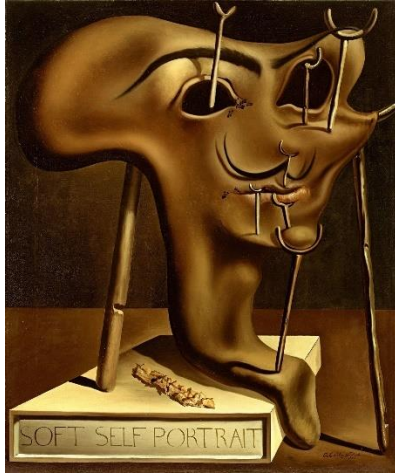

Şekil 2.69. Otoportre, G. Chirico, 1922

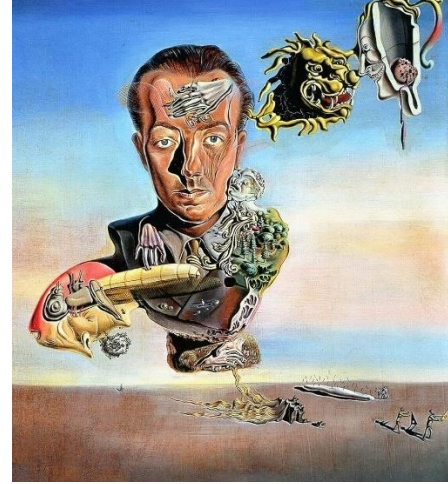

Şekil 2.70. Metafizik otoportre, G. Chirico, 1919

Sürrealizm' in en çarpıcı sanatçılarından olan Salvador Dali, bilinçaltını ve hayallerini oldukça gerçekçi şekilde ifade ettiği gerçeküstü resimler yapmıştır. Erden (2020) 'e göre Dali, bilinçaltını yansıtan resimler yaparken kargaşalığa bir düzen vermeyi böylece gerçeklik dünyasının saygınlığını ortadan kaldırmayı amaçlamıştır (s. 230). Dali'nin portrelerinde bol miktarda ayrıntı, sembol ve şifreler söz konusudur. Genellikle haz duygusunu öne çıkaran resimler yapan sanatçı portrelerinde izleyicinin bilinçaltını da sorgulatarak psikolojik bir arayış vaat etmektedir. Portreleri yalnızca Şekil bir deneyim sunmaz, aynı zamanda izleyiciyi bilişsel bir yolculuğa da çıkarır. Bilinçaltının derinliklerinden ortaya çıkan rüyalarda dolaştığı için zamanı ve mekânı algılayışı gerçek hayattakinden farklıdır. Zaman onun için bir rüyadaymış gibi akarken, mekânlar da gerçekçi ama gerçek hayatta olamayacak şekilde düzenlenmiştir. Kompozisyonları olağan dışı, bazen rahatsız edici, bazen ise büyüleyicidir. "Dali'nin resimlerinde ölümle hayat, gerçekle düşsel, geçmişle gelecek, iletilebilen ile iletilmeyen arasındaki çelişkinin ortadan kalktığı zihinsel bir durum söz konusudur" (Erden, 2020, s. 230).

Şekil 2.71. Izgara pastırmalı yumuşak otoportre,
Salvador Dali, 1941

Şekil 2.72. Paul Eluard'ın portresi,
Salvador Dali, 1929

Salvador Dali'ye göre daha bilindik sahneleri kullanarak portreler üretmiş Magritte, portrelerinde irrasyonel arzuların sembolleri olan nesnelere yer vermiştir. Partanaz (2007) 'a göre Magritte görünen dünyanın tanıtık objelerini kendi bağlamından çıkarıp, çok daha farklı anlamlar çağrıştıracak şekilde yeniden yaratmış, kendi kültüründen bilindik görüntüler alıp, onlara yeni anlamlar katarak, tamamen farklı bir anlamda yapıtlar üretmiştir (s. 42). Böylece portrelerinde gerçek dünya ile hayal dünyası arasındaki sınırı belirsizleştirmiş, ortadan kaldırmıştır. Yine portrelerinde, geleneksel portre anlayışından uzaklaşmış, çeşitli sembolleri, gizem, aldatmaca gibi öğeleri bir araya getirmiştir. Onun portrelerinde her zaman görünenden daha fazlası vardır. Çok katmanlı portreleri ile izleyicinin daha fazlasını sorgulamasını amaçlamıştır.

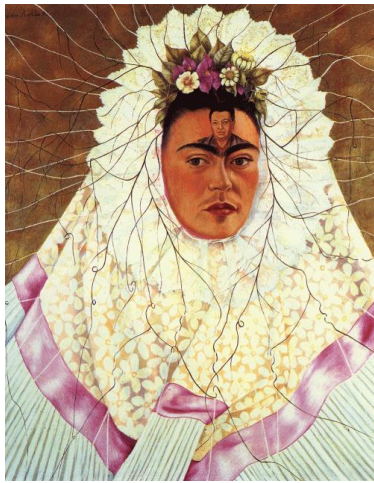
Şekil 2.73. Melon şapkalı adam, Rene Magritte, 1964

Şekil 2.74. Portre, Rene Magritte, 1935

20. yüzyılda adından söz ettiren önemli sanatçılardan olan Frida Kahlo geçirdiği hastalıklar ve kaza sonucunda uzun süre yatağa mahkûm olarak yaşamak zorunda kaldığından yatağa astığı aynayla birçok otoportre yapmak zorunda kalmıştır. “Eserlerinde duygularının ve düşüncelerinin bir yansıması olan acının tasvirini yapmıştır. Kahlo ’nun eserleri Sürrealist olarak tanımlansa da kendisi buna karşı çıkmış ve yaşadığı gerçeklikleri resimlerinde aktardığını ifade etmiştir” (Yayman Ataseven, 2021, s. 88, sf. 503) .

Ertaş (2004) ’e göre Kahlo'nun otoportrelerinde yüz düşüncelerin en iyi ifade edildiği yer değildir. Onun yüzü kendisi ilgili bir şey söylemez; çünkü bir maskedir. Yüzünü bir maske gibi betimleyerek gerçek duygularını yüzü aracılığıyla sunmaktan kaçınmış, ancak düşüncelerini ve psikolojik durumunu çeşitli semboller kullanarak anlatmıştır (s. 129-130). Bedensel acılarının yanında, aşk, sevgi, çatışma, aldatılma gibi duyguları, Meksika’ nın geleneksel unsurları ile Hristiyanlığın ikonalarını, siyasi düşüncelerini de portrelerine yansıtan sanatçının kendine özgü sanat anlayışıyla yaptığı otoportrelerinde düş ile gerçek bir aradadır. Carton (1993) ve Barnet-Sanchez (1997) ‘e göre Kahlo’nun otoportreleri, Meksikalı olmanın, kadın olmanın, duygusal ve fiziksel acılardan dolayı sakat kalmanın gerçeklerini araştırırken; trajik yaşamındaki bedensel ve ruhsal acılarını ortaya koyan karmaşık ve aykırı bir ruhu temsil etmektedir (akt. Durmuş Öztürk ve Sadıklar, 2018, C. 2, s. 1, sf. 60). Yayman Ataseven (2021)’e göre Frida Kahlo, resimlerini yaparken, çok titiz davranmış, duyguyla yoğrulan bu çizimleri bedeniyle birleşmiştir. Böylece kendi tenine resim yapıyormuş gibi iki yüzeyin duyarlılığını bir noktada toplamıştır (s. 512).

Şekil 2.75. Tehuana olarak otoportresi, Frida Kahlo, 1943

Şekil 2.76. Dikenli kolye ve sinek kuşu ile otoportre, Frida Kahlo, 1940

2.1.3.8. Soyut Sanat ve portre resmi: Soyut Sanat 20. yüzyılın başından başlayarak çok çeşitli ekollere ayrılmış, görünen dünyanın gerçeklerini bir tarafa bırakıp, bir anlamda görünmeyen peşine düşen bir ifade biçimi olarak ortaya çıkmıştır.

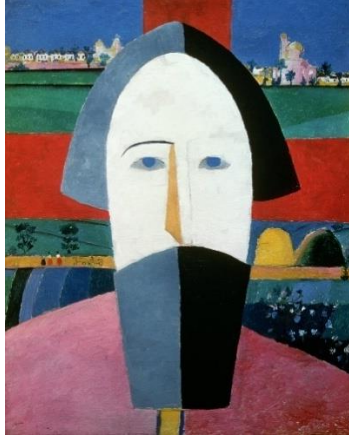
“Tek bir akıma ya da sanatçıya atfedilemeyecek bu düşünce biçimi; dış dünyanın gerçekliği yerine kendi öz gerçeklerini merkeze koyan ve bu doğrultuda şekil, espas, çizgi, renk vb. biçimsel öğelere odaklanan sanatçılar arasında şekillenmiş ve gelişmeye başlamıştır” (Varlık-Şentürk ve Marmara, 2020, s. 1521).

Görünmeyen peşine düşen soyut sanatçılar klasik sanat anlayışını aşmak istemişlerdir. Onlara göre Worringer (2017)’in dediği gibi klasik sanat olgusunu aşmak için bize doğal gelen koşullardan kurtulmamız gerekir. Çünkü klasik ötesi için sanatsal yaratım ve yaşantı, görünüş dünyasının dünyaya inanan onayından uzak olarak nesneler hakkında tasavvur yaratan, nesneleri canlının sonluk ve şartlılığın ötesine, zorunluluğun ve soyutun bölgesine götüren doğrudan doğruya karşıt bir ruh fonksiyon etkinliğini ifade eder. Soyut Sanatta genel anlamda iki temel eğilim söz konusudur. Birinci eğilim KazimirMaleviç etkisiyle ortaya çıkan, akılsal, zihinsel, yapısal ve geometrik olan daha klasikçi bir eğilim, ikinci eğilim de Wassily Kandinsky etkisiyle ortaya çıkan içgüdüsel, duygusal ve daha romantik olan eğilimdir.

Soyut sanatçılar figürleri ve nesneleri gerçek görüntüsünden çıkarmış, soyutlama yoluna giderek ifade etmek istediklerini renk, çizgi ve formlarla vermeye amaçlamışlardır. Soyut sanat ile sanatçı yaratıcılığını en üst düzeyde kullanarak kişiliğini özgürce ifade etme fırsatı bulmaktadır. Bu akımda, sanatçıların belirli kurallara veya normlara uyması gerekmez. Bu nedenle sanatçılar çok farklı ifade şekilleri için çok farklı malzeme ve materyal kullanmaya başlamışlardır. Kolajlar, spreyci boyalar, dikişler, farklı dokular gibi çeşitli materyaller ile karışık medyayı kullanarak soyut ifadeler yaratmışlardır.

Soyut sanatın önde gelen isimlerinden olan KazimirMaleviç’in sanat anlayışının temelini geometrik- soyut bir sanat anlayışı olan Süprematizm oluşturmaktadır. Figüratif temsilden uzaklaşıp, saf renk ve formları kullanarak yeni sanatsal bir ifade yaratmayı amaçlamıştır. Bu ifade biçimi ile hedefi insanın iç dünyasını ve duygularını en saf haliyle, dış dünyadan tamamen soyutlanmış şekilde ortaya koymaktır. Tunalı (1989)’ya göre Maleviç için Süprematizm, içeriksiz bir sanattır, içeriksiz bir dünyadır, kurtarılmış hiçliktir. İçeriksizliği ele almaemprik gerçeklikten, nesnelerden uzaklaşmaktır, nesnelerin üstünde olan bir dünyaya yönelmektir (akt. Öndin, 2019, s. 161). Maleviç’in “Siyah Kare” (1915) adlı eseri sanata yeni bir düşünce sistemi getiren geometrik soyutlamanın en iyi örneklerindendir. Non-figüratifçi bir düşünce biçimini benimseyen Maleviç’in doğrudan

portre çalışmaları olmasa, kullandığı teknik ve renklerle daha sonraki soyut portrelere öncülük etmiştir.

Şekil 2.77. Köylü başı, Kazimir Maleviç, 1929-1932

Şekil 2.78. Yeni şeklin prototipi, Kazimir Maleviç, 1928

Soyut sanatın kurucularından kabul edilen Wassily Kandinsky, soyut sanatın ilk hareketi olarak kabul edilen 1912 yılında Almanya’da Franz Marc ve August Macke ile birlikte Der Blaue Reiter adındaki grubun da kurucularındandır. Modern sanatın öncülerinden sayılan ve soyut resmin gelişiminde önemli rol oynayan Kandinsky, gizli bir güç olduğuna inandığı renkleri kullanarak amorf imgeleri resimlemiştir. Bülbül (2014)’e göre resimlerini müziğe benzeten Kandinsky, adeta resimsel bir şarkı söylemektedir. Soyut sanat ile bir sanat eserini duygusal bir ifadeyle dillendirmek izleyicinin de görevi olmuştur, eser ile izleyen arasında bir bağ kurulmuş, “yaratıcı iletişim” unsuru artık sanatçıdan çıkmıştır (s. 100).

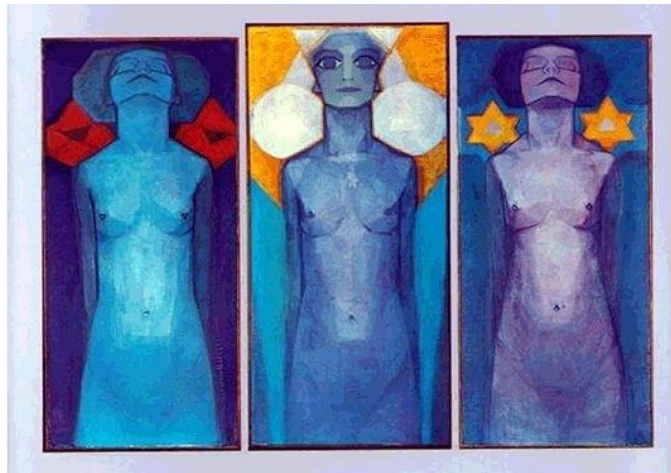
Onun eserleri nesne tasvirlerinden uzak; ruhsal dürtülerinin, içsel hislerinin renklerle izleyiciye aktarılmasıdır. Kullanılan renkler tuval üzerinde tesadüfen yer almamışlardır, her birinin ruhsal tınıları ifade özellikleri vardır ve yan yana gelişleri de bir armoni yaratmaktadır. Duyabilene resital verirler (Varlık-Şentürk ve Marmara, 2020, s. 1521).

Kandinsky (1996) soyut sanat yolcuğu ile ilgili; nesnelerin kendi içlerinde ruhsal sesleri olduğunu düşündüğünü, bu ruhsal seslerin resimsel formlarını tutkuyla aradığını, bu nedenle bir resimde nesneleri hemen tanınmayacak şekilde çözdüğünü ki üzerlerindeki duygusallığın seyirci tarafından deneyimlensin, böylece soyut formların saf resimsel etki ürettiğini belirtmiştir (akt. Öndin, 2019, s. 150). “Kandinsky için resimsel anlatımda renk, nesnenin görünen rengi değildir. Müzik; nasıl ister doğayı, ister iç dünyamızı anlatırken görüneni taklit etmezse, resim de anlatımını soyut dille gerçekleştirmelidir” (Sezer ve Sezer, 2020, s. 9).

Figürleri doğada olduğu gibi betimlemekten uzak duran sanatçı, güçlü renkleri duygu durumuna göre cesurca kullanarak doğaçlama kompozisyonlar yaratmıştır. Aynı

Maleviç' te olduğu gibi doğrudan figüratif temsilden çok renk ve şekil üzerinden duygusal bir ifade oluşturduğu, daha soyut ve özgün eserler üretmiştir. Bu konuda Erkan ve Erkal (2021), soyut sanatın güçlü etkisinin, figüratif sanatın sonunu getirdiği gibi portrenin de sonunu getirdiğini, soyut sanatın yükselişiyle figüratif ve portre sanatının bir duraklamaya girdiğini belirtmiştir (akt. Kethüdaoğlu, 2022, s. 17).

Piet Mondrian (1872-1944)'da soyut sanatın gelişiminde önemli rol oynamıştır. Mondrian geometrik şekiller, dikey ve yatay çizgiler ile temel renkleri kullanarak geometrik soyut eserler üretmiştir. Öndin'e göre Mondrian'ın yapıtlarındaki imgeler, görünen dünyanın ötesine yönelmesiyle, daha az tanınır hale gelir. Mondrian, gerçek görü sahibinin doğadan hareket etmesi gerektiği düşüncesiyle, görünür doğanın ötesinde saklı olanı, izole fenomenleri görünür hale getirme istemiyle kendine özgü bir dil oluşturmuş, dikey ve yatay hatları eril ve dişi ile, sarı ve maviyi içsellik ile, kırmızıyı ise dışsallık ile ilişkilendirmiştir (s. 171). Sanatçı geometrik soyut anlayışa ulaşmadan önce renklere yüklediği ilahi anlamlarla figüratif portre resimleri yapmış, daha sonra soyut anlayışta figürlerin içsel dünyasını ve psikolojik özelliklerini soyut bir dil kullanarak yansıtmaya başlamıştır. Soyut çalışmaları renklerin ve formların bir insan figürünü betimlemekten çok, içsel bir gerçeği yansıtmaya yöneliktir. Fiziksel gerçeklik değil duygusal bir boyut söz konusudur. Bu nedenle, insanın doğrudan gözlemlendiği geleneksel tarzda portreler yerine, insanı soyutlayarak minimalist ve geometrik bir şekilde, dikey ve yatay çizgilerle sadece duyguları ifade etmeye yönelmiştir.

Şekil 2.79. Evrim, Piet Mondrian, 1911

2.1.3.9. Soyut ekspresyonizm akımı ve portre: İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'dan New York'a taşınması ile bir takım avangarda sanatçı Soyut Ekspresyonizm (Soyut Dışavurumculuk) adını verdikleri akımı ortaya çıkarmışlardır. Kübizm ve Sürrealizm' in etkisinde ortaya çıkan akım hem soyut hem dışavurumcu olan ya da tam soyut veya tam dışavurumcu olmayan tüm sanatçıları içine almıştır. Akım içinde yer alan sanatçılar arasında Jackson Pollock (1912-1956), Arshile Gorky (1904-1948), Mark Rothko (1903-1970), Franz Kline (1910-1962), Robert Motherwell (1915-1991), Willem de Kooning (1904-1997), Barnett Newman (1905-1970), Adolph Gottlieb (1903-1974) bulunmaktadır.

“XX. yüzyıl sanat yaşamı çok hareketli, birbiriyle tamamen zıt ve de birbirini tamamlayan türlü akımların kaynaştığı bir dönem olmuştur” (Ahmetoğlu, 2011, s. 18). Bu nedenle bu akımda teknik, malzeme, üslup, ifade şekli bakımından oldukça farklı stiller ortaya çıkmıştır. Buna rağmen bütün ifade şekillerinde nesnelerin ve figürlerin gerçek görüntüsünden uzaklaştırıldığı, yani soyutlamaya gidildiği görülmektedir. Ahmetoğlu (2011)'nın dediği gibi, Soyut dışavurumcu ressamların paylaştıkları ortak duygu ise maddeci bir toplum sisteminin sınırlarının aşılp yeni bir sanatın doğması gerektiğidir (s. 18).

Soyut Dışavurumcu ressamlardan Willem de Kooning'in özellikle kadın figürlerini resmettiği soyut portreleri dikkat çekmektedir. Sanatçının portrelerinde şekilleri ve renkleri dinamik fırça darbeleri ile deneysel olarak bir araya getirerek soyut formlar meydana getirmiştir. Yine Arshile Gorky, figüratif resim ile soyut resim arasında geçiş yapmış sanatçılardandır. Yaptığı portrelerde kullandığı renkler aracılığıyla içsel dünyasını yoğun duygusal derinlik ile yansıttığı biçimlere dönüştürmüştür.

1930'ların başlarındaki resimlerinin önemli bir bölümü kendisinin ve aile üyelerinin portrelerinden oluşmuştur. Portre çalışmaları, dışarıdaki hayata rağmen, onun içine kapanarak, ailesiyle baş başa kalmak istediği bir dönemin ürünüdür. Buradaki duygu oluşumları Gorky'nin geç resimlerinin ve çizimlerinin ana noktasını teşkil etmektedir. Bu çalışmalar, Gorky'nin hem realist hem de soyut tarzda çalışabileceğinin kanıtı olmuştur (Altunay, 2012, s. 90)

Şekil 2.80. Kadın I, Willem de Kooning, 1950-1952

Şekil 2.81. Kendim ve hayali karımın portresi, Arshile Gorky, 1933-1934

2.1.4. 11. Sınıf Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programında Modern Portrenin Yeri

Günümüz Milli Eğitim Bakanlığı Görsel Sanatlar dersi Ortaöğretim programında 9, 10, 11. ve 12. sınıf düzeyinde Sanat Eleştirisi ve Estetik, Kültürel Miras ve Şekil Sanatlarda Biçimlendirme adı altında üç öğrenme alanı yer alırken, her öğrenme alanına ilişkin konu, kazanım ve açıklamalar bulunmaktadır. MEB. 11. Sınıf Öğretim programının incelenmesinde portre ve Modern Dönem sanata ilişkin kazanımların ayrı ayrı olduğu görülmektedir.

Portreye ilişkin kazanımlar;

11.3. Görsel Sanatlarda Biçimlendirme” öğrenme alanında,

11.3.1. Desen Çalışmaları III” konusu içerisinde,

11.3.1.1. Portrenin özelliklerini açıklar.

11.3.1.2. Karakteristik özellikleri vurgulayarak portre çizer.

11.3.1.3. Portre çizimlerinde ölçü ve oranı kullanır” şeklindedir.

Bu alanda öğrencilerin portrenin özelliklerini açıklamaları, karakteristik özellikleri vurgulayan portreler çizmeleri, portreyi çizerken ölçü ve oranları doğru kullanmaları beklenmektedir. Daha çok uygulamaya yönelik olan bu öğrenme alanında portrenin teknik çizimi üzerinde durulmaktadır.

Modern Dönem Sanat’ a ilişkin kazanımlar;

11.1. Sanat Eleştirisi ve Estetik” öğrenme alanında,

11.1.2. Modern Sanat Akımları” konusu içerisinde,

11.1.2.1. Modern sanat akımlarının ortaya çıkış nedenlerini açıklar.

11.1.2.2. Modern sanat akımlarının özelliklerini örneklerle açıklar.

Fovizm, empresyonizm, kübizm, fütürizm, dadaizm, sürrealizm, soyut sanat ve soyut ekspresyonizmin öz ve biçimsel özellikleri örnekler üzerinden açıklanır.

11.1.2.3. Modern sanat akımlarının temsilcilerini tanır.

a)Andre Derain, Earnst Ludvig Kirshner, Pablo Picasso, Giacoma Balla, Hans Arp, Salvador Dali, Vassily Kandinsky, Jackson Pollock,

b)Türk Dili ve Edebiyatı Dersi ile ilişkilendirilir.” şeklindedir.

Bu alanda öğrencilerin Modern sanat akımlarının ortaya çıkış nedenlerini, Modern sanat akımlarının özelliklerini örneklerle açıklamaları, Modern sanat akımlarının düşünsel ve biçimsel özelliklerini açıklamaları, Modern sanat akımlarının temsilcilerini tanımaları ve Türk Edebiyatındaki edebi akımlar ve temsilcileri ile ilişkilendirmeleri beklenmektedir.

Görüldüğü gibi 11. Sınıf Görsel Sanatlar Dersi Ortaöğretim Programı öğrencilere sanat tarihi, sanat akımları, teknikleri ve Modern sanatın özellikleri hakkında farklı bir bakış açısı sunmayı amaçlamakta, aynı zamanda portrenin teknik çizimi ile ilgili kazanımlar da içermektedir. Programda her iki konuya ayrı ayrı yer verilmişse de Modern Dönem sanatında portre anlayışına ilişkin doğrudan bir kazanım söz konusu değildir. Program portre çizimi konusunda temel teknik bilgilerin verilmesine ağırlık verirken, Modern dönemde portre sanatında meydana gelen değişimi ve gelişimi tam anlamıyla kapsayacak nitelikte bilgiler sunmamaktadır. Program, daha çok klasik portre tekniklerine ve doğru oran kullanımı gibi temel becerilere odaklanmaktadır. Yine portre çizimine ilişkin kazanımlar sadece portrenin bireyin karakteristik özelliklerin vurgulanmasına odaklanırken, Modern anlayışta portrenin amaçlarından bireysel ve içsel öğeleri yansıtmaya, duygusal yönünü de göz önünde bulundurmaya yeteri kadar yer vermemektedir.

Bunun yanında programdaki portreye ilişkin kazanımlar, özellikle Modern Dönem sanatındaki portre anlayışına yönelik bir zemin hazırlamaktadır. Modern dönemde portre, genellikle kişisel ifadelerin ve iç dünyanın dışa vurumu olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla öğrencilerin portrede karakteristik özelliklere ve oranlara dikkat etmeleri, modern sanatın bireysel ve subjektif yönünü anlamalarına yardımcı olacaktır.

Yine programda, Modern dönem sanat akımlarının özellikleri ve temsilcileri üzerinde durulmaktadır. Modern dönemde portre, kişinin sadece fiziksel özelliklerini betimlemek değil, iç dünyasını, ruh halini, duygularını ve düşüncelerini yansıtan bir araç haline gelmiştir. Bu tür yenilikçi yaklaşımlar programda doğrudan ele alınmasa da, portreyi analiz ederken öğrencilerin bu modern akımları anlaması da oldukça önemli olacaktır.

Programda portre çalışmaları teknik bir beceri olarak vurgulanmış, ölçü ve oran kullanımı, portreyi doğru bir şekilde oluşturma yeteneği kazandırmak amaçlanmıştır. Ancak, modern portre anlayışındaki farklı perspektif, parçalanmış formlar, duygusal yoğunluk gibi estetiksel değişimler ile portreye ilişkin farklı bakış aıllarını ele alma açısından yeterli açıklamaya yer verilmemiştir. Oysaki modern portre, klasik anlayıştan farklı olarak daha zgr bir biçim ve farklı bir anlatım dili gerektirir. Bu nedenle modern sanat anlayışında portrelere yer verilerek öğrencilerin sadece teknik olarak değil, aynı zamanda modern portre anlayışına yönelik özgün ve yenilikçi bir bakış açısı kazanmaları sağlanabilir. Programda Modern Sanat akımları tanıtıldığında, bu akımların portreye nasıl etki ettiğine dair daha fazla detay verilmesi, öğrencilerin bu değişimi daha iyi anlamalarına olanak sağlayacaktır. Öğrencilerin bu akımlar hakkında bilgi sahibi olmaları, sadece teknik açıdan doğru portre çizimleri yapmakla kalmayıp, portreyi bir ifade biçimi olarak da keşfetmelerine olanak tanıyacaktır.

2.2. İlgili Araştırmalar

Araştırma sırasında yapılan literatür taramasında resimde portre, portre izimi, Modern Dönem sanatı ya da Modern Dönem sanat akımlarına ilişkin birçok araştırma yapıldığı görülmesine rağmen, portrenin sanat eğitiminde kullanımına ilişkin daha az araştırma yapıldığı, bu araştırmanın konusu olan devlet okulunda öğrenim gören 11. sınıf ğrencilerinin Modern Dönem’de yapılan portre çalışmalarına ilişkin algılarının tespitine ilişkin ise herhangi bir araştırmanın söz konusu olmadığı görülmüştür.

Portre ve otoportre resimlerinin öğrenciler üzerindeki etkilerine ilişkin sınırlı sayıda da olsa araştırmalar yapılmış, Modern dönem sanatı ve Modern dönem sanatında portre çalışmalarına ilişkin de çeşitli araştırmalar yapılmış ancak herhangi bir çalışmada Modern Dönem sanat anlayışı ile portre konusu birleştirilerek Görsel Sanatlar dersinde kullanılabilmesine ilişkin öğrencilerin algıları tespit edilmemiştir. Bu çalışmada bu konular kolektif olarak ele alınarak portre konusu anlatırken Modern Dönem portrelerinden yararlanılabilmesi için Modern Dönem portre resimlerine ilişkin lise ğrencilerinin algıları belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın ilgili araştırmalar kısmında daha çok portre resminin sanat eğitimindeki yeri ve kullanımına ilişkin yapılan çalışmalardan bahsedilmektedir. Bu alışmalar şunlardır;

Varol (2009) tarafından yapılan bir çalışmada *Görsel Sanatlar dersinde 6. ve 7. sınıf öğrencileri için öznel yaklaşımın portre çalışmaları kullanılarak desteklenmesi ve*

değerlendirilmesi araştırılmış; Yapılan uygulamada, 12-13 yaş dönemi öğrenciler portre hakkında bilgilendirilmiş, daha sonra öğrencilerden serbest konulu portre çalışmaları yapmaları ve değerlendirmeleri istenmiştir. Araştırma sırasında yapılan son çalışmalarda öğrencilerin kendi ruh hallerini, endişelerini ve korkularını olduğu gibi çalışmaya yansıtmaya başladıkları, bunları deşifre etmekten çekinmedikleri, özneliliğin ön planda olduğu görülmüştür. Yine aynı çalışmada konuyla ilgili Varol, hayatın her aşamasında, yaratıcılığın öneminin arttığı günümüzde, insanların farklı bakış açılarına, daha geniş ufuklara sahip olmasının sağlanmasına yönelik eğitimlere okul öncesi dönemden başlanması gerektiğini, sanat derslerindeki ve okul öncesi eğitimlerinde yapılacak bir takım düzenlemelerle bu tarz uygulamaların kapsamının genişletilmesinin ve sürecin tüm eğitim öğretim sürecine yayılmasının, başarı seviyesini yükselteceğini belirtmektedir. (Varol 2009).

Gaztambide-Fernández ve arkadaşları (2011) tarafından yürütülen *Pedagoji Olarak Portre: Bağlam ve Yöntem Üzerinden Araştırmayı Öğrenmek* adlı çalışmada, portre yöntemi pedagojik bir araç olarak ele alınmış ve bu yöntemin özellikle lisansüstü öğrencilerin nitel araştırma yöntemlerini öğrenme sürecindeki rolü incelenmiştir. Çalışma, sanat temelli araştırma yaklaşımı çerçevesinde portre yönteminin yalnızca bir betimleme biçimi değil, aynı zamanda araştırmacının kendinin farkındalığını geliştiren, öğrenmeyi derinleştiren bir pedagojik süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, portrelerin sanat eğitimi ve nitel araştırma süreçlerinde hem yöntemsel hem de öğretimsel bir araç olarak etkin şekilde kullanılabileceğini göstermektedir. Portre yöntemi, öğrencilerin hem duygusal hem de bilişsel farkındalıklarını artıran, eleştirel düşüncelerini destekleyen ve araştırma sürecine aktif katılımlarını teşvik eden güçlü bir öğretim yaklaşımı sunmaktadır.

Salderay (2011)'ın dediği gibi “Görsel sanatlar eğitimi ile ilgili gerçekleştirilen çalışmalar, doğru bir sistematik içinde ve bireyin yapısını geliştirmeye yönelik kullanıldığında, birey gelişimi için oldukça önem taşıyan bilgi ve becerilerin edinilmesine ve kalıcılıklarının sağlanmasına olanak sağlamaktadır”. Salderay çalışmasında, altı yaşında zihinsel anlamda özel gereksinimli bir bireye portre çizimi yaptırılarak kazandırılacak bilgi ve becerileri araştırmıştır. Araştırma sonucunda özel gereksinimli öğrencinin porte çizimi yaparak; portre çizimine yönelik omuz, büyük-küçük, alt-üst, aşağı-yukarı, içinde-dışında, sağ-sol, ara-orta gibi kavramları ve çizgisel yapıyı içeren gerekli bilgi ve becerileri edindiği, ayrıca porte çizimi yaparak, portre çizimine yönelik insan başı, insan yüzü, boyun kavramlarında; göstermeye dayalı bilgi ve becerileri edindiği görülmüştür. Ve zihinsel

anlamda özel gereksinimli bireylerle yapılan portre çizimi çalışmalarının, bireye bilgi ve beceri kazandırmak amacı ile kullanılabileceğini önermektedir. (Salderay, 2011)

İncirkuş (2014) tarafından yapılan bir çalışmada da *ilköğretim ikinci kademe öğrencilerine verilen Görsel sanatlar dersindeki portre ve otoportre çalışmalarının öğrenciler üzerindeki etkileri* araştırılmış; yapılan araştırma sonucunda ortaya çıkan çizimlerin hepsinden öğrencilerin kişilikleri, ruh durumları, algıları davranışları hakkında pek çok bilgi edinmenin mümkün olduğu ancak en iyi ve en zengin bilgi kaynağının insan figürü çizimleri olduğu, yetenek ve yaratıcılık doğrultusunda yapılan portre çalışmalarının, insan psikolojisini doğrudan etkilediği ve sanat psikolojisini değerlendirmede önemli bir yol olduğu görülmüştür (İncirkuş, 2014, 109-110). Smitka (2015) tarafından yapılan "*Portreciliğin Eğitim Uygulamasındaki Keşfi (Exploring Portraiture in Teaching Practice)*" başlıklı çalışmada, Görsel sanatlar öğretmenlerinin portreleri öğretim pratiğinde nasıl kullandıkları ve bu sürecin hem öğrenciler hem de öğretmenler üzerindeki etkileri ele alınmaktadır. Makalede, özellikle öğretmenlerin portre çizimlerini pedagojik bir araç olarak nasıl benimsediği ve öğrencilerin sanatla olan etkileşimlerinin nasıl şekillendiği incelenmiştir. Ayrıca, portrelerin, öğrencilerin kendilerini ifade etmelerini ve öğretmenlerinin sunduğu sanatsal rehberlik ile kişisel gelişimlerini desteklemelerini sağladığına dair bulgulara yer verilmiştir.

Yine İncirkuş (2017) tarafından doktora tezi için yapılan çalışmada, Güzel Sanatlar ve Spor liselerinin resim dersleri müfredatında yer alan portre çalışmalarının öğrencilerin bireysel kimlik tanımlama becerilerine katkısı araştırılmıştır. Araştırma sonucunda otoportre uygulamalarında ilk ve son resimlerde bireysel kimliğe yönelik özelliklerin çiziminde öğrencilerin genel olarak gelişim gösterdikleri, öğrencilerin büyük çoğunluğunun öğrendikleri bilgilerin ve yaptıkları uygulamaların gelecekteki çalışmalarına katkı sağlayacağını düşündükleri, öğrencilerin otoportre çalışması sırasında kendilerini daha iyi ifade edebildiklerini ve ayrıntılara daha fazla dikkat ettiklerini belirttiği, öğrencinin insan figürü çizimlerinde ve anatomi çalışmalarında portre ve otoportre konularında verilecek eğitimlerin etkili ve önemli olduğunu düşündükleri görülmüştür (İncirkuş, 2017).

Rusu (2018) tarafından gerçekleştirilen *Portreler ve Duygular: Sanat Eğitimi Yoluyla Duygusal Zekânın Geliştirilmesi* adlı çalışmada, çocukların yaptığı portreler aracılığıyla duygusal durumlarını nasıl ifade ettikleri incelenmiştir. Araştırmada, portrelerde yansıtılan duygular olumlu (gülümseme, mutluluk, coşku vb.) ve olumsuz (üzüntü, yalnızlık, korku vb.) olarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre,

öğrencilerin büyük bir kısmı (%65) portre çalışmalarında pozitif duygulara yer vermiştir. Portrelerde aile bireyleri, öğretmenler ve arkadaşlar gibi çocukların hayatındaki önemli figürler sıkça resmedilmiş; bu kişilere yönelik duyguların ise renk, ifade ve sembollerle (güneş, kalp, vb.) yansıtıldığı görülmüştür. Ayrıca, bazı öğrencilerin portrelerinde özel ilgi alanlarına dair yoğun duygusal ifadeler ve sanatsal bir yaklaşım da dikkat çekmiştir. Çalışma, portre çiziminin yalnızca bir teknik beceri kazanımı aracı değil, aynı zamanda duygusal zekânın geliştirilmesine katkı sunan pedagojik bir yöntem olarak da işlev görebileceğini ortaya koymaktadır.

Uygun (2019) tarafından yapılan 06-10 yaş grubu ilkökul öğrencilerine yönelik Şekil Sanatlar dersi portre çalışmalarının öğrencilerin duygularını aktarmadaki yeri ve öneminin incelendiği çalışmada; öğrencilerden portre hakkında bilgi verilmeden önce ve verildikten sonra portre uygulaması yapmaları istenmiş ve sonuçlar değerlendirilmiştir. Çalışma sırasında üretilen resimler arasında yapılan karşılaştırmalarda öğrencilerin, çizdiği resmin sadece bir yüzden ibaret olmadığını, aynı zamanda o yüzün üzerinde pek çok duyguyu da taşıdığını, duyguların aktarımında yüzün ne kadar önemli bir iletişim aracı olduğunu kavradıklarının görüldüğü, resimlerde renk, doku, kompozisyon gibi plastik değerlerin yanı sıra teknik, özgünlük, görsel algı ve anlatımsallık gibi kavramsal unsurlarda da gelişmenin olduğunu görüldüğü belirtilmiştir (Uygun, 2019).

Bulut ve Çiftçi (2020), Kolaj Tekniğiyle Yapılan Portre Çalışmalarında Proje Tabanlı Öğrenmenin Öğrenci Başarısına ve Tutumuna Etkisi” tezinden ürettikleri makalede proje tabanlı öğrenme yönteminin lise öğrencilerinin Görsel sanatlar dersine yönelik tutumlarına ve bu dersteki başarılarına olan etkilerini incelemiştir. Araştırma sonucunda, Görsel sanatlar dersi portre konusunda proje tabanlı öğrenmenin, geleneksel öğrenmeye nazaran akademik başarı ve öğrencinin derse tutumu açısından daha başarılı bir yöntem olduğunun, uygulama sonucunda yapılan ürün değerlendirmelerinden elde edilen sonuçlara göre proje tabanlı öğrenme yöntemini kullanan öğrencilerin ortaya koydukları ürünlerin daha başarılı bulunduğunun, bir ürün ortaya koyan öğrencide; olumlu yönde davranış değişikliği, sunum ve raporlama becerilerinde artış, grupla çalışma, uyum ve işbirliği becerisi, kendini ifade edebilme yeteneği, planlama ve zamanı iyi kullanabilme becerileri, bilimsel araştırma teknikleri konularında olumlu kazanımlar geliştiğinin görüldüğü belirtilmiştir (Bulut ve Çiftçi, 2020).

Lopez Ganet ve Mesias Lama (2021) tarafından yapılan “Sanat Eğitimi Araştırmalarında İçsel ve Şekil Bir Yöntem Olarak Otobiyografi” başlıklı çalışmada portre ve otoportreler sadece resim değil geniş bir sanatsal ifade olarak ele alınmıştır.

Yapılan araştırmada öğrencilerin kendi otoportrelerini yaratarak kendi geçmişlerini, kimliklerini ve sosyokültürel bağlarını daha iyi anlayabildikleri, otoportre çalışmalarının öğrencilerin özgüven geliştirmesine yardımcı olduğu, empati ve aidiyet duygusu oluştırmada etkili olduğu, özellikle kişisel travmalar, kimlik çatışmaları veya ayrımcılık deneyimleri yaşayan bireyler için bir terapi ve iyileşme aracı gibi işlev görebileceği vurgulanmaktadır.

Yine Savruk (2021) “Modern sanatta yorumlanan portre resimlerinin ilköğretim öğrencilerinin yaratıcılıklarına yansımadaki etkisi” adlı araştırmasında, modern sanatta yorumlanan portre resimlerinin ilköğretim öğrencilerinin yaratıcılıklarına etkisini incelemiştir. Özellikle, modern sanat akımlarının portre resimlerine yansımasının, öğrencilerin sanatsal ifade biçimlerini nasıl dönüştürdüğünü ve yaratıcılıklarını nasıl geliştirdiği üzerinde durmuştur. Araştırma ile öğrencilerin yaratıcılıklarının geliştiği, modern sanatın portre yorumlarıyla daha özgün ve yaratıcı eserler ürettikleri, ilköğretim sanat eğitiminde modern portrenin etkili bir araç olarak kullanılabileceği sonucuna varılmıştır (Savruk, 2021).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM

Bu kısımda araştırmanın yöntemsel kurgusuna değinilmekte, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve yöntemleri, elde edilen verilerin analizi ayrı ayrı başlıklar altında ele alınmaktadır.

Yöntem bölümünde *Araştırmanın modeli* başlığı altında araştırmanın konusu olan problemin çözümüne en iyi hizmet eden model hakkında, *Çalışma grubu* başlığı altında araştırmaya katılan katılımcılar hakkında, *Veri toplama araçları ve yöntemleri* başlığı altında araştırmada kullanılan doküman analizi ve görüşme tekniği hakkında bilgi verilmiş, *Verilerin analizi* başlığı altında da doküman analizi ve görüşme tekniği sonucunda elde edilen veriler analiz edilerek çözümlenmiş ve raporlanmıştır.

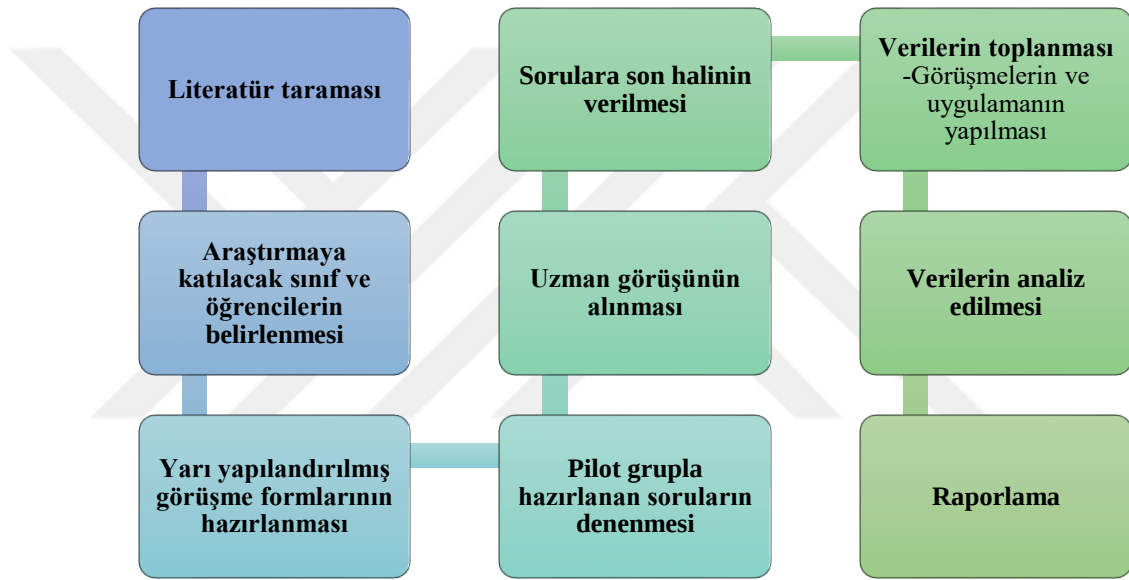
3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, Afyonkarahisar iline bağlı bir ilçedeki devlet okulunda 2024-2025 Eğitim-Öğretim yılında öğrenim gören 11. sınıf öğrencilerinin Modern Dönem’de yapılan portre çalışmalarına ilişkin algılarını belirlemeye odaklanan nitel yöntem yaklaşımlarından bir *durum çalışması*dır. Creswell (2007)’e göre “durum çalışması; araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu çoklu kaynakları içeren veri toplama araçları (gözlemler, görüşmeler, görsel-işitseller, dokümanlar, raporlar) ile derinlemesine incelediği, durumların ve duruma bağlı temaların tanımlandığı nitel bir araştırma yaklaşımıdır” (akt. Okumuş ve Subaşı, 2017, s. 420). Bu araştırmada çeşitli veri toplama araçları kullanılarak 11. sınıf öğrencilerinin Modern Dönem’ de yapılan portre çalışmalarına ilişkin algıları belirlenmeye çalışıldığından, araştırma için en uygun yöntem olarak durum çalışması seçilmiştir.

Araştırmada katılımcıların nitel araştırmada amaçlı örneklem yöntemlerinden benzeşik (homojen) örneklem yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Strauss ve Corbin (2014)’e göre “Benzeşik örnekleme yönteminde örneklem, araştırmanın problemiyle ilgili olarak evrende yer alan benzeşik bir alt grubu ya da oldukça özelleşmiş bir durumu içerebilir. Ancak bu özel durum aykırı durum örneklemesinden farklıdır” (akt. Baltacı, 2018, s. 234). Araştırma grubu Afyonkarahisar İline bağlı bir ilçedeki devlet okulunda öğrenim gören 11. sınıf öğrencileri seçilerek 11 öğrenciden oluşan benzeşik bir çalışma grubu oluşturulmuştur.

Araştırma yapılan ilçedeki devlet okulunda 11. sınıf düzeyinde tek bir sınıf olması, bu sınıfın da mevcudunun 11 kişi olması sebebiyle araştırma tek bir grup ile yürütülmüştür. 11 kişilik tek gruba öncelikle konu hakkında herhangi bilgi verilmeden portre çalışması yaptırılmış, ilk uygulamadan sonra ön değerlendirme formu uygulanmıştır. Daha sonra

Modern Dönem portrelere ilişkin bilgi verilerek öğrencilerden tekrar portre çalışması yapmaları istenmiş, ikinci uygulamadan sonra da son değerlendirme formu uygulanarak zayıf deneysel desen tekniğinden *tek gruplu ön test-son test deseni* kullanılmıştır. Seçkisizlik ve eşleştirmenin olmadığı bu desende uygulamanın etkisi ön test ve son test kullanılarak tek bir grup üzerinde test edilmiştir. Araştırma verileri tek bir sınıf düzeyinde 11 kişi ile üç haftada (altı saat) yapılan uygulama ile toplanmış, öğrencilerin yaptıkları tasarımlar ve cevapladıkları yarı yapılandırılmış görüşme formlarından elde edilen veriler betimleme yöntemi kullanılarak kod ve temalarla çözümlenerek yorumlanmıştır. Buna ilişkin yapılan çalışma basamakları Şekil 3.1’ de gösterilmiştir.

Şekil 3.1: Araştırmanın çalışma basamakları.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın katılımcıları Afyonkarahisar İlinin bir ilçesinde bulunan devlete bağlı lisede öğrenim gören 11. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programında, 11. sınıf öğrenme alanı, konu, kazanım ve açıklamalarında; Sanat Eleştirisi ve Estetik öğrenme alanında *Modern Sanat Akımları* konusu ile Görsel Sanatlarda Biçimlendirme öğrenme alanında *Desen Çalışmaları III* konusunda, *Portre özellikleri ve çizimini* içeren kazanımlar söz konusudur. Yani araştırmanın konusu olan *Modern Dönem’ de yapılan portre çalışmaları* MEB’ in 11. Sınıf öğretim programında yer aldığından araştırma 11. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin katılımıyla yapılmıştır.

Araştırma yapılan ilçedeki devlet okulunda 11. sınıf düzeyinde tek bir sınıf olması nedeniyle araştırma tek bir grup ile yürütülmüştür. Öğrencilere araştırma ile ilgili ayrıntılı bilgilendirme yapıldıktan sonra mevcudu 11 kişiden oluşan sınıfın tamamı çalışmaya katılmaya gönüllü olmuş, bu nedenle çalışma 11 öğrenci ile yürütülmüştür. Öğrencilerden araştırmaya gönüllü katılım sağladıklarına ilişkin onay alınmıştır. Ayrıca; araştırmanın ilgili okulda yapılabilmesi için Afyonkarahisar İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli izinler alınmış, araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilerin velilerinden de onam formu alınmıştır (Bkz. Ek 4).

11 kişilik çalışma grubunun dokuzu kız, ikisi erkektir. Dokuz öğrenci 16 yaşında, bir öğrenci 15 yaşında, bir öğrenci de 17 yaşındadır. Yani çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin ortalama yaşı 16’ dır. Öğrencilerden dört tanesi araştırma yapılan ilçenin köylerine bağlı ortaokullarında eğitim almış, geriye kalan yedi tanesi ise ilçenin merkezinde yer alan ortaokullarda eğitim almıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

Öğrencilerin Modern Dönem’de yapılan portrelere ilişkin algılarının belirlenmesine yönelik bu araştırmada verilerin toplanması için döküman analizi ve yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır.

3.3.1. Görüşme Yöntemi

Bu araştırmada verilerin bir kısmı öğrencilerle yapılan görüşmeler sırasında kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme yönteminden elde edilmiştir. Cohen ve Manion (1994) yöntemle ilgili “bir araştırma tekniği olarak görüşme, araştırmacı ile araştırmanın öznesi konumunda yer alan kişi arasında geçen kontrollü ve amaçlı sözel iletişim biçimidir” (akt. Türnüklü, 2000, s. 544) demektedir.

Araştırmacı, araştırmakta olduğu konu hakkında önceden hazırlamış olduğu soruların klavuzluğunda ya da o anda amaçlı sorular yönelterek hedef kişinin düşüncelerini ve duygularını sistematik olarak ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Araştırmanın amacı, hedef kişiye araştırma konusu ile ilgili sorular yönelterek kişinin öznel düşünce ve duygularını sistemli olarak öğrenmek, anlamak ve tanımlamaktır (Türnüklü, 2000, s. 544).

Görüşme tekniği yapılandırılmamış görüşme, yarı yapılandırılmış görüşme ve yapılandırılmış görüşme olmak üzere üç türe ayrılır. Karataş (2017)’ın dediği gibi; “yarı yapılandırılmış görüşme türünde önceden tasarlanan bir dizi soruyu içeren bir görüşme formu bulunur. Görüşme esnasında verinin detayına inilmek ya da eksik kalan bir noktanın

tamamlanabilmesi için bu sorulara ek sonda sorular getirilebilir” (akt. Dömbekçi ve Erişen, 2022, s. 143).

Öğrencilerin Modern Dönem’de yapılan portre çalışmalarına ilişkin algılarının belirlenebilmesi için yapılan bu araştırmada öğrencilerin portre, Modern Dönem sanatı, Modern Dönem sanatında portre gibi konularda duygu ve düşüncelerini öğrenmek, Modern Dönem portrelerine ilişkin algılarını belirlemek amaçlandığından öğrencilere araştırma konusu ile ilgili sorular yöneltilerek yapılan görüşme tekniğini kullanmak veri toplamak için en uygun teknik olarak seçilmiştir. Görüşme sırasında kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme soruları ile öğrencilerin araştırma konusu hakkındaki deneyimleri, bu deneyimleri nasıl anlamlandırdıkları ve daha sonrasındaki deneyimleri ile kurdukları ilişki anlaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırma sırasında yapılan görüşmelerde katılımcılara yarı yapılandırılmış olarak hazırlanan ön değerlendirme formları (Bkz. Ek 1) uygulanmış, daha sonra konuya ilişkin bilgi verilmiş ve son değerlendirme formları uygulanmıştır (Bkz. Ek 2). Görüşme soruları hazırlanırken öncelikle konu hakkında detaylı literatür çalışması yapılmış, daha sonra hedefe yönelik soruların kapsamı ve biçimine karar verilerek ön değerlendirme ve son değerlendirme soruları hazırlanmıştır. Hazırlanan soruların geçerliliğinin belirlenmesi için pilot grup olarak seçilen 12.sınıf öğrencilerinden altı kişiyle görüşmeler yapılmış, sorular denenmiş, sorular hakkında geri bildirimler alınmış, değiştirilecek, eklenecek ya da çıkarılması gerekir soruların olup olmadığına ilişkin değerlendirmeler yapılarak sorular revize edilmiştir.

Yine araştırmada yapılacak görüşmeler esnasında kullanılacak formların geliştirilmesi sırasında uzman görüşüne başvurulmuştur (Tablo 3.1). Uzman olarak, konu hakkında gerekli bilgiye sahip, araştırmalar ve benzer çalışmalarda deneyimli olan Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim İş Eğitimi Ana Bilim Dalı’ nda görev yapan üç akademisyenin görüşlerine başvurulmuştur. Uzmanların daha önceki deneyimleri, saha bilgisi, benzer çalışmalara ilişkin tecrübeleri ile belirttikleri değerli görüşleri doğrultusunda birinci ve ikinci sorunun dilinde değişiklikler yapılmış, bazı soruların sıralaması değiştirilmiş, malzeme kullanımına ilişkin sorular eklenerek formların kullanılacak son hali oluşturulmuştur.

Tablo 3.1. *Araştırmada Görüşlerine Başvurulan Uzmanlar*

Görev Unvanı	Eğitim Durumu	Çalıştığı Kurum
Prof.	Doktora	Pamukkale Üniversitesi
Doç.	Doktora	Pamukkale Üniversitesi
Doç.	Doktora	Pamukkale Üniversitesi

Pilot uygulama ve uzman görüşleri sonucunda geliştirilen görüşme formlarından ilk uygulanan ön değerlendirme formunda 13 açık uçlu soru yer almaktadır. İlk dört soru öğrencilerin portrenin ne olduğu, nasıl olması gerektiği, ünlü portre ressamaları ve ünlü portre resimlerine ilişkin bilgi ve görüşlerini belirlemeye yönelik hazırlanan sorulardır. Sonraki beş soru Modern Dönem resmi, Modern Dönem’ de portre sanatçıları ve eserlerine ilişkin bilgi ve görüşlerini belirlemeye yönelik hazırlanan sorular, son dört soru ise yaptıkları portre çalışmasına ilişkin deneyimlerini, bu deneyimler hakkındaki görüşlerini belirlemeye yönelik hazırlanan sorulardır.

Modern Dönem portre resmine ilişkin yapılan sunum ve portre çalışması sonrası ikinci görüşme sırasında uygulanan son değerlendirme formunda ise açık uçlu 15 soru yer almaktadır. Bu sorulardan ilk ikisi öğrencilerin portrenin ne olduğu ve nasıl olması gerektiğine ilişkin görüşlerini belirlemeye yöneliktir. Sonraki sekiz soru öğrencilerin sunum sonrası Modern Dönem portre sanatçıları ve eserlerine ilişkin bilgilerini belirlemeye yönelik, 11. ve 12. sorular öğrencilerin Modern Dönem portrelerine ilişkin duygu ve görüşlerini belirlemeye yönelik sorulardır. 13, 14 ve 15. sorular ise sunum sonrasında yaptıkları modern portre çalışmasına ilişkin deneyimlerini bu deneyimler hakkındaki görüşlerini belirlemeye yönelik hazırlanan sorulardır. Ayrıca ikinci görüşme sırasında yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin esnekliğinden yararlanılarak, öğrencilerden formdaki sorular dışında kullandıkları malzeme ve bu malzemeyi neden seçtiklerine ilişkin verilerde toplanmıştır.

Araştırmanın sistemli yürütülebilmesi ve sağlıklı verilerin elde edilebilmesi için uygulama ve görüşme sırasında katılımcıların rahat olmalarının sağlanmasına dikkat edilmiştir. Yapılan araştırmanın bir sınav olmadığı, herhangi bir not verilmeyeceği, doğru-yanlış cevabın olmadığı sadece araştırma için düşüncelerine ihtiyaç duyulduğuna ilişkin açıklama yapılmış, görüşme sırasında öğrencilerin özel hayatlarına, kişiliklerine, fikirlerine, görüşlerine saygı duyulmuş, verdiği cevaplarda herhangi bir yönlendirme yapılmamış ve yanıltılmamışlardır. Öğrencilere davranışta ve kullanılan dilde nezaketli bir üslup sergilenmeye dikkat edilmiş, öğrencilerin kendilerini rahat hissetmeleri için sohbet havasında görüşmeler yapılmıştır. Böylece araştırma sırasında öğrencilerin kendilerini

daha rahat ifade edebilmeleri, duygu ve düşüncelerini olduğu gibi paylaşabilmeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

3.3.2 Dokümanlar ve Doküman Analizi

Seyidoğlu (2016)'na göre; “araştırma konusu hakkında diğer kişi ya da kurumlar tarafından yazılmış, hazırlanmış ya da yaratılmış çeşitli yazı, belge, yapım veya kalıntının toplanması ve incelenmesi doküman analizi olarak kabul edilmektedir” (akt. Sak, Şahin Sak, Şendil ve Nas, 2021, s. 230). Araştırmada Modern Dönem’de yapılan portre çalışmalarına ilişkin kitap, dergi vb. yazılı dokümanlar, internet kaynakları, konu hakkındaki diğer araştırmalar incelenmiş, görüşme formlarının ve uygulama sırasında öğrencilere sunulacak sunumun hazırlanması için birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Modern Dönem portreye ilişkin öğrencilere yapılan sunumun hazırlanmasında farklı kaynaklardan yararlanılmıştır. Araştırma konusu portre ve Modern Dönem Sanat geniş kapsamlı bir konu olduğundan araştırmanın konusu MEB Görsel Sanatlar Dersi 11. sınıf Öğretim Programında belirtilen Modern Dönem sanat akımlarıyla sınırlı tutulmuş öğrencilere yapılan sunum da bu kapsamla sınırlandırılmıştır.

Söz konusu öğretim programında araştırma konusuna ilişkin öğrencilere kazandırılması beklenen kazanımlar;

11.1.2.1. Modern sanat akımlarının ortaya çıkış nedenlerini açıklar.

11.1.2.2. Modern sanat akımlarının özelliklerini örneklerle açıklar. Fovizm, empresyonizm, kübizm, fütürizm, dadaizm, sürrealizm, soyut sanat ve soyut ekspresyonizmin öz ve biçimsel özellikleri örnekler üzerinden açıklanır.

11.1.2.3. Modern sanat akımlarının temsilcilerini tanır. a)Andre Derain, Earnst Ludvig Kirshner, Pablo Picasso, Giacoma Balla, Hans Arp, Salvador Dali, Vassily Kandinsky, Jackson Pollock.

11.3.1.1. Portrenin özelliklerini açıklar.

11.3.1.2. Karakteristik özellikleri vurgulayarak portre çizer.

11.3.1.3. Portre çizimlerinde ölçü ve oranı kullanır.

şeklindedir.

Buradan yola çıkarak, uygulama sırasında öğrencilere sunulacak sunum hazırlanırken Modern Dönem’de yukarıda belirtilen akımlardaki portre anlayışları ele alınmıştır. Öncelikle portrenin ne olduğu ve özelliklerine değinilmiş, Modern Dönem sanatın anlaşılabilmesi için özet şeklinde Modern öncesi sanattan bahsedilmiş, daha sonra

Modern Dönem Sanatı'na geçilmiştir. Modern Sanatın ne zaman ortaya çıktığına, özelliklerine, oluşmasında etkili olan şartlara sunumda yer verilmiş, bu dönemde ortaya çıkan Empresyonizm, Post Empresyonizm, Fovizm, Ekspresyonizm, Kübizm, Fütürizm, Dadaizm, Sürrealizm, Soyut sanat akımları açıklanmıştır. Bu dönemlerdeki portre anlayışları, dönemin önemli portre sanatçıları ve portre resimlerinden bahsedilmiş, resimlere örnekler verilmiştir (Tablo 3.2). Günümüzde Modern Dönem anlayışına yakın eserler üreten ressamların eserlerinden örnekler de eklenerek sunu dikkat çekici hale getirilmiştir (Bkz. Ek 3).

Tablo 3.2. *Sunumda Gösterilen Modern Dönem Portre Örnekleri*

Akım	Ressam	Resim
Empresyonizm	Edgar Degas	Zacharian' ın Portresi
	Claude Monet	Otoportre
Post Empresyonizm	Vincent Van Gogh	Otoportre
	Paul Gauguin	Şapkalı Otoportre
Fovizm	Henri Matisse	Yeşil Çizgi
	Andre Derain	Matisse' nin Portresi
Ekspresyonizm	Ernest Ludwig Kirchner	Engelli Birinin Otoportresi
Kübizm	Pablo Picasso	Ağlayan Kadın
	Georges Braque	Kadın Başı
Fütürizm	Giacamo Balla	Balkonda Koşan Kız
Dadaizm	Hans Arp	Gömlek Önü ve Çatalı
	Raoul Hausmann	Mekanik Kafa
Sürrealizm	Salvador Dali	Kızarmış Pastırmalı
		Yumuşak Portre
Soyut Sanat	Frida Kahlo	Aklımda Diego
	Wasily Kandisky	Kompozisyon VII
	Kazimir Maleviç	Köylü Başı

Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin uygulama sırasında yaptıkları portre çalışmaları da araştırmanın önemli dokümanları olarak incelenmiştir. Uygulama üç haftada yapılmış, ilk olarak öğrencilerden bir portre çalışması yapmaları istenmiş, çalışma sonrasında ön değerlendirme yapılmış, daha sonra Modern Dönem portreye ilişkin sunum yapılmış, sunum sonrasında tekrar portre çalışması yapmaları istenmiş ve son değerlendirme yapılmıştır. Araştırma 11. sınıf düzeyinde öğrenim gören 11 öğrenci ile yapıp, uygulama sırasında her öğrenciden iki portre çalışması yapmaları istendiğinden doküman olarak toplam 22 portre resmi elde edilmiştir. Her öğrenciye ön ve son

değerlendirme formu olmak üzere ikiadet de form doldurtulduğundan 22 form dahadoküman olarak kullanılmıştır (Tablo 3.3)

Tablo 3.3. Öğrencilerden Toplanan Dokümanlar

Hafta	Doküman
1. Hafta	Portre çalışması Ön değerlendirme formu
3.Hafta	Portre çalışması Son değerlendirme formu

3.3.3 Verilerin Toplanması

Araştırmada Afyonkarahisar İline bağlı bir ilçede yer alan devlete bağlı lisenin müdürü ve okulda görev yapan Görsel Sanatlar öğretmeni ile görüşülerek veriler 12/12/2024 tarihinde toplanmaya başlanmıştır. Araştırmacı aynı okulda öğretmen olarak görev yaptığından gerek okul idaresi gerekse çalışmaya katılacak öğrencileri tanıdığından verilerin toplanması daha kolay ve rahat gerçekleşmiştir. Aynı zamanda araştırmacı araştırmaya katılacak sınıftaki öğrencilerin sınıf öğretmeni olduğundan öğrencilerin kendilerini tanınması, kendisinin de öğrencileri tanınması araştırmada daha sağlıklı iletişim kurularak araştırmanın sağlıklı yürütülmesine yardımcı olmuştur. Araştırmaya ilişkin toplanan veriler Görsel sanatlar dersi sırasında üç haftada (altı ders saati) toplanmıştır. Veri toplama sürecinin daha iyi anlaşılabilmesi için aşağıdaki Tablo 3.4’de haftalık uygulama basamakları gösterilmiştir.

Tablo 3.4. Haftalık Veri Toplama Süreci Basamakları

Hafta	Süre	Yapılan Uygulamalar
1. Hafta	İki ders saati (40x40 dk)	Öğrencilere araştırma hakkında bilgi verilmesi Portre çalışması Ön değerlendirme formu
2. Hafta	İki ders saati (40x40 dk)	Modern Dönem Portre resmine ilişkin sunumun yapılması
3.Hafta	İki ders saati (40x40 dk.)	Portre çalışması Son değerlendirme formu

Birinci haftada ilk olarak öğrencilere araştırma ile ilgili bilgi verilmiş, daha önce hiç portre çalışması yapıp yapmadıkları sorulmuş, öğrencilerin çoğunluğundan evet cevabı

alınmıştır. MEB in Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı incelendiğinde de 3. Sınıf kazanımlarında, *Portre, peyzaj, natürmort ve betimsel sanat eseri örneklerini karşılaştırır*, kazanımının olduğu görüldüğünden öğrencilerden bir portre çalışması yapmaları istenmiştir. Öğrenciler kullanacakları malzeme ve teknik konusunda serbest bırakılmıştır. Portre çalışmaları bittikten sonra portre ve Modern Dönem portreye ilişkin hazır bulunuşluklarını öğrenmek ve portre çalışmasına ilişkin deneyimlerini sınamak için ön değerlendirme testi uygulanmıştır.

İkinci hafta öğrencilere portrenin ne olduğu, portrenin özellikleri, Modern öncesi ve Modern Dönem Sanatı, Modern Dönem sanat akımları, Modern Dönem sanat akımlarında portre, dönemin ünlü ressamı ve portre resimlerini içeren bir sunum yapılmıştır. Portre resimlerine ilişkin örnek görseller gösterilmiş, günümüzde Modern Dönem anlayışına yakın resim yapan portre ressamlarının eserlerine de örnekler verilmiş, konu hakkında öğrencilerin soruları cevaplanmıştır.

Üçüncü hafta öğrencilerden bir önceki hafta yapılan sunumdan yola çıkarak Modern Dönem anlayışına uygun bir portre çalışması yapmaları istenmiştir. Yine öğrenciler kullanacakları malzeme ve teknik konusunda serbest bırakılmıştır. Portre çalışmaları bittikten sonra portre ve Modern Dönem portreye ilişkin öğrendiklerini ve Modern anlayışta portre çalışmasına ilişkin deneyimlerini sınamak için son değerlendirme testi uygulanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Doküman incelemesi ve yarı yapılandırılmış ön ve son görüşmelerden elde edilen veriler, oluşturulan kod ve temalarla çözümlenmiştir. Verilerin çözümlenmesi sırasında betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

3.4.1. Veri Analizinden Önceki Hazırlık

Doküman incelemesi sırasında araştırmanın konusu ile ilgili elde edilen kaynaklar tarama tekniği kullanılarak incelenmiştir. Uygulama sırasında öğrencilerin yaptığı tasarımlar, bilgi verilmeden önce yapılan resimler ve bilgi verildikten sonra yapılan resimler olarak ayrılmış ve verilerin yorumlanması bu şekilde yapılmıştır. İlk resimlerin yorumlanmasında öğrencilerin ön değerlendirme formundaki sorulara verdikleri cevaplarla ikinci resimlerin yorumlanmasında son değerlendirme formundaki sorulara verdikleri cevaplar da göz önüne alınmıştır.

Doküman analizi yapıldıktan sonra öğrencilerden toplanan tüm formlar ve tasarımlar bir araya getirilerek dijital ortama aktarılmıştır. Öğrencilerden alınan ön değerlendirme ve son değerlendirme formları da dijital ortama aktarılmıştır. Verilerin betimsel analizi, çözümlenmesi ve bulguların yorumlanması sırasında araştırmaya katılan 11 öğrencinin kişisel bilgileri saklı tutularak, öğrencilere Ö1, Ö2, Ö3 gibi kodlanmış adlar verilmiştir. Formlar ve tasarımlar da bu kodlarla isimlendirilerek gruplandırılmıştır.

3.4.2. Verilerin Analiz Süreci

Devlet okullarında eğitim gören 11. sınıf öğrencilerinin Modern Dönem portreye ilişkin algılarının değerlendirildiği bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış verilerin analizi sürecinde de betimsel analiz yöntemi tercih edilmiştir.

Nitel araştırmalar; sosyal sorunlarda, kişi veya kişi grupları üzerinden algı/olay/olgu ve durumların keşfedilmesine yönelik gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama teknikleri ile elde edilen sonuçların analizi / yorumlanması gibi birbiriyle sarmal ilişkili süreçleri kapsayan, tümevarımsal ve bütüncül bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır (Şimşek ve Yıldırım, 2007; Bıçen ve Vural, 2023, s. 1645).

“Nitel araştırma yöntemlerinin düzeylerine göre türleri betimsel (tarama, etnografi, tarihi), ilişkisel (korelasyonel, nedensel karşılaştırma) ve müdahaleli (deneysel, tek denekli, eylem) olarak sınıflandırılmaktadır” (Büyüköztürk ve ark., 2008). Nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan nitel veri analizlerinden biri olan betimsel veri analizi yönteminde belli bir konu ya da alanda yapılan araştırmalar ayrıntılı olarak incelenir, elde edilen bulgular düzenlenir ve yorumlanır. “Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir” (Çevik Kansu, 2007). Çelik, Baykal ve Kılıç Memur (2020)’un anlatımıyla veri analizi sürecinin temel amacı “ham veriden anlam çıkarmaktır, bu amaçla araştırmacı okuduklarını, gözlemlediklerini ve katılımcılardan elde ettiği verileri yorumlamalı, azaltmalı ve sağlamlaştırmalıdır”(akt. Mercan, 2024).

Devlet okullarında okuyan 11. Sınıf öğrencilerinin Modern Dönem portreye ilişkin algılarının araştırıldığı bu çalışmada betimsel analiz basamakları uygulanarak bir çerçeve oluşturulmuş, çerçeveye uygun temalar çıkarılmış, temalara göre veriler işlenmiş, bulgulara ulaşılarak bulgular yorumlanmıştır. Araştırmanın alt problemleri olan “Öğrencilerin portreye ilişkin bilgi düzeylerini saptamak”, “Öğrencilerin Modern Dönem

sanatına ilişkin bilgi düzeylerini saptamak”, “Öğrencilerin portre uygulamasına yönelik görüşlerini belirlemek” için ayrı ayrı temalar oluşturulmuştur. Oluşturulan bu temalar çerçevesinde öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucu elde edilen formlar ve uygulama sonucu yapılan tasarımlar kategorize edilmiştir. Ön değerlendirme formu ile son değerlendirme formlarındaki sorular bu temaları karşılayacak şekilde gruplandırılmış, verilen cevaplar frekans ve yüzde analizlerine göre tablolastırılmış, tabloların betimsel analizi yapılmıştır. Uygulama sırasında bilgi verilmeden önce yapılan portre çalışmaları ön değerlendirme formu ile, bilgi verildikten sonra yapılan portre çalışmaları da son değerlendirme formu ile birlikte değerlendirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu kısmında seçilen devlet okulunda 11. sınıf düzeyinde okuyan 11 öğrencinin Modern Dönem sanat hakkında bilgi verilmeden önce ilk yaptıkları portre çalışmalarının, ön görüşme sorularına verdiği cevapların, daha sonra bilgi verildikten sonra yaptıkları portre çalışmaları ile son değerlendirme sorularına verdikleri cevapların analiz edilmesi sonucu elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Bulgular belirlenen alt problemlere göre gruplandırılarak yorumlanmıştır.

4.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine Ait Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “*Öğrencilerin portreye ilişkin bilgi düzeylerini saptamak*” tır. Bu alt probleme ait bulguların analiz edilmesi için;

4.1.1. Öğrencilerin sunum öncesi portre bilgi düzeylerine yönelik görüşleri,

4.1.2. Öğrencilerin sunum sonrası portre bilgi düzeylerine yönelik görüşleri alınmıştır.

4.1.1. Öğrencilerin Sunum Öncesi Portre Bilgi Düzeylerine Yönelik Görüşleri:

Sunum öncesi öğrencilerin portre resmine ilişkin bilgi düzeylerine yönelik görüşlerini öğrenmeden önce öğrencilere daha önce portre resmi hakkında bilgilerinin olup olmadığı, hiç portre çalışması yapıp yapmadıkları sorulmuş, öğrencilerin çoğunluğundan evet cevabı alındığı görülmüştür. Ayrıca MEB’ in Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı incelendiğinde de 3. sınıf kazanımlarında “Portre, peyzaj, natürmort ve betimsel sanat eseri örneklerini karşılaştırır” kazanımının olduğu görülerek öğrencilerin portre resmine ilişkin bilgiyle daha önceki sınıflarda karşılaştığı tespit edilmiştir. Bunun üzerine bir portre çalışması yaptırılmış ve ön değerlendirme formu uygulanmıştır.

Öğrencilerin sunum öncesi portreye ilişkin bilgi düzeylerini saptamak için ön değerlendirme formunun ilk dört sorusuna verilen cevaplar analiz edilmiştir. Sorulara verilen cevaplar ayrı ayrı frekans ve yüzde dağılımları belirtilerek tablolaştırılmıştır. Öğrencilerin ön değerlendirme formunun birinci sorusuna verdikleri cevapların frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.1.’ de belirtilmiştir.

Tablo 4.1. Öğrencilerin Portrenin Tanımına İlişkin Ön Bilgilerine Ait Analiz Tablosu

Tema: Portrenin tanımı		
Soru 1: Portre tanımını kısaca yapar mısınız?	f	%
Tanımlayanlar	3	27,27
Tanımlayamayanlar	8	72,73
Toplam	11	100

Tablo 4.1’de görüldüğü gibi, öğrencilere ilk olarak “*Portre tanımını kısaca yapar mısınız?*” sorusu sorulmuş, üç öğrenci (%27,27) tanım yapmış, sekiz öğrenci (% 72,73) ise tanım yapamamıştır. Portreyi tanımlayan öğrencilerin cevapları şu şekildedir; “*Vücut, yüz vb. unsurlar.*”(Ö2), “*Bir kişinin omuz hizasına kadar yüz detaylarının çizildiği resim.*”(Ö3), “*Resmin taslağını çizmek, gerçeğine, orijinaline benzetmek.*”(Ö6). Portreyi tanımlayamayan öğrenciler ise; “*Yapamıyorum.*”(Ö7) cevabını vermiştir. Diğer öğrenciler ise “*Bilmiyorum.*” cevabını vermiştir.

Öğrencilerin verdiği cevaplar incelendiğinde; tanım yapabilenlerden sadece Ö3’ün tanımının portre tanımı olarak kabul edilebilir bilgiye sahip olduğu görülmektedir. Ö2’nin verdiği cevapta portreye ilişkin bazı kelimelere değinildiği (vücut, yüz) ancak tam olarak bir portre tanımı yapılamadığı görülmekte, Ö6’nın verdiği cevapta da portreyi tanımlayacak figür, yüz çizimi, duyguların ifadesi vb. hususlara değinilmeden genel bir resim çalışması ya da eskiz çalışmasına ilişkin bir tanımlama yapıldığı anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin ön değerlendirme formunun ikinci sorusuna verdikleri cevapların frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.2’de belirtilmiştir.

Tablo 4.2. Öğrencilerin Portre Çalışmasının Özellikleri Hakkındaki Ön Bilgilerine İlişkin Analiz Tablosu

Tema: Portre Çalışmasının Özellikleri		
Soru 2: Sizce bir portre çalışması nasıl olmalıdır?	f	%
Modele birebir benzemeli	5	45,46
Oldukça gerçekçi olmalı	3	27,27
Modele benzemeli ama ressamın tarzını yansıtmalı	3	27,27
Anlatmak istediğine göre deformasyonlara ve soyutlamaya gidilmeli	0	0
Diğer	0	0

Tablo 4.2’de, öğrencilere ikinci olarak “*Sizce bir portre çalışması nasıl olmalıdır?*” sorusu sorulmuş, beş öğrenci (%45,46) “*a) Modele birebir benzemeli*” cevabını vermiş, üç öğrenci(%27,27) “*b) Oldukça gerçekçi olmalı*” seçeneğini seçmiş, üç öğrenci (%27,27) de “*c) Modele benzemeli ama ressamın tarzını yansıtmalı*” cevabını vermiştir. “*d)Anlatmak istediğine göre deformasyonlara ve soyutlamaya gidilmeli*” ve “*e) Diğer:*” seçeneklerini tercih eden öğrenci olmamıştır.

Öğrencilerin ön değerlendirme formunun üçüncü sorusuna verdikleri cevapların frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.3’ de belirtilmiştir.

Tablo 4.3. Öğrencilerin Ünlü Portre Sanatçıları Hakkında Ön Bilgilerine İlişkin Analiz Tablosu

Tema: Ünlü Portre Sanatçıları

Soru 3: Bildiğiniz ünlü bir portre ressamı var mıdır? Varsa kimdir?	f	%
Var	3	27,27
Yok	8	72,73

Tablo 4.3’de, öğrencilere üçüncü olarak “*Bildiğiniz ünlü bir portre ressamı var mıdır? Varsa kimdir*” sorusu sorulmuş, üç öğrenci (%27,27) var, sekiz öğrenci(% 72,73) ise yok cevabını vermiştir. Bildiğiniz ünlü bir portre ressamı var mıdır? Varsa kimdir? sorusuna “*Var*” cevabını veren öğrencilerin tamamı portre ressamı olarak “*Picasso*” (Ö6, Ö8, Ö9) cevabını vermiştir. Öğrencilerin ünlü portre ressamlarının kim olduğuna ilişkin bilgilerinin düşük olduğu anlaşılmış, portre ressamı olarak da sadece bir ressamın ismini söyleyebildikleri görülmüştür.

Öğrencilerin ön değerlendirme formunun dördüncü sorusuna verdikleri cevapların frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.4.’ de belirtilmiştir.

Tablo 4.4. Öğrencilerin Ünlü Portre Resimleri Hakkındaki Ön Bilgilerine İlişkin Analiz Tablosu

Tema :Ünlü Portre Resimleri

Soru 4: Bildiğiniz ünlü bir portre resmi var mıdır? Varsa hangi eserdir?	f	%
Var	4	36,36
Yok	7	63,64

Tablo 4.4’de görüldüğü gibi, öğrencilere dördüncü olarak “*Bildiğiniz ünlü bir portre resmi var mıdır? Varsa hangi eserdir*” sorusu sorulmuş, dört öğrenci (% 36,36) var, 7 öğrenci (% 63,64) ise yok cevabını vermiştir. Soruya “Var” cevabını veren öğrencilerin tamamı bildikleri portre resmine “*Mona Lisa*” (Ö2, Ö6, Ö8, Ö9) cevabını vermiştir. Ünlü bir portre resmine örnek verebilen öğrencilerden Ö2 hariç diğerleri (Ö6, Ö8, Ö9) tanıdıkları ünlü bir portre ressamının olduğuna ilişkin cevap da verebilmişlerdir. Ancak ünlü bir portre ressamına Modern Dönem ressamlarından Picasso’yu örnek veren öğrenciler, ünlü bir portre resmine Picasso’nun bir portresini örnek vermek yerine Modern öncesi Rönesans Dönemi ressamlarından Leonardo Da Vinci’nin bir portresi olan “*Mona Lisa*” eserini örnek vermişlerdir. Yine portre resmine örnek olarak “*Mona Lisa*” cevabını veren öğrenciler ünlü bir portre ressamı olarak Leonardo Da Vinci ismini verememiş, Modern Dönem ressamlarından Picasso’yu bildiklerini belirtmişlerdir.

4.1.2. Öğrencilerin Sunum Sonrası Portre Bilgi Düzeylerine Yönelik Görüşleri:

Öğrencilerin sunum sonrası portreye ilişkin bilgi düzeylerini saptamak için son değerlendirme formunun ilk iki sorusuna verilen cevaplar analiz edilmiştir. Sorulara verilen cevaplar ayrı ayrı frekans ve yüzde dağılımları belirtilerek tablolastırılmıştır.

Öğrencilerin son değerlendirme formunun birinci sorusuna verdikleri cevapların frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.5 ’de belirtilmiştir.

Tablo 4.5. Öğrencilerin Portrenin Tanımı Hakkındaki Son Bilgilerine İlişkin Analiz Tablosu

Tema: Portrenin Tanımı		
Soru 1: Portre tanımını kısaca yapar mısınız?	f	%
Tanımlayanlar	11	100
Tanımlayamayanlar	0	0

Tablo 4.5’de görüldüğü gibi, öğrencilere ilk olarak tekrar “*Portre tanımını kısaca yapar mısınız?*” sorusu sorulmuş, bu defa 11 öğrencinin (% 100) tamamı tanım yapmıştır. Portreyi tanımlayan öğrencilerin cevapları şu şekildedir; “*İnsan yüzünün omuzlara kadar çizimi.*”(Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10, Ö11), “*Kişinin kafasından omzuna kadar çizilen resim.*”(Ö3, Ö9).

Öğrencilerin Modern Dönem portre resmine ilişkin bilgi verilmeden önce portre tanımını yapmakta zorlandıkları, sadece üç öğrencinin (% 27,27) nin portre tanımına ilişkin bilgi verebildikleri, verilen bilgilerde de eksik ve hataların olduğu, öğrencilere Modern Dönem portre resmine ilişkin bilgi verildikten sonra ise 11 öğrencinin tamamının (% 100) portre tanımı yapabildiği görülmektedir.

Öğrencilerin son değerlendirme formunun ikinci sorusuna verdikleri cevapların frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.6’ da belirtilmiştir.

Tablo 4.6. Öğrencilerin Portre Çalışmasının Özellikleri Hakkındaki Son Bilgilerine İlişkin Analiz Tablosu

Tema : Portre Çalışmasının Özellikleri		
Soru 2: Sizce bir portre çalışması nasıl olmalıdır?	f	%
Modele birebir benzemeli	1	9,09
Oldukça gerçekçi olmalı	0	0
Modele benzemeli ama ressamın tarzını yansıtmalı	3	27,27
Anlatmak istediğine göre deformasyonlara ve soyutlamaya gidilmeli	7	72,64
Diğer	0	0

Tablo 4.6’da görüldüğü gibi, öğrencilere ikinci soru olarak tekrar “Sizce bir portre çalışması nasıl olmalıdır?” sorusu sorulmuş, bu defa bir öğrenci (% 9,09) “a) Modele birebir benzemeli” cevabını vermiş, hiçbir öğrenci (% 0) “b) Oldukça gerçekçi olmalı” seçeneğini seçmemiş, üç öğrenci (%27,27) “c) Modele benzemeli ama ressamın tarzını yansıtmalı” cevabını vermiş, yedi öğrenci de (%72,64) “d) Anlatmak istediğine göre deformasyonlara ve soyutlamaya gidilmeli” seçeneğini seçmiştir.

4.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine Ait Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi “Öğrencilerin Modern Dönem sanatına ilişkin bilgi düzeylerini saptamak” tır. Bu alt probleme ait bulguların analiz edilmesi için;

4.2.1. Öğrencilerin sunum öncesi Modern Dönem sanatına ilişkin bilgi düzeylerine yönelik görüşleri,

4.2.2. Öğrencilerin sunum sonrası Modern Dönem sanatına ilişkin bilgi düzeylerine yönelik görüşleri alınmıştır.

4.2.1. Öğrencilerin Sunum Öncesi Modern Dönem Sanatına İlişkin Bilgi Düzeylerine Yönelik Görüşleri:

Öğrencilerin sunum öncesi Modern Dönem sanatına ilişkin bilgi düzeylerini saptamak için ön değerlendirme formunun 5., 6., 7., 8., ve 9., sorularına verilen cevaplar analiz edilmiştir. 5., 6., ve 7., sorular öğrencilerin Modern Dönem sanatının başlangıç tarihi, Modern Dönem sanat akımları ve temsilcilerine ilişkin bilgi düzeylerini, 8. ve 9. sorular da Modern Dönem portre ressamı ve eserleri hakkındaki bilgilerini saptamak için kullanılmıştır. Sorulara verilen cevaplar ayrı ayrı frekans ve yüzde dağılımları belirtilerek tablolastırılmıştır.

Öğrencilerin ön değerlendirme formunun beşinci sorusuna verdikleri cevapların frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.7’de belirtilmiştir.

Tablo 4.7. Öğrencilerin Modern Dönemin Başlangıcına Ait Ön Bilgilerinin Analiz Tablosu

Tema : Modern Dönem sanatın başlangıç tarihi		
Soru 5: Sanat Tarihinde Modern Dönem hangi yüzyılda başlamıştır?	f	%
Cevap verenler	2	18,18
Cevap veremeyenler	9	81,82

Tablo 4.7’de görüldüğü gibi, öğrencilere beşinci olarak “Sanat Tarihinde Modern Dönem hangi yüzyılda başlamıştır?” sorusu sorulmuş, iki öğrenci (% 18,18) cevap vermiş, ancak yanlış cevap vermiş, dokuz öğrenci (% 81,82) ise cevap verememiştir. Cevap veren öğrencilerin cevapları şu şekildedir; “Batılı anlamda Rönesans Dönemi.” (Ö2), “Rönesans’tan önce” (Ö4). Cevap veremeyen diğer öğrenciler ise “Bilmiyorum.” cevabını vermiştir.

Modern Dönemin başlangıca ilişkin öğrencilerin %18,18’lik kısmından cevap gelmiş, gelen cevapların da doğru olmadığı (Rönesans Dönemi, Rönesans öncesi) görülmüştür.

Öğrencilerin ön değerlendirme formunun altıncı sorusuna verdikleri cevapların frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.8’de belirtilmiştir.

Tablo 4.8. Öğrencilerin Modern Dönem Sanat Akımlarına Ait Ön Bilgilerinin Analiz Tablosu

Tema: Modern Dönem Sanat Akımları

Soru 6: Modern Dönem Sanat Akımları nelerdir? Yazınız.	f	%
Cevap verenler	2	18,18
Cevap veremeyenler	9	81,82

Tablo 4.8’ de görüldüğü gibi, öğrencilere altıncı soru olarak *Modern Dönem Sanat Akımları nelerdir? Yazınız* sorusu sorulmuş, iki öğrenci (% 18,18) cevap vermiş, dokuz öğrenci (% 81,82) ise cevap verememiştir. Cevap veren öğrencilerin cevapları şu şekildedir; “Klasizm, Naturalizm”(Ö2), “Klasizm, Realizm, Sembolizm, Naturalizm”(Ö4). Cevap veremeyen diğer öğrenciler ise “Bilmiyorum.” cevabını vermiştir.

Modern Dönem sanat akımlarına ilişkin öğrencilerin % 18,18’ lik kısmından cevap gelmiş, gelen cevapların da MEB’ in Görsel Sanatlar öğretim programında belirtilen Modern Dönem akımlarına (*fovizm, empresyonizm, kübizm, fütürizm, dadaizm, sürrealizm, soyut sanat ve soyut ekspresyonizm*) göre doğru olmadığı (*Klasizm, Naturalizm, Realizm, Sembolizm*) görülmüştür. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin bir üstünlüğü olarak Ö2 ve Ö4’ün verdiği yanıtlar doğrultusunda beklenilmeyen konulara değinme fırsatı oluşmuş, Ö2 ve Ö4’e verdikleri cevaplardaki “Klasizm, Naturalizm, Realizm, Sembolizm” akımlarını nereden bildikleri, Modern Dönem sanat akımları ile nasıl bağlantı kurdukları sorulmuş, her iki öğrenci de bu akımların 11. sınıfta sene başında Türk Dili ve Edebiyatı dersinde konu olarak işlendiğini, sanat akımları denilince akıllarına edebi akımların geldiğini belirtmiştir.

Öğrencilerin yedi, sekiz ve dokuzuncu sorulara verdikleri cevapların frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.9’ da belirtilmiştir.

Tablo 4.9. Öğrencilerin Modern Dönem Sanatçıları ve Eserleri Hakkındaki Ön Bilgilerine İlişkin Analiz Tablosu

Tema: Modern Dönem Sanat Akımları Temsilcileri

Soru 7: Modern Dönem’ de bildiğiniz sanat akımlarının en önemli sanatçılarını yazınız.	f	%
Cevap verenler	0	0
Cevap veremeyenler	11	100

Devamı arkadadır.

Tablo 4.9. Devamı *Öğrencilerin Modern Dönem Sanatçıları ve Eserleri Hakkındaki Ön Bilgilerine İlişkin Analiz Tablosu*

Tema: Modern Dönem Portre Sanatçıları		
Soru 8: Modern Dönem’ de bildiğiniz en önemli portre sanatçısı kimdir? Yazınız.	<i>f</i>	%
Cevap verenler	0	0
Cevap veremeyenler	11	100
Tema: Modern Dönem Portre Eserleri		
Soru 9: Modern Dönem’ de bildiğiniz en önemli portre eserinin adını yazınız.		
Cevap verenler	0	0
Cevap veremeyenler	11	100

Tablo 4.9’da görüldüğü gibi, 7. “*Modern Dönem’ de bildiğiniz sanat akımlarının en önemli sanatçılarını yazınız.*”, 8. “*Modern Dönem’ de bildiğiniz en önemli portre sanatçısı kimdir? Yazınız.*” ve 9. “*Modern Dönem’ de bildiğiniz en önemli portre eserinin adını yazınız*” sorularına 11 öğrenci (% 100) de cevap veremeyerek “*Bilmiyorum*” cevabını yazmışlardır.

4.2.2. Öğrencilerin Sunum Sonrası Modern Dönem Sanatına İlişkin Bilgi Düzeylerine Yönelik Görüşleri:

Öğrencilerin sunum sonrası Modern Dönem sanatına ilişkin bilgi düzeylerini saptamak için son değerlendirme formunun 3.-12. sorularına verilen cevaplar analiz edilmiştir. 3., 4., ve 5., sorular öğrencilerin Modern Dönem sanatının başlangıç tarihi, ortaya çıkış nedenleri ve Modern Dönem sanatın özelliklerine ilişkin bilgilerini, 6., 7., 8. sorular Modern Dönem akımlarına ilişkin bilgilerini, 9., 10., 11. ve 12. sorular Modern dönem portreye ilişkin bilgilerini saptamak için kullanılmıştır. Sorulara verilen cevaplar ayrı ayrı frekans ve yüzde dağılımları belirtilerek tablolaştırılmıştır.

Tablo 4.10. Öğrencilerin Sunum Sonrası Modern Dönem Sanatı Hakkındaki Bilgi Düzelerine İlişkin Analiz Tablosu I

Tema: Öğrencilerin Modern Dönem Sanata İlişkin Son Bilgileri	f	%
Soru 3: Sanat Tarihinde Modern Dönem hangi yüzyılda başlamıştır?		
Modern Dönemin Başlangıç tarihi		
Cevap verenler	10	90,91
Cevap veremeyenler	1	9,09
Soru 4: Modern Dönem sanatının çıkış nedenlerinden birkaçını yazınız.		
Modern Dönemin Çıkış Nedenleri		
Cevap verenler		
Makineleşme	10	90,91
Sanayileşme	9	81,82
Dünya Savaşları	8	72,72
Teknolojik Gelişmeler	7	63,64
	5	45,45
Cevap veremeyenler	1	9,09
Tema: Öğrencilerin Modern Dönem Sanata İlişkin Son Bilgileri	f	%
Soru 5: Modern Dönem sanatın özellikleri nelerdir?		
Modern Dönem Sanatın Özellikleri		
Cevap verenler	11	100
Sanatta yeni yaklaşımların ortaya çıkması	11	100
Konularda değişiklik meydana gelmesi	6	54,54
Farklı malzeme ve teknik kullanımı	2	18,18
Cevap veremeyenler	0	0
Soru 6: Modern Dönem sanat akımları nelerdir? Yazınız		
Modern Dönem Sanat Akımları		
Cevap verenler	11	100
Empresyonizm	6	54,54
Fovizm	5	45,45
Ekspresyonizm	3	27,27
Kübizm	11	100
Fütürizm	6	54,54
Dadaizm	7	63,64
Sürrealizm	5	45,45
Soyut Sanat	3	27,27
Cevap veremeyenler	0	0

Devamı arkadadır.

Tablo 4.10. Devamı. Öğrencilerin Sunum Sonrası Modern Dönem Sanatı Hakkındaki Bilgi Düzelerine İlişkin Analiz Tablosu I

Tema: Öğrencilerin Modern Dönem Sanata İlişkin Son Bilgileri	f	%
Soru 7: Modern Dönem sanat akımlarının en önemli sanatçılarını yazınız		
Modern Dönem Sanatçıları		
Cevap verenler	11	100
Eduard Manet	2	18,18
Claude Monet	5	45,45
Edgar Degas	2	18,18
Emile Bernard	2	18,18
Vincent van Gogh	8	72,72
Frederic Bazille	2	18,18
Edvard Munch	3	27,27
Pablo Picasso	5	45,45
Salvador Dali	3	27,27
Frida Kahlo	2	18,18
Joan Miro	4	36,36
Piet Mondrian	1	9,09
Mark Rothko	2	18,18
Cevap veremeyenler	0	0
Tema: Öğrencilerin Modern Dönem Sanata İlişkin Son Bilgileri	f	%
Soru 8: Modern dönem sanat akımlarındaki en önemli eserleri yazınız		
Modern Dönem Eserleri		
Cevap verenler	11	100
Çılgılık	10	90,01
Yıldızlı Gece	10	90,01
Guernica	5	45,45
Nilüferler	2	18,18
Otoportreler	2	18,18
Eriyen Saatler	1	9,09
Ayçiçekleri	1	9,09
Cevap veremeyenler	0	0

Tablo 4.10' da görüldüğü gibi, öğrencilere son değerlendirmede tekrar üçüncü soru olarak “Sanat Tarihinde Modern Dönem hangi yüzyılda başlamıştır?” sorusu sorulmuş, bu defa 10 öğrenci (%90,91) cevap vermiş, bir öğrenci (% 9,09) ise cevap verememiştir. Cevap veren öğrencilerin cevapları şu şekildedir; “19. yy.” (Ö1, Ö2, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10), “19. yy. son dönemi.” (Ö3, Ö9, Ö11). Cevap veremeyen öğrenci ise cevabı boş bırakmıştır.

Tablo 4.7’de ön değerlendirme sırasında Modern Dönemin başlangıcına ilişkin aynı soruya öğrencilerin sadece % 18,18’lik kısmı cevap vermiş, cevap verenlerin cevaplarının da doğru olmadığı görülerek sanat tarihinde Modern Dönem’ in başlangıcına ilişkin herhangi bilgilerinin olmadığı anlaşılmıştır. Modern Dönem portre resmine ilişkin bilgi verildikten ve uygulama yapıldıktan sonra ise Tablo 4.10’dan öğrencilerin % 90,91’lik kısmının Modern Dönem sanatın başlangıcına ilişkin soruya doğru cevap verdikleri, böylece konu hakkında bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır.

Dördüncü olarak sorulan “*Modern Dönem sanatının çıkış nedenlerinden birkaçını yazınız.*” sorusuna Tablo 4.10’da görüldüğü gibi 11 öğrencinin tamamı (%100) cevap vermiştir. Öğrencilerden alınan cevaplar “*makineleşme, sanayileşme, Dünya Savaşları, teknoloji*” üzerinde yoğunlaşmıştır. Verilen cevaplardan dokuz tanesinde (%81,82) “*makineleşme*”, sekiz tanesinde (%72,72) “*sanayileşme*”, yedi tanesinde (%63,64) “*Dünya Savaşları/savaş/I. Dünya Savaşı/II. Dünya Savaşı*”, beş tanesinde (% 45,45) “*teknoloji ve teknolojiden kaynaklanan yalnızlaşma*”, yanıtları yer almaktadır. Ayrıca Ö4’ün bu nedenlerden dördünü aynı anda yazdığı, Ö1, Ö2, Ö3, Ö6, Ö9 ve Ö11 ‘ in üçünü aynı anda yazdıkları, Ö7, Ö8 ve Ö10’ un ikisini aynı anda yazdıkları, Ö5’ in ise tek bir neden yazarak soruya cevap verdiği görülmektedir.

Bilindiği gibi Modern Dönem sanat akımlarının ortaya çıkmasında birçok faktör etkili olmakla birlikte hızlı sanayileşmenin getirdiği kentleşme, dünya savaşlarının etkisiyle farklı bölgelerde bir araya gelen sanatçıların oluşturdukları sanat ortamları, teknoloji ve teknolojinin getirdiği yenilikler, kentleşme ile büyük şehirlere yerleşen insanların yalnızlaşması öne çıkan etkenler arasındadır. Buradan yola çıkarak Tablo 4.10’ da öğrencilerin verdikleri cevaplardan öğrencilerin tamamının (% 100) Modern Dönem sanatının çıkış nedenlerinden en az birini söyleyebildiği, % 90, 91’ lik kısmının da birden fazla neden söyleyerek soruya doğru cevap verdikleri görülmektedir.

Beşinci olarak sorulan “*Modern Dönem sanatın özellikleri nelerdir?*” sorusuna Tablo 4.10’dan 11 öğrencinin de cevap verdiği görülmektedir. Verilen cevapların tamamında (%100) Modern Dönem sanatın özelliği olarak *sanatta yeni yaklaşımların ortaya çıktığının* belirtildiği, cevapların % 54,54’lük kısmında Modern sanat ile *konularda değişiklik meydana geldiği*, % 18,18’lik kısmında da Modern Dönem sanatında *farklı malzeme ve teknik kullanılmaya başlandığı* belirtilmektedir. Öğrencilerin verdiği cevaplar şu şekildedir;

“*Yeni sanat/Yeni sanat anlayışı ortaya çıktı.*” (Ö1, Ö2, Ö3, Ö6, Ö7, Ö9), “*Sanatta yenilikler başlamıştır.*” (Ö11), “*Yeni sanat ve resim dili ortaya çıkmıştır.*” (Ö4, Ö5, Ö8, Ö10), “*Sanat nedir?*

sorusuna cevap arandı.” (Ö2, Ö3, Ö6, Ö9), “Akıl, bilinç, bilinçaltı, rüya gibi konular işlendi.” (Ö1, Ö6), “Güçlü renk, geometrik şekil vb. kullanılmaya başlandı.” (Ö10), “Farklı teknik ve malzemeler kullanılmıştır.” (Ö11)

Verilen cevapların analizinde öğrencilerin tamamının Modern Dönem sanatın sanata yenilik getirdiğini, yeni sanat anlayışı ve sanat dilinin oluştuğunu söyleyebildiği, bunun yanında cevapların dördünde (Ö2, Ö3, Ö6, Ö9) Sanat nedir? sorusuna cevap arandığının belirtildiği, ikisinde (Ö1, Ö6) Modern Dönemde işlenen konulardan bahsedildiği, ikisinde de (Ö10 ve Ö 11) kullanılan farklı malzeme ve tekniklere değinildiği görülmektedir. Bu cevaplardan bazılarının aynı öğrenciler tarafından birlikte verildiği de görülmektedir. Örneğin; Ö6 “Modern Dönem sanatın özelliklerini yazınız” sorusuna hem “Yeni sanat/Yeni sanat anlayışı ortaya çıktı” hem ““Sanat nedir? sorusuna cevap arandı.” hem de “Akıl, bilinç, bilinçaltı, rüya gibi konular işlendi.” cevaplarını birlikte vermiştir. Ö1 “Yeni sanat/Yeni sanat anlayışı ortaya çıktı.” ve “Akıl, bilinç, bilinçaltı, rüya gibi konular işlendi” cevaplarını, Ö2 “Yeni sanat/Yeni sanat anlayışı ortaya çıktı.” ve “Sanat nedir? sorusuna cevap arandı” cevaplarını, Ö10 “Yeni sanat ve resim dili ortaya çıkmıştır.” ve “Güçlü renk, geometrik şekil vb. kullanılmaya başlandı.” cevaplarını, Ö11 de “Sanatta yenilikler başlamıştır.” ve “Farklı teknik ve malzemeler kullanılmıştır.” cevaplarını aynı anda vermiştir.

Öğrencilerin Modern Dönem sanatına ilişkin son bilgilerinin saptanması için son değerlendirme formunun 6. sorusunda yöneltilen “Modern Dönem sanat akımları nelerdir? Yazınız.” sorusuna Tablo 4.10’ da verilen cevaplardan altı tanesinde (% 54,54) “Empresyonizm/ İzlenimcilik”, beş tanesinde (% 45,45) “Fovizm”, üç tanesinde (% 27,27) “Ekspresyonizm/ Dışavurumculuk”, 11 cevabın tamamında (% 100) “Kübizm”, altı tanesinde (% 54,54) “Fütürizm”, yedi tanesinde (% 63,64) “Dadaizm”, beş tanesinde “Sürrealizm/ Gerçeküstücülük”, üç tanesinde de (% 27,27) “Soyut Sanat” yer almaktadır. Verilerin analizinde görüldüğü gibi öğrencilerin tamamı birden fazla akımının ismini söyleyebilmiş, Kübizm cevabı da bütün öğrencilerden gelmiştir. Kübizm’den sonra en fazla söylenen akım Dadaizm, daha sonra Empresyonizm ve Fütürizm olmuştur. Yine Ö4 iki akım, Ö5 ve Ö9 üç akım, Ö2 ve Ö11 dört akım, Ö1, Ö3, Ö7 ve Ö10 beş akım, Ö6 ise altı akımın ismini söyleyebilmiştir.

Öğrencilerin yedinci soru olarak yöneltilen “Modern Dönem sanat akımlarının en önemli sanatçılarını yazınız” sorusuna verdikleri cevaplar şu şekildedir;

Ö1; Monet, Picasso, Munch, Van Gogh, Ö2; Monet, Van Gogh, Emile Bernard, Ö3; Salvador Dali, Picasso, Frida Kahlo, Rothko, Ö4; Frederic Bazille, Edgar Degas, Eduard Manet, Claude Monet,

Ö5; Frederic Bazille, Edgar Degas, Picasso, Van Gogh, Ö6; Van Gogh, Picasso, Munch, Miro, Rothko, Ö7; Monet, Emile Bernard, Van Gogh, Ö8; Picasso, Miro, Frida Kahlo, Ö9; Van Gogh, Mondrian, Dali, Duchamp, Ö10; Monet, Manet, Van Gogh, Munch, Miro, Ö11; Picasso, Van Gogh, Dali, Miro

Tablo 4.10' da 7. soruya verilen cevaplarda öğrencilerin tamamının (%100) “Modern Dönem akımlarının en önemli sanatçıları yazınız.” sorusuna cevap verebildikleri hatta verilen cevapların hepsinde birden fazla sanatçının isminin yazıldığı görülmektedir. Öğrencilerin verdiği cevaplardan en fazla verilen sanatçı isminin sekiz öğrenci ile (% 72,72) Van Gogh’ un olduğu görülmektedir. Bunun yanında beş öğrenci ile (% 45,45) Claude Monet ve Pablo Picasso, dört öğrenci ile (% 36,36) Joan Miro, iki öğrenci ile (%18,18) Edouard Manet, Edgar Degas, Emile Bernard, Frederic Bazille, Frida Kahlo ve Mark Rothko cevaplarının verildiği ve bir öğrenci ile (%9,09) de Piet Mondrian’ın isminin verildiği görülmektedir.

Öğrencilere sekizinci olarak sorulan “Modern dönem sanat akımlarındaki en önemli eserleri yazınız.” sorusuna verdikleri cevaplar şu şekildedir;

Ö1; Çılgılık, Yıldızlı Gece, Guernika, Ö2; Çılgılık, Yıldızlı Gece, Goernika, Ö3; Çılgılık, Yıldızlı Gece, Guernica, Nilüferler, Otoportreler, Ö4; Çılgılık, Yıldızlı Gece, Ö5; Yıldızlı Gece, Ö6; Çılgılık, Yıldızlı Gece, Guernica, Ö7; Çılgılık, Yıldızlı Gece, Nilüferler, Eriyen Saatler, Ö8; Çılgılık, Yıldızlı Gece, Ö9; Çılgılık, Yıldızlı Gece, Ö10; Çılgılık, Yıldızlı Gece, Guernika, Ö11; Çılgılık, Ayçiçekleri, Otoportreler.

Tablo 4.10'da 8. soruya verilen cevapların analizinde öğrencilerin tamamının (%100) “Modern Dönem sanat akımlarındaki en önemli eserleri yazınız.” sorusuna cevap verebildikleri hatta verilen cevapların 10 öğrenci ile %90,01’lık kısmının birden fazla eserin ismini içerdiği görülmektedir. Öğrencilerin verdiği cevaplardan Edvard Munch’ ın “Çılgılık” ve Vincent van Gogh’un “Yıldızlı Gece” adlı eserleri 10 öğrenci (% 90,01) tarafından yazılarak en çok verilen cevaplar olmuştur. Ayrıca Pablo Picasso’ nun “Guernica” adlı eseri beş öğrenci (% 45,45), Claude Monet’in “Nilüferler” adlı eseri ve genel olarak “otoportreler” olarak belirttikleri eserler iki öğrenci (% 18,18), Salvador Dali’nin “Eriyen Saatler (Belleğin Azmi) ve Vincent van Gogh’un “Ayçiçekler” adlı eserleri bir öğrenci (%9,09) tarafından yazılmıştır.

Modern Dönem portreye ilişkin yapılan sunum sonrasında öğrencilerin tamamının soruya cevap verebildikleri, bunun yanında Ö5 hariç diğer öğrencilerin birden fazla eser ismini yazarak soruyu cevapladıkları görülmektedir. Öğrencilerin bilgilendirmeden sonra verdikleri cevaplarda belirttikleri eserlerin tamamının Modern döneme ilişkin olmasından,

öğrencilerin hepsinin soruya cevap verebilmesinden ve çoğunluğunun Modern Dönem eserlerine birden fazla örnek verebilmesinden, öğrencilerin Modern Dönem sanat akımlarının önemli eserleri hakkında yapılan sunumdan sonra konu hakkında bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin son değerlendirme formunun 9.,10., 11. ve 12. sorularına verdikleri cevapların frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.11’de verilmiştir.

Tablo 4.11. *Öğrencilerin Sunum Sonrası Modern Dönem Sanatı Hakkındaki Bilgi Düzelerine İlişkin Analiz Tablosu II*

Tema: Öğrencilerin Modern Dönem Sanatında Portreye İlişkin Son Bilgileri	f	%
Soru 9: Modern dönemde bildiğiniz en önemli portre sanatçısı kimdir?		
Modern Dönem Portre Sanatçıları		
Cevap verenler	10	90,91
Vincent van Gogh	9	81,81
Frida Kahlo	4	36,36
Pablo Picasso	3	27,27
Cevap veremeyenler	1	9,09
Soru 10: Modern Dönemde bildiğiniz en önemli portre eserinin adını yazınız.		
Modern Dönem Portre Resmi		
Cevap verenler	9	81,81
Vincent van Gogh Otoportreleri	6	54,54
Otoportre	3	27,27
Cevap veremeyenler	2	18,19
Soru 11: Gösterilen Modern Dönem portrelerinde en çok sevdiğiniz hangisi oldu?		
Soyut Portreler	7	63,64
BigEyes	2	18,18
Salvador Dali’ nin portreleri	1	9,09
Ağlayan Kadın	1	9,09
Soru 12: Gösterilen Modern Dönem portre örneklerinden hangisi ilk dikkatini çekti? Neden?		
Kübist	5	45,46
Soyut	2	18,18
Sürrealist	2	18,18
Fütürist	1	9,09
Big Eyes	1	9,09

Öğrencilerin dokuzuncu soru “*Modern dönemde bildiğiniz en önemli portre sanatçısı kimdir?*” sorusuna verdikleri cevaplar şu şekildedir;

Ö1; Van Gogh, Frida Kahlo, Picasso, Ö2; Van Gogh, Frida Kahlo, Ö4; Van Gogh, Picasso, Ö5; Van Gogh, Picasso, Ö6; Van Gogh, Ö7; Frida Kahlo, Ö8; Van Gogh, Ö9; Van Gogh, Picasso, Ö10; Van Gogh, Ö11; Van Gogh.

Verilen cevapların analizinde 10 öğrencinin (% 90,01) soruya cevap verdiği, bir öğrencinin (Ö3) (% 9,09) soruyu boş bıraktığı görülmektedir. Öğrencilerin verdiği cevaplardan dokuz tanesinde (% 81,81) Van Gogh, dört tanesinde (% 36,36) Picasso, üç tanesinde (% 27,27) de Frida Kahlo isminin yer aldığı görülmektedir. Ayrıca Ö1’in cevabında bu üç ressamın isminin birlikte, Ö2, Ö4, Ö5, Ö7 ve Ö9’un cevaplarında ise iki ressamın isminin birlikte yazıldığı görülmektedir. Tablo 4.9’da Modern Dönem portreye ilişkin bilgi verilmeden önce öğrencilerin hiçbirinin (% 0) “*Modern dönemde bildiğiniz en önemli portre sanatçısı kimdir?*” sorusuna cevap veremedikleri görülürken, sunum sonrası verilen yukarıdaki cevapların analizinde bir öğrenci hariç diğer öğrencilerin (% 90,01) soruya cevap verebildiği görülmüştür.

Son değerlendirme formunda onuncu olarak “*Modern Dönemde bildiğiniz en önemli portre eserinin adını yazınız.*” sorusu sorulmuş, Tablo 4.11’de dokuz öğrenci (% 81,81) soruya cevap vermiş, iki öğrenci (% 18,18) ise soruyu bilmiyorum diye cevaplayarak soruya cevap verememiştir. Öğrencilerden altı tanesi (% 54,54) soruya Van Gogh toportreleri, üç tanesi (% 27,27) ise sadece otoportre cevabını vermiştir. Sunum öncesinde ön değerlendirme formunda *Modern Dönem’de bildiğiniz en önemli portre eserinin adını yazınız* sorusuna Tablo 4.9’da öğrencilerin hiçbirisi (% 0) cevap verememişken sunum sonrasında ise (Tablo 4.11) öğrencilerin % 81,81’nin soruya cevap verebildiği görülmüştür. Öğrencilerin sunum sonrası % 81,81’nin en az bir eser ismi yazabildiği görüldüğünden, sunum öncesi ve sunum sonrası yüzdelere bakılarak Modern Dönem portre eserine ilişkin bilgi düzeylerinde artış olduğu söylenebilmektedir.

Öğrenciler 11. soru olarak sorulan “*Gösterilen Modern Dönem portrelerinde en çok sevdiğiniz hangisi oldu?*” sorusuna; Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8 ve Ö10 “Soyut” olan portreler, Ö3 ve Ö9; “Big Eyes”, Ö7; “Salvador Dali” nin portreleri, Ö11 ise “Ağlayan Kadın” cevabını vermiştir. Verilen cevapların analizinde gösterilen örneklerden (Bkz Ek 3) öğrencilerin yedi tanesi (% 63,63) soyut olan portreleri, iki tanesi (% 18,18) Margaret Keane’nin “Big Eyes” adlı portresini, bir tanesi (% 9,09) Salvador Dali’nin portresini, bir tanesi de (% 9,09) Picasso’ nun “Ağlayan Kadın” adlı portresini sevdiğini belirtmektedir.

Son değerlendirme formunun 12. sorusu olarak sorulan “Gösterilen Modern Dönem portre örneklerinden hangisi ilk olarak dikkatini çekti? Neden” sorusuna; Ö1, Ö2, Ö4, Ö5 ve Ö6; Kübist olanlar, Ö8 ve Ö10; Soyut olanlar, Ö7 ve Ö11; Sürrealist olanlar, Ö3; Big Eyes, Ö9 da Fütüristtik olanlar cevabını vermiştir. Verilen cevapların analizinde, gösterilen örneklerden (Bkz Ek 3) ilk dikkatini çeken portre olarak beş öğrenci (% 45,46) Kübist olan portreler, iki öğrenci (%18,18) soyut portreler, iki öğrenci (% 18,18) Sürrealist portreler, bir öğrenci (% 9,09) Fütüristtik portreler, bir öğrenci de (% 9,09) Margaret Keane’ nin “Big Eyes” adlı portresi cevabını vermiştir. Öğrencilerden sadece Ö11 ilk dikkatini çeken portrenin nedeni açıklamıştır. Sürrealist portrelerin ilk dikkatini çeken olarak belirtmenin yanında *bu portrelerin “gerçeğin dışında, hayalde, kendisine başka bir dünya açtığını”* belirtmiştir.

Öğrencilerin 11. ve 12. sorulara verdikleri cevaplar birlikte analiz edildiğinde Ö8 ve Ö10’un hem en sevdiği hem de ilk dikkatini çeken olarak soyut portreleri söyledikleri, Ö3’ün hem en sevdiği ve hem ilk dikkatini çeken portre olarak “Big Eyes” adlı portre resmini söylediği, Ö7’nin hem en sevdiği hem de ilk dikkatini çeken portre olarak “Sürrealist portreler” cevabını verdiği görülmektedir. Ö1, Ö2, Ö4, Ö5 ve Ö6’nın en sevdiği portre olarak soyut olan portreler cevabını verdikleri, ilk dikkatini çeken portre olarak Kübist olan portreleri tercih ettikleri, Ö9’un en sevdiği portre olarak Margaret Keane’nin “BigEyes” adlı portresini tercih etmesine rağmen ilk dikkatini çeken portre olarak Fütüristtik olan portreleri seçtiği görülmektedir.

4.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine Ait Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi “*Öğrencilerin portre uygulamasına yönelik görüşlerini belirlemek*” tır. Bu alt probleme ait bulguların analiz edilmesi için;

4.3.1. Öğrencilerin sunum öncesi portre uygulamasına yönelik görüşleri,

4.3.2. Öğrencilerin sunum sonrası portre uygulamasına yönelik görüşleri alınmıştır.

4.3.1. Öğrencilerin sunum öncesi portre uygulamasına yönelik görüşleri:

Öğrencilerin sunum öncesi portre uygulamasına yönelik görüşlerini belirlemek için ön değerlendirme formunun 10., 11., 12., ve 13. sorularına verilen cevaplar analiz edilmiştir. 10. soru öğrencilerin daha önce portre uygulamasına ilişkin deneyimlerinin olup olmadığına bakmak için, 11. ve 12. soru sunum öncesi portre uygulaması deneyimine yönelik algılarını belirlemek için, 13. soru uygulamada kullanılan teknik ve malzemeye

ilişkin algılarını belirlemek için kullanılmıştır. Sorulara verilen cevaplar ayrı ayrı frekans ve yüzde dağılımları belirtilerek tablolaştırılmıştır.

Öğrencilerin ön değerlendirme formunun 10., 11., 12., ve 13. Soruların verdikleri cevapların frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.12’de belirtilmiştir.

Tablo 4.12. Öğrencilerin Sunum Öncesi Uygulama Sürecine Yönelik Görüşlerine İlişkin Analiz Tablosu

Tema: Öğrencilerin Ön Uygulamaya Yönelik Görüşleri	f	%
Soru 10: Daha önce hiç portre çalışması yaptınız mı? Yaptıysanız hangi sınıfta yaptınız?		
Önceki Portre Çalışması Deneyimi		
Evet yaptım.	10	90,91
10. sınıfta	8	72,72
9. sınıfta	1	9,09
Ortaokulda	1	9,09
Hayır yapmadım.	1	9,09
Tema: Öğrencilerin Ön Uygulamaya Yönelik Görüşleri	f	%
Soru 11: Portre resmi yapmayı sevdiniz mi?		
Beğenme Durumu		
Evet	2	18,18
Eğlenceliydi	2	18,18
Hayır	6	54,54
Sıkıcıydı	2	18,18
Zordu	1	9,09
Detaylıydı	3	27,27
Biraz	3	27,27
Güzeldi ama uzun sürdü/bunalttı	2	18,18
Soru 12: Portre resim uygulaması kendinizi nasıl ifade etmenizi sağladı?	f	%
Kendini İfade Etme Durumu		
Özgür	0	0
Rahat/Daha iyi tanıma	3	27,27
Gergin	4	36,36
Sıkıcı	3	27,27
Diğer	2	18,18

Devamı arkadadır.

Tablo 4.12. Devamı. Öğrencilerin Sunum Öncesi Uygulama Sürecine Yönelik Görüşlerine İlişkin Analiz Tablosu

Soru 13:Portre uygulamasında hangi malzemeyi kullandınız? Bu malzemeyi seçmenizin nedeni nedir?		
Malzeme Kullanımı		
Karakalem/Füzen/Monokrom Çalışma	11	100
Akrilik boya/Pastel Boya/Sulu boya vb./Renkli Çalışma	0	100

Öğrencilerin sunum öncesi uygulama sürecine yönelik görüşlerinin belirlenmesi için öğrencilere ön değerlendirme formunda 10. olarak sorulan “ *Daha önce hiç portre çalışması yaptınız mı? Yaptıysanız hangi sınıfta yaptınız?*” sorusuna Tablo 4.12’ de 10 öğrenci (% 90,01) Evet cevabını vermiş, bir öğrenci ise (% 9,09) Hayır cevabını vermiştir. “Evet” cevabını veren öğrencilerin sekiz tanesi bir alt sınıfta yani 10. sınıfta portre çalışması yaptıklarını, bir tanesi 10. sınıfın yanında 9. sınıfta da portre çalışması yaptığını, bir tanesi de ortaokulda da portre çalışması yaptığını belirtmiştir. “Hayır” cevabını veren Ö7’ye, sınıftaki diğer öğrencilerin daha önceki yıllarda portre resmi yaptıkları görülmesine rağmen kendisinin neden yapmadığı sorulmuş, öğrenci daha önceki yıllarda araştırma yapılan okulda eğitim görmediğini, bu okulda 11. sınıfın başında eğitim öğretim görmeye başladığını belirtmiştir. Buradan öğrencilerin % 90,01 lik kısmının daha önceden portre çalışması yapmayla ilgili deneyimlerinin olduğunu, daha önce portre çalışması yaptıkları anlaşılmıştır. Zaten Modern Dönem portre sunumu öncesi öğrencilere yaptırılan ilk portre uygulamasında da daha önce portre çalışması yaptığını belirten Ö7 de dahil olmak üzere öğrencilerin tamamının bir portre çalışması yaptığı görülmektedir.

Öğrencilere sunum öncesi ilk uygulamadan sonra ön değerlendirme formunda 11. soru olarak “*Portre resmi yapmayı sevdiniz mi?*” sorusu sorulmuştur. İki öğrenci (% 18,18) “Evet”, altı öğrenci (% 54,54) “Hayır”, üç öğrenci de (% 27,27) “Biraz” cevabını vermiştir. “Hayır” diyen öğrencilerden ikisi (%18,18) *sıkıcı* olduğu için sevmediğini, bir öğrenci (% 9,09) *zor* olduğu için sevmediğini, üç öğrenci de (% 27,27) *detaylı* olduğu için sevmediğini belirtmiştir. Biraz diyen öğrencilerinden biri nedenini belirtmemiş, ikincisi de *güzel olmasına rağmen uzun sürdüğü için bunalttığını* belirtmiştir.

Portre yapmayı sevdiğini söyleyen öğrencilerin ilk uygulamada yaptıkları çalışmalara örnekler;

Şekil 4.1. Ö5' in ilk test çalışması

Şekil 4.2. Ö9' un ilk test çalışması

Yukarıdaki Şekil 4.1. ve Şekil 4.2.'deki örnek çalışmaları yapan Ö5 ve Ö9 ilk uygulamada eğlenceli olduğu için portre resmi yapmayı sevdiklerini belirtmişlerdir.

Portre yapmayı sevmediğini söyleyen öğrencilerin ilk uygulamada yaptıkları çalışmalara örnekler;

Şekil 4.3. Ö2'nin ilk test çalışması

Şekil 4.4. Ö3'ün ilk test çalışması

Şekil 4.5. Ö7'nin ilk test çalışması

Yukarıdaki Şekil 4.3 ve Şekil 4.4'deki örnek portre çalışmalarını yapan Ö2 ve Ö3 ilk uygulamada portre resmi yapmanın sıkıcı ve detaylı olmasından dolayı portre yapmayı sevmediklerini belirtirken, Ö7 portre yapmanın hiçbir kısmını sevmediğini belirtmiştir.

Portre resmi yapmayı sevdiniz mi? sorusuna Biraz cevabını veren öğrencilerin ilk uygulamada yaptıkları çalışmalara örnekler;

Şekil 4.6. Ö6'nın ilk test çalışması

Şekil 4.7. Ö10'un ilk test çalışması

Şekil 4.8. Ö11'nin ilk test çalışması

Yukarıdaki Şekil 4.6 ve Şekil 4.8' deki örnek portre çalışmalarını yapan Ö6 ve Ö11 ilk uygulamada portre resmi yapmanın eğlenceli ve güzel olduğunu ancak detaylı ve uzun sürdüğü için portre yapmayı biraz sevdiklerini belirtmişlerdir.

Öğrencilere 12. soru olarak “*Portre resim uygulaması kendinizi nasıl ifade etmenizi sağladı?*” sorusu sorulmuş, rahat ve kendimi daha iyi tanımamı sağladı cevapları üç öğrenci (% 27,27) tarafından verilmiş, özgür cevabı hiçbir öğrenci tarafından verilmemiştir. Dört öğrenci (% 36,36) gergin, üç öğrenci (% 27,27) sıkıcı cevabını vermiş, iki öğrenci (% 18,18) de diğer cevapları vermiştir. Diğer cevapları verenlerden bir öğrenci (% 9,09) “eğlenceli olduğunu ve keyif aldığını”, bir öğrenci de (% 9,09) eğlenceli ama sıkıcı olduğunu belirtmiştir.

Öğrencilerin sunum öncesi portre uygulamasına yönelik görüşlerini belirlemek için ön değerlendirme formunun son sorusu olan 13. soruda “*Portre uygulamasında hangi malzemeyi kullandınız? Bu malzemeyi seçmenizin nedeni nedir?*” sorusu sorulmuştur. Öğrencilere sunum öncesi yapacakları portre çalışmalarında kullanacakları malzemede özgür oldukları, istedikleri malzemeyi kullanabilecekleri belirtilmesine rağmen öğrencilerin tamamının karakalem kullanarak portre çalışması yaptığı görülmektedir. Portre çalışmasında neden bu malzemenin kullanıldığına ilişkin ise bir öğrenci daha kolay ve rahat çizebildiğini belirtmiştir.

4.3.2. Öğrencilerin sunum sonrası portre uygulamasına yönelik görüşleri:

Öğrencilerin sunum sonrası portre uygulamasına yönelik görüşlerini belirlemek için ön değerlendirme formunun 13., 14. ve 15. sorularına verilen cevaplar analiz edilmiştir. 13. soru Modern portre resmi yapmayı sevip sevmediğine ilişkin algılarını belirlemek için, 14. soru sunum öncesi ve sonrası yaptıkları portre resimleri arasındaki farklara ilişkin görüşlerini belirlemek için, son soru olan 15. soru ise daha sonra Modern Dönem portre çalışması yapmak isteyip istemediklerine ilişkin görüşlerini belirlemek için kullanılmıştır. Sorulara verilen cevaplar ayrı ayrı frekans ve yüzde dağılımları belirtilerek tablolaştırılmıştır.

Öğrencilerin ön değerlendirme formunun 13., 14. ve 15. sorularına verdikleri cevapların frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.13' de belirtilmiştir.

Tablo 4.13. Öğrencilerin Sunum Sonrası Uygulama Sürecine Yönelik Görüşlerine İlişkin Analiz Tablosu

Tema: Öğrencilerin Son Uygulamaya Yönelik Görüşleri	f	%
Soru 13: Modern portre resmi yapmayı sevdiniz mi?		
Evet	7	63,64
Renkleri kullanmayı sevdim	3	27,27
Daha kolay ve hızlı yaptığım için sevdim	2	18,18
Daha rahat çalışmamı sağladığı için sevdim	4	36,36
Soyut şekiller kullanmayı sevdim	1	9,09
Hayır	3	27,27
Sıkıcı/hoşuma gitmedi	3	27,27
Portre gerçeğe benzemeli	1	9,09
Biraz	1	9,09
Eğlendim ama çok uğraştırdı	1	9,09
Soru 14: Modern Dönem portre resmine ilişkin yapılan bilgilendirmeden önce yaptığınız portre çalışması ile bilgilendirmeden sonra yaptığınız çalışma arasında fark var mı? Varsa nelerdir?	f	%
Farklılık Durumu		
Fark var	11	100
Fark yok	0	0

Devamı arkadadır.

Tablo 4.13. (Devamı) Öğrencilerin Sunum Sonrası Uygulama Sürecine Yönelik Görüşlerine İlişkin Analiz Tablosu

Soru 14 a) Modern portre resim uygulaması kendinizi nasıl ifade etmenizi sağladı?		
Kendini İfade Etme Durumu		
Özgür	7	0
Rahat	5	27,27
Daha iyi tanıma	5	36,36
Gergin	0	27,27
Sıkıcı	2	18,18
Tema: Öğrencilerin son uygulamaya yönelik görüşleri	<i>f</i>	%
Soru 14 b) Örnek gösterilen modern portre resimleri portre resmi çizmenize kolaylık sağladı mı?		
Kolaylık Durumu		
Evet	11	100
Hayır	0	0
Soru 14 c) Modern portre uygulaması süre açısından avantaj sağladı mı?		
Süre Kullanım Avantajı		
Evet	11	100
Hayır	0	0
Soru 14 d) Modern portre uygulaması sonrasında bakış açınızda değişiklik oldu mu?		
Bakış Açısında Değişiklik Yaratma Durumu		
Evet	9	81,82
Modern sanatı anlamama yardımcı oldu	2	18,18
Günümüz sanatını anlamlandırdı	5	45,45
Farklı bakış açısı kazandırdı	6	54,54
Hayır	2	18,18
Saçma geldi	1	9,09
Gereksiz buldum	1	9,09
Zor geldi		
Soru 15: Boş zamanlarınızda yeni öğrendiğiniz Modern Dönem resminin özelliklerini kullanarak resim yapmak ister misiniz?	<i>f</i>	%
Tekrar Yapma İsteği		
Evet	8	72,73
Hayır	3	27,27

Öğrencilerin sunum sonrası uygulama sürecine yönelik görüşlerinin belirlenmesi için öğrencilere son değerlendirme formunda 13. olarak sorulan “ *Modern portre resmi yapmayı sevdiniz mi?* ” sorusuna Tablo 4.13’de yedi öğrenci (% 63,64) “Evet” cevabını vermiş, üç öğrenci (% 27,27) “Hayır” cevabını vermiş, bir öğrenci (% 9,09) de “Biraz” cevabını vermiştir.

Modern portre yapmayı sevdiğini söyleyen öğrencilerin son uygulamada yaptıkları çalışmalara örnekler;

Şekil 4.9. Ö5’in son test çalışması

Şekil 4.10. Ö8’in son test çalışması

Şekil 4.11. Ö2’nin son test çalışması

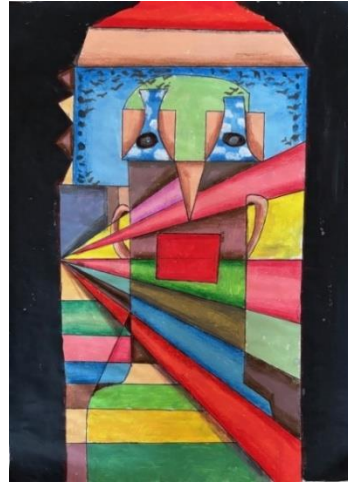
Şekil 4.12. Ö10’un son test çalışması

Şekil 4.13. Ö11’nin son test çalışması

Şekil 4.14. Ö4'ün son test çalışması

Şekil 4.15. Ö7'nin son test çalışması

Modern portre resmi yapmayı sevdiniz mi? sorusuna “Evet” cevabı veren öğrencilerin hangi yönünü sevdiklerine ilişkin; Ö2: “Renklerle çalışmak hoşuma gitti. Her şeyin çok düzgün olmasına gerek yoktu.”, Ö4: “ Boyalarla yapmak hoşuma gitti, istediğim unsurları, çizgileri kullanabilmeyi sevdim.”, Ö5: “Boyalarla çalışmak hoşuma gitti. Soyut şekiller kullanmak zevk verdi”, Ö7: “Eğlenceliydi, portre yapabildiğimi anladım.” cevaplarını vermişlerdir. Ö8, Ö10 ve Ö11 de Modern portre resmi yapmanın daha kolay geldiğini, daha hızlı çalıştıklarını, daha rahat hareket ettiklerini bu nedenle Modern portre yapmayı sevdiklerini belirtmişlerdir.

Modern portre yapmayı sevmediğini söyleyen öğrencilerin son uygulamada yaptıkları çalışmalara örnekler;

Şekil 4.16. Ö1'in son test çalışması

Şekil 4.17. Ö9'un son test çalışması

Şekil 4.18. Ö6'nın son test çalışması

“Hayır” cevabını veren öğrencilerin hangi yönlerini sevmediklerine ilişkin verdikleri cevaplarda; Ö1, Ö6 ve Ö9 hepsi Modern portre yapmanın hoşuna gitmediğini

belirtmiş, Ö6 ayrıca sıkıcı olduğunu, Ö9 da Modern dönem portre yapmayı sevmemesine gerekçe olarak portrenin gerçeğe benzer olması gerektiğini belirtmiştir.

Modern portre yapmayı biraz sevdiğini söyleyen öğrencinin son uygulamada yaptığı çalışmaya örnek;

Şekil 4.19. Ö3'ün son test çalışması

“Biraz” cevabını veren öğrencinin hangi yönünü sevdiği, hangi yönün sevmediğine ilişkin verdiği cevapta; Modern portre yapmayı eğlenceli olduğu için sevdiğini ancak çok uğraştırdığı için de sevmediğini belirtmiştir.

Verilen “Evet” cevaplarının üç tanesinde (% 27,27) renkleri kullanarak/boyayarak yapmayı sevdiklerine ilişkin görüşlere yer verilmiş, iki tanesinde (% 18,18) daha hızlı ve kolay yaptıkları için sevdiklerine ilişkin görüşlere yer verilmiş, dört tanesinde (%36,36) daha rahat çalıştıkları, istediği unsurlara yer verebildikleri için sevdiklerine ilişkin görüşlere yer verilmiştir. Bir cevapta da (% 9,09) soyut şekillere yer verebildiği için sevdiğine ilişkin görüş bildirilmiştir. “Hayır” cevaplarından üç tanesinde (% 27,27) sıkıcı olduğu için sevmedikleri belirtilmiş, bunun yanında bir cevapta (% 9,09) ek olarak portrenin gerçeğe benzer olması gerektiğini düşündüğü için Modern portre çalışmasını sevmediği belirtilmiştir. Biraz cevabını veren öğrenci (Ö3) ise eğlenceli ama çok uğraştırdığını belirtmiştir.

Tablo 4.12’de sunum öncesi uygulanan portre çalışmasına ilişkin ön değerlendirme formunda verilen cevaplarda öğrencilerin ikisi (% 18,18) “Evet” cevabını vererek portre resmi yapmayı sevdiğini belirtmiş, altısı (% 54,54) “Hayır” cevabını vererek portre resmi yapmayı sevmediğini belirtmiş, üç öğrenci de (% 27,27) “Biraz” cevabını vererek bazı yönlerini sevdiklerini bazı yönlerini sevmediklerini belirtmişlerdir. Tablo 4.13’ de Modern

Dönem portre sunumu sonrası uygulanan portre çalışmasına ilişkin son değerlendirme formunda verilen cevaplarda ise yedi öğrenci (% 63,64) “Evet” cevabını vererek Modern Dönem portre resmi yapmayı sevdiğini belirtmiş, üç öğrenci (% 27,27) “Hayır” cevabını vererek Modern Dönem portre resmi yapmayı sevmediğini belirtmiş, bir öğrenci (% 9,09) de “Biraz” cevabını vererek bazı kısımlarını sevdiğini bazı kısımlarını ise sevmediğini belirtmiştir.

Tablo 4.12 ve Tablo 4.13’ den anlaşılaçağı üzere öğrencilerin Modern Dönem portre sunumu öncesinde portre çalışması yapmaya ilişkin algılarının olumsuz olduğı, sadece % 18,18’ lik kısmının klasik bir portre yapmayı sevdiğ i, sunum sonrasında ise öğrencilerin portre çalışması yapmaya ilişkin algılarının daha olumlu hale geldiğı % 63,64’ lük kısmının Modern portre yapmayı sevmeye başladığı görülmüştür. Örneğ in Ö2 ve Ö7 sunum öncesi yaptıkları portre çalışmasını sevmediklerini belirtirken, sunum sonrası yaptıkları modern portre çalışmasını sevdiklerini belirtmişlerdir. Yine Ö6 sunum öncesi yaptığı portre çalışmasını biraz beğendiğini belirtmesine rağmen sunum sonrası yaptığı modern portre çalışmasını sevdiğ ini belirtmiştir.

Sunum öncesi ve sonrası yapılan portre çalışmalarına ilişkin öğrenciler görüşlerindeki değişimin sebebi olarak örneğ in; Ö2 sunum öncesi yaptığı klasik tarzda portre çalışmasının detaylı olmasından dolayı sıkıldığını ve sevmediğini belirtmiş, sunum sonrası yaptığı modern portre çalışmasında ise renkleri kullanmayı ve her şeyin düzgün olması gerekmediğı için sevdiğ ini belirtmiştir. Ö7 sunum öncesi yaptığı klasik portre çalışmasının hiçbir kısmını sevmediğini belirtmesine rağmen sunum sonrası yaptığı modern portre çalışması sırasında ise eğlendiğini, portre yapabildiğini anladığı için çalışmayı sevdiğ ini belirtmiştir. Ö11 ilk uygulamada portre resmi yapmanın eğlenceli ve güzel olduğunu ancak detaylı ve uzun sürdüğü için portre yapmayı biraz sevdiklerini belirtmiş, sunum sonrası ikinci uygulamada ise modern portre yaparken daha rahat hareket edebildiğı için çalışmayı sevdiğ ini belirtmiştir. Bunun yanında Ö9 sunum öncesi yaptığı portre çalışmasını eğlenceli olduğı için sevdiğ ini belirtirken sunum sonrası yaptığı modern portre çalışmasını; portre çalışmasının gerçeğ e benzer olması gerektiğini, modern portrelerin ise gerçeğ e benzemediğini gerekçe göstererek sevmediğini belirtmiştir.

Öğrencilerin sunum sonrası uygulama sürecine yönelik görüşlerinin belirlenmesi için öğrencilere son değerlendirme formunda 14. olarak sorulan “ *Modern Dönem portre resmine ilişkin yapılan bilgilendirmeden önce yaptığınız portre çalışması ile bilgilendirmeden sonra yaptığınız çalışma arasında fark var mı? Varsa nelerdir?*” sorusuna Tablo 4.13’ de 11 öğrencinin tamamı (% 100) “Evet” cevabını vermiştir.

Farkların neler olduğuna ilişkin öğrencilerden Ö1 ve Ö8; geometrik çizgiler, şekiller kullandığını, tonlama yerine canlı renkler kullandığını belirtmiştir. Ö2, Ö4, Ö5; portrenin illa gerçekçi olması gerekmediğini anladıklarından farklı geometrik şekiller kullanarak soyut çizim yaptıklarını belirtmiş, Ö3; renk kullandığını, bunun için daha çok uğraştığını, Ö6; renk ve şekiller kullandığını, daha deforme formlara yer verdiğini belirtmiştir. Ö7; farklı şekiller ve çizgiler kullandığını, daha kısa sürede yaptığını ve daha çok eğlendiğini, Ö11 ise ilk yaptığı çalışmada figüre benzetmeye çalıştığı için daha zor çok zorlandığını, ikincisinin daha kolay olduğunu ve kendine daha çok hitap ettiğini belirtmiştir.

Öğrencilere son değerlendirme formunda 14. sorunun a) kısmında “ *Modern portre resmi uygulaması kendinizi nasıl ifade etmenizi sağladı?*” sorusu sorulmuştur. Tablo 4.13’de öğrencilerin verdiği cevaplardan yedisinde (% 63,63) “özgür” , beşinde (% 45,45) “rahat”, beşinde (% 45,45) “kendini daha iyi tanıma” , ikisinde (% 18,18) de “sıkıcı” ifadeleri yer almaktadır. Oysa sunum öncesi yapılan portre çalışmalarına ilişkin Tablo 4.12’de verilen cevaplarda rahat ve kendimi daha iyi tanımamı sağladı cevapları üç öğrenci (% 27,27) tarafından verilmiş, özgür cevabı hiçbir öğrenci tarafından verilmemiştir. Dört öğrenci (% 36,36) gergin, üç öğrenci (%27,27) sıkıcı cevabını vermiş, bir öğrenci (% 9,09) “eğlenceli olduğunu ve keyif aldığını”, bir öğrenci de (%9,09) eğlenceli ama sıkıcı olduğunu belirtmiştir.

Öğrencilere son değerlendirme formunda 14. sorunun b) kısmında “ *Örnek gösterilen Modern portre resimleri, portre resmi çizmenize kolaylık sağladı mı?*” sorusu sorulmuş, Tablo 4.13’de 11 öğrencinin tamamı (%100) “Evet” cevabını vermiştir. 14. sorunun c) kısmında da “*Modern portre uygulaması süre açısından avantaj sağladı mı?*” soru sorulmuş, yine öğrencilerin tamamı “Evet” cevabını vermiştir. Verdikleri cevaplardan öğrencilerin Modern dönem portre resmi yapmalarının klasik bir portre çalışması yapmalarından süre açısından daha avantajlı olduğunu belirttikleri görülmektedir.

Öğrencilere son değerlendirme formunda 14. sorunun d) kısmında “ *Modern portre uygulaması sonrasında bakış açınızda değişiklik oldu mu?*” sorusu sorulmuş, dokuz öğrenci (% 81,82) “Evet” cevabını, iki öğrenci ise (%18,18) “Hayır” cevabını vermiştir. “Evet” cevaplarından bakış açılarındaki değişikliğe ilişkin; iki cevapta “Modern sanatı anlamama yardımcı oldu”, beş cevapta “Günümüz sanatını anlamlandırdı”, altı cevapta da farklı bakış açısı kazandırdığına ilişkin ifadeler yer almaktadır. “Hayır” cevaplarından ise birinde “gereksiz geldi”, birinde de zor olduğuna ilişkin ifadeler yer almaktadır. Evet cevabını veren öğrencilerinden Ö6 modern portre çalışmasının portre yaparken kendinden bir şeyler katabilmeyi sağladığını, Ö8 portre yapmanın zor olduğuna ilişkin ön yargısının

ortadan kalktığını, yaparken eğlendiğini, Ö10 ve Ö11 portrenin her zaman figürün aynısını yapmak demek olmadığını anladıklarını da eklemişlerdir. Hayır diyen öğrencilerden Ö9 portre yaparken renk kullanmanın kendisini zorladığını, Ö1 ise modern portre çalışmalarının tam olarak portreye benzemediğini eklemiştir. Öğrencilere son değerlendirme formunda 15. soru olarak “*Boş zamanlarınızda yeni öğrendiğiniz Modern Dönem resminin özelliklerini kullanarak resim yapmak ister misiniz?*” sorusu sorulmuş, öğrencilerden sekizi (% 72,73) “Evet” cevabını, üçü ise “Hayır” cevabını vermiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM: SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Araştırmanın bu kısmında kullanılan yöntem doğrultusunda elde edilen veriler, öğrencilerin ilk ve son değerlendirme formunda verdikleri cevaplar, sunum öncesi ve sunum sonrası uygulama sırasında yaptıkları portre çalışmaları değerlendirilerek, araştırmanın temel ve alt problemleri doğrultusunda tartışılarak değerlendirilecektir. Ayrıca, araştırma sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda elde edilen bulgulardan yararlanılarak araştırmanın amaçları doğrultusunda sanat ve sanat eğitimi alanında kullanılabilirliğine ilişkin önerilerde bulunulacak, daha sonra konuyla ilgili yapılacak yeni araştırmalara yön vermesine yönelik öneriler sunulacaktır.

5.1. Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın birinci alt problemi olan “*Öğrencilerin portreye ilişkin bilgi düzeylerini saptamak*” hakkında sunum öncesi bilgi düzeyleri ve sunum sonrası bilgi düzeyleri olarak ayrı ayrı incelenmiş ve sonra birlikte değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucu ortaya çıkan sonuçlar şöyledir;

Birinci alt problemin sunum öncesi ön değerlendirmesinde “Portre tanımını kısaca yapar mısınız?” sorusuna verdikleri cevaplardan; öğrencilerin 11. sınıfta öğrenim gördüğü göz önüne alındığında, ayrıca ön değerlendirme formunun onuncu sorusu “*Daha önce hiç portre çalışması yaptınız mı?*” sorusuna, 1 öğrencinin (% 9,09) hayır, diğer 10 öğrencilerin (% 90,91) ise evet cevabını vermesi üzerine daha önce portre çizimi konusunda tecrübelerinin olduğu düşünüldüğünde portreyi tanımlayabilecekleri beklenmekte iken, birinci soruya verdikleri cevaplar portreyi tanımlayabilenlerin oranının oldukça düşük olduğunu göstermiştir. Sunum sonrası son değerlendirme formunda öğrencilere aynı soru tekrar sorulduğunda bu defa 11 öğrencinin (% 100) tamamının portre tanımını yapabildiği görülmüştür.

Öğrencilerin Modern Dönem portre resmine ilişkin bilgi verilmeden önce portre tanımını yapmakta zorlandıkları, sadece üç öğrencinin (% 27,27) nin portre tanımına ilişkin bilgi verebildikleri, verilen bilgilerde de eksik ve hataların olduğu görülürken, öğrencilere Modern Dönem portre resmine ilişkin bilgi verildikten sonra 11 öğrencinin tamamının (% 100) portre tanımlayabildiği görüldüğünden, sunum ile öğrencilerin portre resminin tanımına ilişkin bilgi düzeylerinde artış olduğu anlaşılmaktadır.

Birinci alt problemin sunum öncesi ön değerlendirmesinde öğrencilere sorulan “*Sizce bir portre çalışması nasıl olmalıdır?*” sorusuna verilen cevaplardan anlaşılabileceği üzere “portre” denildiğinde öğrencilerin ilk akıllarına gelen (% 72,73’lük kısmının)

portresi yapılan kişiye birebir benzer olması ve gerçekçi olması gerektiği düşüncesidir. Sadece % 27,27’lik kısmının modele benzer olmalı ama ressamın tarzını da yansıtmalı düşüncesine sahip olduğu görülmüştür. Portre denilince hiçbir öğrencinin aklına Modern dönemin portre unsurlarından olan deformasyon ve soyutlama biçimleri gelmemiştir. Buna rağmen Modern Dönem portreye ilişkin bilgi verildikten sonra öğrencilerin sadece % 9,09’ nun “*modele birebir benzemeli ve oldukça gerçekçi olmalı*” cevabını verdiği, % 27,27’ lik kısmının “*modele benzemeli ama ressamın tarzını yansıtmalı*” dediği, ilk değerlendirmede hiç seçilmeyen “*anlatmak istenene göre deformasyon ve soyutlamaya gidilmeli*” cevabının ise % 72,64’lük kısım tarafından tercih edildiği görülmektedir. Buradan görülmektedir ki öğrencilerin Modern Dönem portreye ilişkin bilgi sahibi olduktan sonra, portre çalışmasının nasıl olacağı konusundaki tercihlerinde değişiklikler olmuştur. Sunum öncesi tercihleri olan modele benzemeli ve gerçekçi olmalı gibi klasik portre anlayışından uzaklaşarak, sunum sonrası Modern Dönem’ in portre resmine kazandırdığı yeniliklerden olan deformasyon ve soyutlamanın portre resminde kullanılabileceği kanaati oluşmuştur.

Birinci alt problemin sunum öncesi ön değerlendirmesinde öğrencilere üçüncü olarak sorulan “*Bildiğiniz ünlü bir portre ressamı var mıdır? Varsa kimdir?*” sorusuna % 27,27’lik kısmı “*Var*” cevabını vermiş, var cevabını veren öğrencilerin tamamı portre ressamı olarak “*Picasso*” cevabını vermiştir. Öğrenciler ikinci soruda portrenin nasıl olması gerektiğine ilişkin verdikleri cevaplarda Modern Dönem unsurları olan deformasyon ve soyutlama biçimlerine portre resimlerinde yer verilmesi gerektiğini düşünmemelerine rağmen ünlü portre ressamı olarak Modern Dönem ressamlarından Picasso’ nun ismini vermişlerdir. Buradan öğrencilerin Modern öncesi ve Modern Dönemin özellikleri ile sanatçıları arasındaki ilişkiye ait bilgi düzeylerinin düşük olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca sunum öncesinde portre ressamı olarak sadece bir ressamın ismini söyleyebildikleri görüldüğünden, öğrencilerin ünlü portre ressamlarının kim olduğuna ilişkin bilgi düzeylerinin de düşük olduğu anlaşılmıştır.

Öğrencilere sunum öncesidördüncü olarak sorulan “*Bildiğiniz ünlü bir portre resmi var mıdır? Varsa hangi eserdir*” sorusuna % 36,36’ lık kısmı var”, % 63,64’ lük kısmı ise yok cevabını vermiştir. Var cevabını veren dört öğrenci de ünlü portre resmi olarak Modern öncesi Rönesans Dönemi eserlerinden “*Mona Lisa*” cevabını vermiştir. Oysa üçüncü soruda ünlü portre ressamı olarak Modern Dönem ressamlarından Picasso’ nun ismini vermişlerdir. Buradan sunum öncesi öğrencilerin Batı Sanatına ilişkin dönemleri birbirinden ayırt edemedikleri, portre sanatçıları ve portre resmine ait çok sınırlı sayıda öğrencinin sınırlı sayıda bilgiye sahip oldukları, ressamın ismini bilseler de eserlerini

tanımadıkları, eserleri tanısalar da eseri yapan ressamı hakkında bilgilerinin oldukça az olduğu anlaşılmıştır.

Genel olarak birinci alt problemin değerlendirilmesinde ortaya çıkan sonuçlardan; öğrencilere Modern Dönem portre resmine ilişkin bilgi verilmeden önce öğrencilerin daha önce portre resmi yapmalarına rağmen çoğunun portreyi tanımlayamadığı, portre resminin modele benzer olması gerektiği ya da oldukça gerçekçi olması gerektiğini düşündükleri, çoğunun herhangi bir ünlü portre ressamını tanımadıkları ve ünlü bir portre resmi bilmedikleri, tanıyanların ya da bilenlerin de tek bir ressam ve resim üzerinde yoğunlaştıkları görülmüştür. Bununla birlikte Modern Dönem portre resmine ilişkin bilgi verildikten sonra öğrencilerin portrenin ne olduğuna ilişkin bilgi düzeylerinde artış olduğu, portre resminin nasıl olabileceğine ilişkin bakış açılarının genişlediği, Modern Dönemin portreye kazandırdığı özelliklerden olan deformasyonlara, soyutlamalara da gidilebileceğine ilişkin görüş sahibi oldukları anlaşılmıştır.

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “*Öğrencilerin Modern Dönem sanatına ilişkin bilgi düzeylerini saptamak*”, sunum öncesi bilgi düzeyleri ve sunum sonrası bilgi düzeyleri olarak ayrı ayrı incelenmiş ve sonra birlikte değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucu ortaya çıkan sonuçlar şöyledir;

İkinci alt problemin sunum öncesi ön değerlendirmesinde öğrencilere sorulan “*Sanat Tarihinde Modern Dönem hangi yüzyılda başlamıştır?*” sorusuna öğrencilerin % 18,18’nin cevap verdiği, verilen cevaplarında yanlış olduğu yani soruya doğru cevap veren öğrencinin olmadığı görülmüş, sunum sonrasında ise aynı soruya öğrencilerin % 90,01’lik kısmının doğru cevap verdiği görülmüştür. Buradan yola çıkarak sunum öncesinde öğrencilerin Modern Dönem’ in başlangıç tarihine ilişkin bilgilerinin olmadığı, sunum sonrasında ise Modern Dönem’in başlangıç tarihine ilişkin bilgi sahibi oldukları söylenebilmektedir.

İkinci alt problemin sunum öncesi ön değerlendirmesinde öğrencilere sorulan “*Modern Dönem sanat akımları nelerdir? Yazınız.*” sorusuna Modern Dönem portre resmine ilişkin bilgi verilmeden önce öğrencilerin sadece % 18,18’lik kısmından cevap geldiği, gelen cevapların da MEB’nın Görsel Sanatlar öğretim programında belirtilen Modern Dönem akımlarına göre doğru olmadığı görülmüştür. Oysa ki Modern Dönem portre resmine ilişkin bilgi verildikten sonra öğrencilerin birden fazla akımın ismini yazabildikleri, Kübizm’in tamamı tarafından yazıldığı, Dadaizm, Empresyonizm, Fütürizm’ in de yarıdan fazlası tarafından yazıldığı görülmüş, hatta bazı öğrencilerin (Ö1, Ö3, Ö7, Ö10) beş akımın ismini, bazısının (Ö10) altı akımın ismini

yazabildiği/söyleyebildiği görüldüğünden, öğrencilerin Modern Dönem akımlarına ilişkin bilgi kazandıkları söylenebilmektedir.

Öğrenciler sunum öncesi “*Modern Dönem Sanat akımları nelerdir?*” sorusuna verdikleri “*Klasizm, Naturalizm, Realizm, Sembolizm*” cevaplarını Türk Dili ve Edebiyatı dersinde edebi akımlar olarak gördüklerini, Görsel Sanatlar dersiyle de bağlantı kurarak cevap verdiklerini belirtmişlerdir. Burada öğrencilerin aynı bilgiyi farklı derslere aktararak kullanması eğitimde disiplinlerarası yaklaşım için oldukça önem arz etmektedir.

Bireylerin zihinsel becerilerini aktif bir şekilde değerlendirmeye yöneltmek, farklı alanlara ait öğrenilen bilgilerin anlamlı bir bütün haline getirerek öğrenmeye, çözümlemeye, bilgi üretimine ve uygulamaya yöneltmek doğru bir adım olacaktır. Öğrencilerin diğer sanat dalları ile ortak paydaları öğrenmeleri gelecekte atacakları adımlarda, yaratıcılıklarında, ürünlerinde, yöntemlerinde zenginleşme yaratacak ve keşiflerin yolunu açacaktır. Öğrencinin sorunlara farklı açılardan yaklaşabilmesi farklı çözümler üretebilmesi için de diğer disiplinlerin eğitim sürecine girmesiyle anlam bulacaktır (Özdemir, İz Bölükoğlu, Şentürk, 2015, sayı. 63, s. 17).

Edebiyatta her akım belli bir estetik anlayışa sahiptir. Bu itibarla gerek görsel sanatlarla gerek se diğer güzel sanatlarla ilişkili ve iç içedir. O yüzden kaçınılmazdır ki her dönemde Edebi akımlar diğer sanat düşüncelerinden etkilenmiş ve diğer sanat düşüncelerini etkilemişlerdir. Buradan yola çıkarak sanat eğitiminde kazanımların öğrencilere daha iyi aktarılması, bilginin daha kalıcı hale getirilmesi, daha yaratıcı ve özgün fikirlerin üretilmesi Edebiyat gibi diğer güzel sanatlar ile kurulacak disiplinler arası ilişki ile mümkün olabilecektir.

İkinci alt problemin değerlendirmesinde Modern Dönem portreye ilişkin bilgi verilmeden önce öğrencilerin hiçbirinin “*Modern Dönemde bildiğiniz sanat akımlarının en önemli sanatçılarını yazınız.*” sorusuna cevap veremedikleri görülürken Modern Dönem portreye ilişkin bilgi verildikten sonra öğrencilerin tamamının soruya birden fazla sanatçı ismini yazarak cevap verebildikleri görülmektedir. Yine öğrencilerin bilgilendirmeden sonra verdikleri cevaplarda belirttikleri sanatçıların tamamının Modern döneme ilişkin olduğu, öğrencilerin tamamının birden fazla sanatçının ismini örnek olarak verebildikleri görüldüğünden, öğrencilerin Modern Dönem ressamı ve Modern Dönem sanat akımlarının önemli sanatçıları hakkında istedik yönde bilgi kazandıkları söylenebilmektedir.

İkinci alt problemin sunum öncesi ön değerlendirmesinde öğrencilere sorulan “*Modern Dönem’ de bildiğiniz en önemli portre sanatçısı kimdir?*” sorusuna öğrencilerin hiçbirinin cevap veremediği görülürken, sunum sonrası öğrencilerin % 90,01’inin soruya cevap verebildiği görülmüştür. Öğrencilerin sunum öncesinde ve sunum sonrasında soruyu

cevaplama frekans ve yüzdelerinde gözle görülebilir bir artış (f: 0'dan 10'a, yüzde: 0'dan 90,01'e) olmasına rağmen verilen cevaplardaki sanatçı sayısı ve çeşitliliği sınırlı kalmıştır. Modern Dönem portreye ilişkin yapılan sunumda 16 sanatçıya ait portre örneklerine (Bkz. Tablo 3.2) değinilmiş olmasına rağmen verilen cevapların sadece üç portre ressamı (Van Gogh, Picasso ve Frida Kahlo) üzerinde yoğunlaştığı görülmüş, sadece bir öğrencinin bu üç ressamın ismini verebildiği, beş öğrencinin iki ressamın ismini verebildiği, dört öğrencinin de tek bir ressamın ismini verebildiği, bir öğrencinin de cevap veremediği görülmüştür. Oysa sunum sonrası son değerlendirmede *“Modern Dönem sanat akımlarının en önemli sanatçıları yazınız.”* sorusuna verilen cevaplarda toplam 13 ressamın ismi verilmiş, dört öğrenci üç ressamın ismini, beş öğrenci dört ressamın ismini, iki öğrenci de beş ressamın ismini vermiştir. Bu cevaplardan yola çıkarak öğrencilerin Modern Dönem ressamları hakkında daha fazla bilgiye sahip oldukları, Modern dönem portre ressamları hakkında ise daha kısıtlı sayıda ve çeşitte bilgi sahibi oldukları anlaşılmıştır.

İkinci alt problemin sunum öncesi ön değerlendirmesinde öğrencilere sorulan *“Modern Dönem’ de bildiğiniz en önemli portre eserinin adını yazınız”* sorusuna öğrencilerin hiçbiri (% 0) cevap verememiştir. Sunum sonrasında ise öğrencilerin % 81,81'nin soruya cevap verebildiği görülmüştür. Öğrencilerin sunum öncesinde ve sunum sonrasında soruyu cevaplama frekans ve yüzdelerinde gözle görülebilir bir artış (f: 0'dan 9'a, yüzde: 0'dan 81,81'e) olmasına rağmen verilen cevaplardaki eser sayısı ve çeşitliliği yine sınırlı kalmıştır. Modern Dönem portreye ilişkin yapılan sunumda 16 sanatçıya ait 17 portre örneğine (Bkz. Tablo 3.2) değinilmiş, günümüzde Modern anlayışta portre çalışmaları yapan sanatçıların portrelerine de yer verilmiştir. Buna rağmen sadece Van Gogh'un otoportreleri ve genel olarak otoportre resimleri örnek olarak verilebilmiş, iki öğrenci de hiçbir portre eserine örnek verememiştir. Oysa sekizinci soruda sorulan *“Modern Dönem sanat akımlarındaki en önemli eserleri yazınız.”* sorusuna verilen cevaplarda (Tablo 4.10) toplam yedi eserin ismi verilmiş, bir öğrenci bir eserin ismini, üç öğrenci iki eserin ismini, beş öğrenci üç eserin, bir öğrenci dört eserin, bir öğrenci de beş eserin ismini vermiştir. Onuncu soruya verilen cevaplar ile sekizinci soruya verilen cevaplardan yola çıkarak öğrencilerin Modern Dönem eserleri hakkında daha fazla bilgiye sahip oldukları, Modern dönem portre resimleri hakkında ise daha kısıtlı sayıda ve çeşitte resim bilgisi kazandıkları, bazı öğrencilerin ise bilgi kazanamadıkları anlaşılmıştır.

Öğrencilerin sunum sonrası son değerlendirme formundaki *“Modern Dönem sanatının çıkış nedenlerini yazınız.”* ve *“Modern Dönem sanatın özelliklerini yazınız.”* sorularına verdiği cevaplardan, sunum sonrasında Modern Dönem sanatın ortaya çıkış

nedenleri hakkında bilgi kazandıkları, Modern sanatın ortaya çıkmasına etki eden faktörleri kavradıkları anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin sunum sonrası son değerlendirme formunda “Gösterilen Modern Dönem portrelerinde en çok sevdiğiniz hangisi oldu?” ve “Gösterilen Modern Dönem portre örneklerinden hangisi ilk dikkatinizi çekti? Neden?” sorularına verilen cevaplardan, sunum sırasında gösterilen örneklerden öğrencilerin en çok sevdiği portrelerin Soyut portreler, daha sonra Kübist ve Sürrealist portreler olduğu, en çok dikkatini çeken portrelerin ise Kübist portreler daha sonra da Soyut ve Sürrealist portreler olduğu anlaşılmıştır.

Öğrencilerin sunum sonrası yaptıkları portre çalışmalarına bakıldığında da öğrencilerin çalışmalarının öne çıkan bu akımlara benzer tarzda olduğu görülmüştür.

Şekil 5.1.Ö3'ün son test çalışması

Şekil 5.2.Ö4'ün son test

Örneğin Ö3 ve Ö4 çalışmalarında Kübist portrenin unsurları olan çoklu perspektifi kullanmış, figürleri birçok açıdan göstermiş, yüzün dış hatları ile göz, kulak, burun, ağız gibi unsurlarda geometrik şekillere yer vermişlerdir.

Şekil 5.3. Ö2'nin son test çalışması

Şekil 5.4. Ö10'un son test çalışması

Ö2'nin yaptığı portre çalışmasında kullanılan renkler ve geometrik desenlerden yararlanılarak soyutlamalara gidilmiştir. Hatta yüzün unsurları o kadar soyutlanmıştır ki neredeyse ilk bakıldığında bir portre olduğu bile söylenememektedir. Ö10'un çalışmasının figüre oldukça benzeyen geleneksel bir portre gibi görünmesine rağmen kullanılan basit geometrik formlarla soyut sanatın unsurlarından olan sadeliğin yanında, yaratıcılık ve deneysellik içeren bir portre çalışması olduğu görülmektedir.

Şekil 5.5. Ö7'nin son test çalışması

Şekil 5.6. Ö11'in son test çalışması

Ö7'nin ise gözlerinin etrafında perdeleri açılan bir pencere ile bu pencereden görünen bulut ve gökyüzü görüntüsü ile, kapalı bir kapı gibi betimlediği ağız ile, kaşlarından çıkıp alnının etrafına yayılarak uçan kuşlar ile gerçek hayatta göremeyeceğimiz rüyalar ve bilinçdışı hallerdeki görüntülere yer vererek Sürrealist öğeler içeren bir portre çalışması yaptığı anlaşılmaktadır. Yine Ö11 yaptığı portre çalışmasında yüzün tamamı rengârenk boyayarak ışığın uzaydaki renklerini andırırcasına metafizik bir

dünya yaratmaya çalışmış, yüzü başka bir boyuta, uzaya açılan bir kapı gibi betimlemiştir. Ayrıca yüzden ayırdığı gözleri havada uçuşurcasına etrafına saçarak çalışmasını Sürrealist bir portre haline getirmiştir.

Genel olarak ikinci alt problemin değerlendirilmesinde ortaya çıkan sonuçlarda; Modern Dönem’ de portreye ilişkin bilgi verilmeden önce öğrencilerin Modern Dönem’ in başlangıcı, Modern Dönem akımları, Modern Dönem’deki portre sanatçıları ve ünlü portre eserleri hakkında herhangi bilgiye sahip olmadıkları, sunum sonrası bu konularla ilgili sorulan sorulara daha fazla ve doğru cevaplar verebildikleri görülmüştür. Sunum sonrası Modern Dönem sanat anlayışının ne zaman ortaya çıkmaya başladığına, Modern Dönem sanatın ortaya çıkışına zemin hazırlayan etmenlere, Modern Dönem sanatın özelliklerine ilişkin sorulara da doğru cevaplar verebildikleri anlaşılmıştır.

- Yine Modern Dönem sanat akımlarının ne olduğu sorusuna, Modern Dönem sanatına ilişkin bilgi verilmeden önce hiçbir doğru cevap alınamazken, konu hakkında bilgi verildikten sonra doğru ve çeşitli cevaplara ulaşılmıştır.
- Modern Dönem ressamı ve resimleri hakkındaki soruları da öğrencilerin çoğu birden fazla örnek vererek cevaplayabilmişlerdir.
- Ancak Modern Dönem portre ressamı ve portre resimleri hakkındaki sorularda daha az ve kısıtlı cevaplara ulaşılmıştır. Öğrenciler Modern Dönem sanatçıları ve resimleri hakkında daha fazla bilgiye sahip olmuşken, Modern Dönem portre ressamı ve portre eserleri hakkında daha kısıtlı bilgiye sahip olabilişlerdir.

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “*Öğrencilerin portre uygulamasına yönelik görüşlerini belirlemek*”, sunum öncesi uygulamaya yönelik görüşleri ve sunum sonrası uygulamaya yönelik görüşleri ayrı ayrı incelenmiş ve sonra birlikte değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucu ortaya çıkan sonuçlar şöyledir;

Üçüncü alt problemin sunum öncesi ön değerlendirmesinde öğrencilere sorulan “*Portre resmi yapmayı sevdiniz mi?*” sorusuna verilen cevaplarda öğrencilerin Modern Dönem portre sunumu öncesinde portre çalışması yapmaya ilişkin algılarının olumsuz olduğu, sunum sonrasında ise öğrencilerin portre çalışması yapmaya ilişkin algılarının daha olumlu hale geldiği Modern portre yapmayı sevmeye başladığı görülmüştür. Sunum öncesi ve sonrası yapılan portre çalışmalarına ilişkin öğrenciler, görüşlerindeki değişimin sebebi olarak Modern portre yapımında renkleri kullanmanın eğlenceli olduğunu, portreyi oluşturan unsurların oran, orantı, tonlama gibi detaylarını uygulamadaki serbestliğin görüşlerini değiştirdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca yaptıkları eserlerin birer portre olarak nitelendirilmesinden kaynaklı olarak önceden portre yapamadığını düşünmesine rağmen

Modern portre çalışması ile portre yapabildiğini anladığını, bunun da portreye ilişkin görüşlerinde değişikliğe sebep olduğunu belirtmişlerdir.

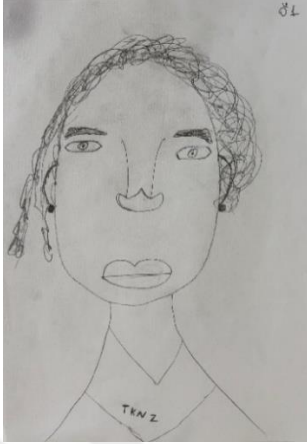
Üçüncü alt problemin sunum öncesi ön değerlendirmesinde öğrencilere sorulan “*Portre resim uygulaması kendinizi nasıl ifade etmenizi sağladı?*” sorusuna öğrencilerin verdiği cevaplarda genellikle olumsuz olarak nitelendirebileceğimiz gergin, sıkıcı gibi ifade biçimlerini tercih ettikleri görülürken, sunum sonrası değerlendirmede verilen cevapların çoğunda ise Modern portre yapmanın kendilerini özgür, rahat hissettirdiğini, kendilerini daha iyi tanımalarını sağladığını belirtmişlerdir. Bu da göstermektedir ki Modern portre resmi yapmak klasik portre yapmaya göre öğrencilerin daha özgür ve rahat olmasını, kendini daha iyi tanımasını sağlamaktadır. Ayrıca öğrencilerin Modern portre resmi yapmayı daha az gergin ve sıkıcı buldukları da görülmektedir.

Üçüncü alt problemin değerlendirmesinde öğrencilere, kullanılan malzeme ile ilgili “*Portre uygulamasında hangi malzemeyi kullandınız? Bu malzemeyi seçmenizin nedeni nedir?*” sorusu sorulmuş, verilen cevaplar ve öğrencilerin sunum öncesi uygulama sırasında yaptıkları portre resminin incelenmesinde öğrencilerin malzeme konusunda serbest bırakılmasına rağmen tamamının ilk portre çalışmasını karakalemle yaptıkları, renk kullanmadıkları anlaşılmıştır. Sunum sonrasında ise öğrencilerin tamamının renkli boya kalemleri, akrilik boya, pastel boya gibi farklı malzeme kullanarak renkli çalışmalar yaptıkları görülmüştür. Yani yapılan sunum ve uygulamalar sonucunda öğrencilerde portre resmi yaparken farklı malzemeler kullanılabilecekleri, renkli çalışmalar yapılabilecekleri, malzeme ve teknik konusunda daha serbest hareket edilebilecekleri düşüncesi oluşmuştur.

Üçüncü alt problemin sunum sonrası uygulama sürecine yönelik görüşleri belirlemek için sorulan *Modern Dönem portre resmine ilişkin yapılan bilgilendirmeden önce yaptığınız portre çalışması ile bilgilendirmeden sonra yaptığınız çalışma arasında fark var mı? Varsa nelerdir?*” sorusuna verilen cevaplardan öğrencilerin tamamının sunum öncesi ve sunum sonrası yapılan portreleri arasında fark olduğunu belirttikleri anlaşılmıştır. Modern portre uygulamasında renk kullanımında farklılık olduğu, geometrik şekillere ve farklı çizgilere yer verebildikleri, daha kısa sürede ve daha eğlenerek yaptıkları, illa gerçekçi bir portre olmasına dikkat etmek zorunda olmadıklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilerin sunum öncesi ve sunum sonrası yaptıkları portre çalışmaları aşağıda karşılaştırılmıştır;

Ö1' in çalışmaları,

Sunum öncesi

Sunum sonrası

Ö1' in sunum öncesi yaptığı portre çalışmasında malzeme olarak karakalem kullandığı, portre çiziminde oldukça basit çizgilere yer verdiği, tonlamalara yer vermediği, yüzdeki anatomik oranlara dikkat etmediği, portrenin herhangi bir duyguyu ifade etmediği görülmektedir. Sunum sonrası yaptığı çalışmada ise pastel boya kullanarak figürü renklendirdiği, yine basit çizgiler kullanarak bir portre yaptığı ancak figürün yapısında çeşitli bozulmalara ve geometrik çizgilere yer verdiği görülmüştür. Figürü gülümseyen bir yüzle çizerek onun mutlu olduğunu gösteren bir ifade kazandırmıştır.

Ö2' nin çalışmaları;

Sunum öncesi

Sunum sonrası

Ö2'nin sunum öncesi portre çalışmasını karakalemle yaptığı, göz, burun, boyun, saç gibi kısımlara tonlamalar yaparak portreye derinlik kazandırdığı, yüzün oranlarının doğru olmasına dikkat ettiği, gerçek bir figüre benzer portre çalışması yaptığı görülmektedir. Yine resim kâğıdına sadece figürü yerleştirmiş, diğer kısımlarını boş bırakmıştır. Sunum sonrası yaptığı çalışmada ise akrilik boya kullandığı, portreyi oldukça renkli yaptığı, göz, burun, ağız gibi kısımlarda geometrik şekillere yer vererek portrede soyutlamaya gittiği, resim kâğıdının tamamını doldurduğu görülmüştür.

Ö3' ün çalışmaları;

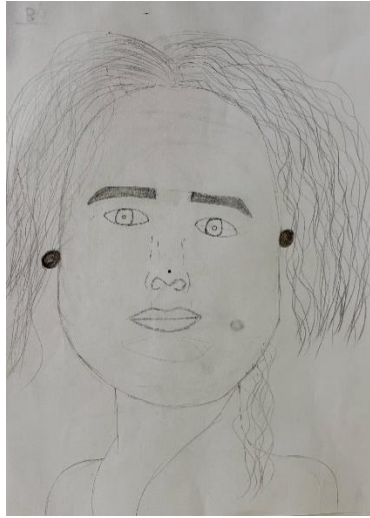
Sunum öncesi

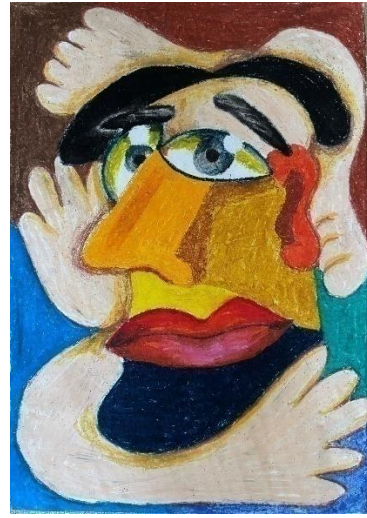
Sunum sonrası

Ö3'de sunum öncesi yaptığı portre çalışmasında karakalem kullanmış, figürün dış hatlarını tek çizgi ile belirlerken, kaş, göz, ağız, saç gibi kısımlarda açık-koyu, sık-aralıklı gibi çizgiler kullanmıştır. Portresine makyaj, kolye, toka gibi malzemeler eklemiştir. Çalışmaya bakıldığında genç bir kızın portresi gibi görünmektedir. Sunum sonrası yaptığı çalışmayı ise akrilik boya ile boyayarak renklendirmiştir. Figür parçalanmış, geometrik şekillerden oluşan soyut bir form haline dönüştürülmüş, çoklu perspektif kullanılarak Kübist akımın özelliklerini taşıyan modern bir çalışması yapılmıştır.

Ö4' ün çalışmaları;

Sunum öncesi

Sunum sonrası

Ö4 sunum öncesi yaptığı portre çalışmasında karakalem kullanmış, oldukça basit çizgiler kullanarak, basit bir portre çalışması yapmış, tonlamalara yer vermemiş, adeta bitmemiş, taslak şeklinde yapılmış bir çizim yapmıştır. Sunum sonrası pastel boyayla yaptığı çalışma ise oldukça ayrıntılı ve özenli yapılmış, resim kâğıdının tamamı doldurularak resim tam olarak bitirilmiştir. Adeta sunum öncesi taslağını yaptığı portrenin sunum sonrası modernize edilmiş ve tamamlanmış halini çalışmıştır. Canlı renkleri bir arada kullanmış, birden fazla bakış açısından bakarak figürü parçalamış, Kübist akımın özelliklerini taşıyan modern bir çalışma yapmıştır.

Ö5' in çalışmaları;

Sunum öncesi

Sunum sonrası

Ö5'in sunum öncesi portre çalışmasını karakalemle yaptığı, tonlamalara yer verdiği, yüzün oranlarının doğru olmasına dikkat ettiği, gerçek bir figüre benzer portre çalışması yaptığı görülmektedir. Sunum öncesi yaptığı klasik bir portre çalışmasından sonra sunum sonrası yaptığı çalışmada renkli kuru boyalar kullanmış, kullandığı renkler ve geometrik desenlerden yararlanarak soyutlamalara gitmiştir. Hatta yüzün unsurları o kadar soyutlanmıştır ki neredeyse ilk bakıldığında bir portre olduğu bile söylenememektedir.

Ö6' nın çalışmaları;

Sunum öncesi

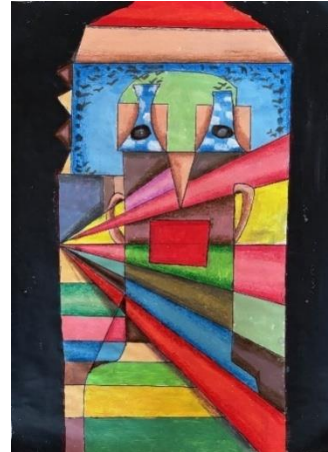
Sunum sonrası

Diğer öğrenciler gibi Ö6 da sunum öncesi çalışmasını karakalem kullanarak yapmıştır. Yüzün anatomik yapısına dikkat etmiş, tonlamalar, ışık-gölge gibi unsur ekleyerek oldukça gerçekçi bir portre çalışması yapmıştır. Sunum sonrası yaptığı çalışmada ise pastel boya kullanmayı tercih etmiş, saç ve gözde gerçek dışı renkler kullanmıştır. Yine burun, başın arkası, ağız, göz gibi yüzün unsurlarını deforme ederek soyutlamıştır.

Ö7' nin çalışmaları;

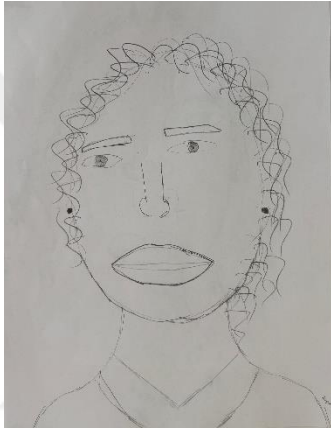
Sunum öncesi

Sunum sonrası

Ö7'nin sunum öncesi portre çalışmasını karakalemle yaptığı, tonlamalara yer vermediği, yüzün oranlarının doğru olmasına dikkat ettiği, hatta bunun için kılavuz çizgilerinden yaralandığı, özellikle yüze bakıldığında gerçek bir figüre yakın bir portre yaptığı, ancak omuz ve alt gövdesinin çiziminin tamamlanmadığı, kafaya göre daha küçük çizildiği görülmektedir. Sunum sonrası ise akrilik boya kullanılarak oldukça renkli Sürralist unsurlar içeren modern bir portre yapıldığı görülmektedir. Yine sunum öncesi yapılan portrede resim kâğıdının çoğunluğu boş olduğu buna rağmen aynı sürede yapılan sunum sonrası çalışmada ise kâğıdın tamamının doldurulduğu, daha özenli yapılarak resmin tamamlandığı görülmektedir.

Ö8'in çalışmaları;

Sunum öncesi

Sunum sonrası

Ö8 sunum öncesi yaptığı portre çalışmasında karakalem kullanmış, oldukça basit çizgiler kullanarak, basit bir portre çalışması yapmış, tonlamalara yer vermemiş, anatomik özelliklere ve yüzün oranlarını dikkate almamış, adeta taslak şeklinde çizim yapmıştır. Sunum sonrası yaptığı çalışmada ise akrilik boya kullanmış, yüz ve yüzü oluşturan unsurlarda gerçekte insan teninde yer almayan farklı renklere yer vermiş, yüzün dış hatları ile göz, kulak, burun, ağız gibi unsurlarda geometrik şekiller kullanmıştır. İnsan figürünü doğrudan gerçek hayatta olduğu gibi resmetmek yerine, kullandığı formlarla, çizgilerle ve renklerle soyutlamalara giden bir portre yapmayı tercih etmiştir.

Ö9' un çalışmaları;

Sunum öncesi

Sunum sonrası

Ö9'un sunum öncesi portre çalışmasını karakalemle yaptığı, tonlamalara yer verdiği, yüzün oranlarının doğru olmasına dikkat ettiği, gerçek bir figüre benzer portre çalışması yaptığı görülmektedir. Sunum öncesi yaptığı klasik bir portre çalışmasından sonra sunum sonrasında modern tarzda bir çalışma yaptığı görülmektedir. Akrilik boyayla yaptığı çalışmada makine parçalarına benzer, teknolojik konulara değinen robotu anımsatan unsurlar kullanarak Fütüristik öğeler içeren bir portre yaptığı görülmektedir.

Ö10' un çalışmaları;

Sunum öncesi

Sunum sonrası

Ö10' un da sunum öncesi portre çalışmasını karakalemle yaptığı, yüzün anatomik yapısına ve oranlarına dikkat ettiği, tonlamalar, ışık-gölge gibi unsur ekleyerek oldukça gerçekçi bir portre çalışması yaptığı görülmektedir. Sunum sonrası akrilik boya ve marker kullanarak yaptığı çalışması portre figüre oldukça benzeyen geleneksel bir portre gibi

görünmesine rağmen kullanılan basit geometrik formlarla soyut sanatın unsurlarından olan sadeliğin yanında, yaratıcılık ve deneysellik içeren bir portre çalışması olduğu görülmektedir.

Ö11' ün çalışmaları;

Sunum öncesi

Sunum sonrası

Ö11'in sunum öncesi portre çalışmasını karakalemle yaptığı, yüzün anatomik yapısına ve oranlarının doğru olmasına dikkat ettiği, gerçek bir figüre benzer portre çalışması yaptığı görülmektedir. Çalışmanın yüz kısmında oldukça itinalı çalışılmasına rağmen çeneden altı boyun ve gövde kısmının ise yarım bırakıldığı görülmektedir. Sunum sonrası yaptığı çalışmayı ise akrilik boya ile yapmış, resim sayfasının tamamını kullanmış hatta figürün arkasını da resme ekleyerek göz motiflerine yer vermiştir. Yüzü de renkleri kullanarak deforme etmiş, gerçek üstü bir portre yaratmıştır.

Bunlardan yola çıkarak genel olarak öğrencilerin sunum öncesi ve sunum sonrası çalışmaları karşılaştırıldığında;

- Sunum öncesi yapılan çalışmalarda kullanılacak malzeme serbest bırakılmasına rağmen öğrencilerin tamamı karakalem tercih etmişlerdir. Sunum sonrası yapılan çalışmalarda da kullanılacak malzeme serbest bırakılmış, bu sefer öğrencilerin tamamının renkli çalışmalar yaptıkları görülmüştür. Akrilik boya, pastel boya, kuru boya, marker gibi çeşitli boya malzemelerini tercih ettiği görülmüştür.
- Sunum öncesi yapılan çalışmalarda figürlerin anatomik yapılarının düzgün olmasına, orantıların doğru olmasına dikkat edilmiş, sunum sonrası yapılan modern çalışmalarda ise figürlerin anatomik yapılarının ve orantılarının doğruluğuna dikkat

etmek gibi bir kaygı güdülmemiş, hatta figürlerde bilerek bozulmalara, deformasyonlara yer verilmiştir.

- Sunum öncesinde yapılan portrelerden ve öğrencilerin verdiği cevaplardan yaptıkları portrelerde gerçeğine benzememe, hatasız olmama, güzel olmama gibi kaygılarının olduğu ve buna göre portreyi gerçek figüre benzetmeye çalıştıkları görülmüş, sunum sonrası yapılan portrelerden ve verilen cevaplardan ise yapılan modern portrelerde kendilerini daha özgür hissettikleri, daha iyi ifade edebildikleri ve bu doğrultuda gerçeğe benzetme kaygısı yaşamadıkları görülmüştür. Hatta bazı çalışmalarda geometrik unsurlara yer verilmiş, bazı çalışmalarda soyutlamalara gidilerek figür neredeyse bertaraf edilmiş, bazı çalışmalarda da metafizik unsurlara yer verilmiştir.
- Sunum öncesi yapılan çalışmalarda kâğıtta boş kalan alanlar fazlayken, sunum sonrası yapılan çalışmaların çoğunda kâğıdın tamamın resme dâhil edildiği, arka fonunun da boyandığı, hatta bazı çalışmalarda portre resmine figürün dışında kuş, göz, el, ayak, geometrik şekiller gibi desenlerin de eklendiği görülmüştür.
- Yine sunum öncesi ve sunum sonrası yapılacak portre çalışmaları için aynı süre verilmesine rağmen sunum öncesi yapılan portrelerin bazılarının tamamen bitirilmediği, vücut hatlarının, boyun omuz, kol gibi kısımların sadece çizgilerle bırakıldığı görülmesine rağmen sunum sonrası yapılan portrelerin tamamının bitirildiği, hatta bazı çalışmalarda figürün yanında arka manzarasının bile resme dâhil edilerek tamamlandığı görülmüştür.
- Sunum öncesi yapılan çalışmalarda hayalden yaptıkları farklı figürlerin portreleri resmedilse de gerek kullanılan malzemenin aynı olması, gerek portre deyince benzer algıların oluşması, gerek o zamana kadar aynı şekilde portre çalışmaları yaptırılması vb. gibi nedenlerle yapılan portreler figürler farklı olsa da birbirine benzemektedir. Sunum sonrası yapılan modern portrelerde ise hem kullanılan malzeme hem seçilen renk paletleri hem ifade şekli hem de etkilendiği akımların farklılığı gibi nedenlerle çeşitlilik ve özgünlük söz konusudur.

Üçüncü alt problemin sunum sonrası son değerlendirmesinde öğrencilere sorulan “*Modern portre uygulaması süre açısından avantaj sağladı mı?*” sorusuna verilen cevaplardan öğrencilerin Modern dönem portre resmi yapmalarının klasik bir portre çalışması yapmalarından süre açısından daha avantajlı olduğunu düşündükleri görülmektedir.

Üçüncü alt problemin sunum sonrası son değerlendirmesinde öğrencilere sorulan “*Modern portre uygulaması sonrasında bakış açınızda değişiklik oldu mu?*” sorusuna verilen cevaplardan Modern portre uygulaması sonucunda öğrencilerin çoğunluğunda portre resmine ilişkin bakış açılarındaki değişiklik olduğu anlaşılmıştır. Bu uygulamanın farklı bakış açıları kazandırmasının yanında, günümüz sanatını anlamalarına yardımcı olduğunu, Modern sanatı anlamalarına ilişkin katkıda bulunduğunu, portre yapmanın zor olduğuna ilişkin ön yargının kalktığını, portre yaparken kendinden bir şeyler katabildiklerini, portrenin her zaman figürün aynısını yapmak demek olmadığını anladıklarını belirtmelerinin yanında iki öğrencinin ise Modern portre yapmanın zor ve gereksiz olduğunu belirttikleri anlaşılmıştır.

Yine üçüncü alt problemin sunum sonrası son değerlendirmesinde öğrencilere sorulan “*Boş zamanlarınızda yeni öğrendiğiniz Modern Dönem resminin özelliklerini kullanarak resim yapmak ister misiniz?*” sorusuna verilen cevaplardan öğrencilerin çoğunluğunun boş zamanlarında Modern Dönem resmin özelliklerini kullanarak resim yapmak isteyecekleri anlaşılmaktadır.

Genel olarak üçüncü alt problemin değerlendirmesinde ortaya çıkan sonuçlar;

- Öğrencilerin Modern Dönem portre sunumu öncesinde portre çalışması yapmaya ilişkin algılarının olumsuz olduğu, sunum sonrasında ise öğrencilerin portre çalışması yapmaya ilişkin algılarının daha olumlu hale geldiği görülmektedir.
- Modern portre resmi yapmak klasik portre yapmaya göre öğrencilerin daha özgür ve rahat olmasını, kendini daha iyi tanımasını sağlamaktadır. Ayrıca öğrenciler Modern portre resmi yapmayı daha az gergin ve sıkıcı bulmaktadır.
- Öğrencilerde Modern portre uygulaması ile portre resmi yaparken farklı malzemeler, teknikler, renkler kullanımı hususunda serbest hareket edebilecekleri düşüncesi oluşmuştur.
- Öğrenciler Modern dönem portre resmi yapmanın klasik bir portre çalışması yapmaktan süre açısından daha avantajlı olduğunu düşünmektedirler.
- Öğrencilerin çoğunluğunun portre resmine ilişkin bakış açılarındaki değişiklik olduğu anlaşılmış, bu uygulamanın Modern ve günümüz sanatını anlamalarına katkı sağladığı, portre yapmanın zor olduğuna ilişkin ön yargılarının ortadan kalktığı, portrenin her zaman figürün aynısını yapmak demek olmadığını anladıkları bazılarına ise zor geldiği ve gereksiz buldukları görülmüştür.

- Öğrencilerin çoğunluğunun da boş zamanlarında Modern Dönem resmin özelliklerini kullanarak resim yapmak isteyecekleri anlaşılmıştır.

Ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda bu çalışmanın konu hakkındaki diğer çalışmaların sonuçlarıyla benzer olduğu görülmüştür. Smitka (2015) tarafından yapılan, eğitimde portrenin kullanıma ilişkin araştırmada öğrencilerin portreler ile kendilerini daha iyi ifade edebildikleri, portrelerin kişisel gelişimlerini desteklediği sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada da öğrencilerinin modern portre uygulaması sırasında kendilerini daha iyi ifade edebildikleri, daha rahat ve özgür hissettikleri görülmüştür.

Uygun (2019)'nun çalışmasında ilköğretim öğrencilerinin portre çizmenin sadece bir yüz çizmek olmadığı, duygu aktarmada da oldukça önemli bir yerinin olduğunu kavradıklarını belirtmiş, plastik değerlerin yanında anlatım ve özgünlükte de gelişmelerin olduğu sonucuna varmıştır. Uygun' un çalışması ilköğretim öğrencileriyle yapılmış, bu çalışma da ise lise öğrencileri (11. sınıf) araştırmaya katılmıştır. Buna rağmen Uygun' un portre resmi ile ilköğretim öğrencileri üzerinde duyguyu ifade etme, özgün olma, kendini anlatabilme gibi gördüğü etkiler bu çalışmada lise öğrencileri üzerinde de görülmüştür. Savruk (2021) tarafından yapılan Modern sanatta yorumlanan portre resimlerinin ilköğretim öğrencilerinin yaratıcılıklarına yansımalarının gözlemlendiği bir çalışmada, öğrencilerin yaratıcılıklarında anlamlı ölçüde gelişmeler olduğu, Görsel sanatlar dersine duydukları ilginin de arttığı saptanmıştır. Bu çalışmada da 11. sınıf öğrencilerinin modern şekilde yorumladıkları portre çalışmaları ile yaratıcılıklarının geliştiği, derse olan ilgilerinde artış olduğu görülmüştür. Yani Savruk' un ilköğretim öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmanın sonuçlarına benzer sonuçlar bu çalışmada lise öğrencileri üzerinde ortaya çıkmıştır.

5.2. Öneriler

Bu kısımda araştırma sırasında yapılan gözlemler ve elde edilen veriler ışığında ortaya çıkan öneriler; uygulayıcılara yönelik öneriler ve araştırmacılara yönelik öneriler olmak üzere iki başlık altında yer almaktadır.

5.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

- Ortaöğretim 11. sınıf Görsel sanatlar dersi öğretim programı incelendiğinde Modern Dönem akımları ve portre konusu ayrı ayrı öğrenme alanında yer almaktadır. Biçimlendirme öğrenme alanında desen uygulamalarında portrelerin yüzün anatomik yapısına uygun olarak farklı çizgi ve karmaşık ton

değerleri kullanılarak oluşturulması beklenmektedir. Oysaki program geliştiriciler tarafından hazırlanan öğretim programında portre resmine ilişkin kazanımlara Modern Dönem portrelere ilişkin kazanımların eklenerek uygulama alanında Modern portrelere de yer verilmesi öğrencilerin Modern Dönem sanatını anlamalarında daha etkili olacaktır. Ayrıca bu uygulama öğrencilerin portreye ilişkin farklı bakış açıları kazanmalarını da sağlayabilir.

- Şekil sanatlar eğitiminde birinci uygulamacı olan öğretmenlerimizin Görsel Sanatlar dersinde portre konusunu işlerken Modern portre örneklerine de yer vermesi, Modern Dönem sanatını anlatırken de portre resimlerine yer vermesi, konular arasında bağlantı kurulmasında, öğrencilerin farklı konuları birbirleriyle ilişkilendirerek, bütüncül bir yaklaşımla öğrenmelerinde etkili olabilir.
- Portre denilince modele benzer çizimler aklına gelen öğrencilere portre konusu işlenirken uygulanacak Modern Dönem portre çalışmaları sayesinde öğrencilerin farklı bakış açıları kazanarak, yaratıcı düşüme becerilerinin gelişmesi sağlanabilir.
- Bu hususta Görsel sanatlar dersinde benzer bir uygulama otoportreler üzerinden yaptırılarak öğrencilerin kendilerini daha iyi tanımalarına ve kendilerini daha iyi ifade etmelerine de katkı sağlanabilir.
- Görsel sanatlar dersinde portre, öğrencilerin kendilerini ifade etmelerini, yaratıcılıkları geliştirmelerini, duygularını ifade etmelerini sağlayan konulardan biridir. Ancak öğrenciler araştırmamızda da görüldüğü gibi klasik bir portre resmi yapmakta zorlandığından çoğu zaman portre yapmak istememektedir. Bu nedenle lise düzeyinde portre konusu işlenirken araştırmamızda yapılan Modern portre uygulamalarına yer verilmesi öğrencilerin portre resmi yapmaktan çekinerek, uzak durmasını engelleyerek, daha istekli ve keyif alarak portre resmi yapmalarını sağlayabilir. Böylelikle öğrencilerin Görsel sanatlar dersine olan ilgi ve katılımlarında da artış olabilir.
- Araştırmamızda elde edilen verilerde Modern portre uygulamaları ile öğrencilerin portre yapmanın zor olduğuna ilişkin ön yargılarının ortadan kalktığı görüldüğünden öğrencilere ders sırasında uygulanacak Modern Dönem portre çalışmaları ile onların portre resmi yapma konusunda başarılı

olamayacakları düşüncesi ya da yetersiz olacakları yönündeki önyargılardan kurtulmalarına olanak sağlanabilir.

- Araştırmamızın çalışma grubu olan öğrencilerin olduğu gibi ergenlik dönemindeki öğrenciler kendilerini bulma ve tanımlama sürecindedirler. Bu süreçte sosyal çevrelerindeki arkadaşlarını anlama ve aile dinamiklerini kabul etme de önemli bir basamaktır. Öğrencilerin bu sürecini desteklemek için derslerde otoportre ve portre çalışmalarına daha fazla zaman ayrılabilir.
- Modern Dönem ve Modern Dönem akımlarına ilişkin bilgilerin Edebiyat, Tarih gibi diğer disiplinlerle de ilişkilendirilerek sunulması, öğrencilerin konuyu daha farklı yönlerden ele alarak anlamlandırmasını, daha etkili ve daha kalıcı öğrenmelerini sağlayabilecektir.
- Araştırmamızda Modern Dönem sanatçıları ve resimleri hakkında öğrenciler daha fazla bilgiye sahip olurken Modern Dönem portre ressamı ve portre eserleri hakkında daha kısıtlı bilgiye sahip olabilmişlerdir. Bu nedenle Görsel sanatlar dersinde lise düzeyinde Modern Dönem akımlarından bahsedilirken Modern Dönem portrelerine de mümkün olduğu kadar çok ve çeşitli örnekler verilmesi öğrencilerin konu hakkında daha fazla bilgiye sahip olabilmeleri sağlanabilir.
- Ortaöğretimde Görsel sanatlar dersi kapsamında öğrencilerin özellikle modern ve günümüz sanatını anlayabilmeleri için modern müzelere ve güncel sergilere geziler düzenlenebilir. Araştırma yaptığımız ilçe okulunda olduğu gibi öğrencilerin şehir dışı ya da yurtdışı gezilerine katılma imkânının olmadığı okullarda da sanal müzelerde düzenlenen sanal turlara öğrencilerin katılımı sağlanarak Modern Dönem akımlarının eserlerini deneyimleme şansı olacaktır.
- Ortaöğretim okullarında belirlenen Görsel sanatlar dersinin haftalık ders saatinin arttırılması, öğrencilerin yaratıcılıklarını ortaya koyabilmeleri, konuları farklı yönlerden ele alarak daha iyi ve daha kaliteli ürünler ortaya koymalarını sağlayabilir.

5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Araştırmamız sırasında yapılan doküman analizinde Modern Dönem portrenin eğitimde kullanımına ilişkin az sayıda çalışma bulunduğu görülmüştür. Bu nedenle yapılacak araştırmalarda, bu araştırma gibi, konu hakkında daha

derinlemesine bilgi elde edebilmek ve daha sonraki araştırmalara kaynak oluşturabilmek adına Modern Dönem portre resminin eēitimde kullanımına ilişkin konulara yer verilerek konu hakkında daha fazla alan araştırması yapılabilir.

- Bu araştırma Afyonkarahisar iline baēlı bir ilçedeki devlet okulunda 11 kişilik tek bir grup ile yürütülmüştür. Daha anlamlı ve kapsamlı sonuçlar elde edilebilmesi için daha geniş bir çalışma grubuyla, daha uzun süreli çalışmalar yürütülebilir.
- Görsel sanatlar dersinin ders saatinin Güzel Sanatlar Liseleri’nde bu araştırmanın yapıldıēı okul gibi Anadolu Liseleri’ne kıyasla daha fazla olması sebebiyle araştırma konusu olan, ērencilerin Modern Dönem portreye ilişkin algılarının belirlenmesi için bu alışma Güzel Sanatlar Liseleri’nde de yürütülebilir.
- Konu hem portreler hem de otoportreler üzerinden yürütülerek daha detaylı ve nitelikli sonuçlar elde edilebilir.
- Araştırmada kullanılan Modern Dönem portre resimlerine ilişkin örnekler konu kapsamında oēaltılabilir.
- ērencilerin Modern Dönem portre uygulamasına ilişkin deneyimleri ve geri bildirimleri yeni müfredatın, yeni ēretim programının ve eēitim yöntemlerinin geliştirilmesinde göz önünde bulundurularak kullanılabilir.

KAYNAKLAR

- Ahmetoğlu, Ü. (2011). *Soyut dışavurumculukta anlam ve renk zenginliği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Akman Dömbekçi, H. ve Erişen, M.A. (2022). Nitel araştırmalarda görüşme tekniği, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (Özel Sayı 2), 141-160.
- Altunay, N. (2012). *Arshile Gorky ve soyut dışavurumculuktaki yeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Antmen, A. (2008). *20. yüzyıl Batı Sanatında akımlar*, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Artun, A.(2022). *Sanat manifestoları, avangard sanat ve direniş*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Aslan, R. (2016). Max Ernst'in Resimlerinde “Orman” İmgesi, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C:18, S:1 (1-10).
- Ayyıldız, H. (2015). *Kriminal Portreler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C: 7, S:1, 2018, 231-27.
- Baysal, A.M. (2021). Dışavurumcu resim anlayışında portre. *Fine Arts*, 16(2):162-176, doi: 10.12739/NWSA.2021.16.2.D0280.
- Bellini, G. (1480). Fatih Sultan Mehmet [Resim]. https://tr.wikipedia.org/wiki/Fatih_Sultan_Mehmet%27in_Portresi sayfasından erişilmiştir.
- Bellini, J. (1450). Madonna ve çocuk İsa [Resim]. https://en.wikipedia.org/wiki/Jacopo_Bellini#/media/File:Jacopo_bellini,_madonna_col_bmbino,_uffizi.jpg sayfasından erişilmiştir.
- Bellini, J. (1440). Meryem Ana ve çocuk meleklerle birlikte [Resim]. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jacopo_Bellini__The_Madonna_and_Child_wih_angels,_6282010.jpg sayfasından erişilmiştir.
- Berlinghiero. (1230). Madonna ve çocuk [Resim]. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/435658> sayfasından erişilmiştir.
- Beykal Orhun, F. ve Yağcı E. (2024). Klasik ve Modern Dönem portrelerinin günümüz sanatçılarında yansımaları. *Ege 11. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı*, 176-197
- Biçen, A. ve Vural, S. (2023). Kent ve konut üzerine betimsel analiz: Diyarbakır örneği. *Kent Akademisi*, 16 (3), 1639–1665

- Boccioni, U. (1912). *Yatay yapı*[Resim]. <https://www.meisterdrucke.com.tr/sanatci/Umberto-Boccioni.html> sayfasından erişilmiştir.
- Boticelli. (y.1480-1485). *İdealize edilmiş kadın portresi*[Resim]. <https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Sandro-Botticelli/25084/%C4%B0dealle%C5%9Ftirilmi%C5%9F-Bir-Kad%C4%B1n-Portresi%28Simonetta-Vespucci%27nin-Perisi-Olarak-Portresi%29.html> sayfasından erişilmiştir
- Boydış, O. (2022). “Ortaçağ ve Rönesans Dönemi sanat eserleri örnekleri üzerinden ezoterizm kavramının yansımaları üzerine bir inceleme”, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8(57):1421-1427.
- Bradley, F.(2024). *Gerçeküstücülük*, (çev. Tüles Üresin), Hayalperest Yayınevi, İstanbul.
- Bragagli, A&A. (1911-1912). *U. Boccioni'nin polifizyognomik fotoğrafı*[Fotoğraf]. <http://www.fermoeditore.it/en/blog-en/bragaglia-and-boccioni-scufflefuturist-photography/> sayfasından erişilmiştir.
- Braque, G. (1911). *Bir kadın portresi*[Resim]. <https://www.wikiart.org/en/georges-braque/portrait-of-a-woman> sayfasından erişilmiştir.
- Braque, G. (1912). *Pipo içen adam*[Resim]. <https://www.luzartes.com/2014/04/la-tecnica-pictorica-del-papier-colle.html> sayfasından erişilmiştir.
- Bülbül, M. (2014). *Sanat akımlarında portrenin yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Caravaggio. (1593-1594). *Kertenkele tarafından ısırılan çocuk*[Resim]. <https://sanatabasla.com/tr/2016/09/kertenkele-tarafından-ısırılan-oglan-boy-bitten-by-a-lizard-caravaggio/> sayfasından erişilmiştir.
- Caravaggio. (y.1598). *Medusa Başlı kalkan*[Resim]. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Medusa_by_Caravaggio.jpg sayfasından erişilmiştir.
- Carra, C. (1915). *Marinetti'nin portresi*[Resim]. <https://www.wikiart.org/en/carlo-carra/portrait-of-marinetti> sayfasından erişilmiştir.
- Carriera. (1715). *Otoportre*[Resim]. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Rosalba_Carriera_Self-portrait.jpg sayfasından erişilmiştir.
- Chirico, G. (1922). *Otoportre*[Resim]. <https://www.canvastar.com/giorgio-de-chirico> sayfasından erişilmiştir.

- Chirico, G. (1919). *Metafiz otoportre*[Resim]. <https://www.alaintruong.com/archives/2017/07/08/35458010.html> sayfasından erişilmiştir.
- Çevik Kansu C. (2007). Bilimsel araştırma yöntemleri ders notları, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Okul Öncesi Eğitimi.
- Çifçi, C. ve Bulut, Ü. (2020). Kolaj tekniğiyle yapılan portre çalışmalarında proje tabanlı öğrenmenin öğrenci başarısına ve tutumuna etkisi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 10(3), 627–635.
- Dali, S. (1941). *Izgara pastirmalı yumuşak otoportre*[Resim]. <https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-d/dali-salvador/salvador-dali-kizarmis-pastirmali-kendi-portresi-8238/> sayfasından erişilmiştir.
- Dali, S. (1929). *Paul Eluard'ın portresi*[Resim]. https://lesoeuvresdedalietlesurrealisme.wordpress.com/286_m_portrait_of_paul_eluard/ sayfasından erişilmiştir.
- Degas, E. (1864). *Albert Melida portresi*[Resim]. <https://www.repro-tableaux.com/a/edgar-degas/portrait-of-albert-melida.html> sayfasından erişilmiştir.
- Dilmaç S. ve Öztüfekçi T. (2021). Estetik ve Modernizm: Modern Dönemin estetik algısı ve şekil sanatlara yansımaları. *STAR - Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 184-195.
- Duchamp, M. (1919). *L. H. O. O. Q.*[Resim]. https://arthive.com/marcelduchamp/works/294697~LHOOQ#google_vignette sayfasından erişilmiştir.
- Durmuş Öztürk, S. ve Sadıklar, Z. (2018). Frida Kahlo'nun mekânları: otoportrelerde retorik analiz denemesi. *Yakın Mimarlık Dergisi*, 2 (1), 2018, 56-71.
- Düz, N. ve Özdemir, K. (2024). Modern Dönem sanat akımlarının doğrultusunda resim sanatındaki üretimlerin karakteristik özellikleri. *International Social Sciences Studies Journal*, (e-ISSN:2587- 1587) Vol:10, Issue:6; pp: 996- 1010. doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12592719>
- Erden, E.O.(2020). *Modern sanatın kısa tarihi*, Hayalperest Yayınevi, İstanbul.
- Erkal, O. (2013). *Resim sanatında portre*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eskişehir.
- Erkek mumya resmi [Resim]. <https://arkeopolis.com/kulturlerin-sentezi-fayyum-portreleri/> sayfasından erişilmiştir.
- Ernur, T. (2012). *20. yy. resim sanatında portrenin yeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi, İzmir.

- Eroğlu, Ö. (2003). Resim Sanatı sözlüğü. İstanbul: Öfke Yayınevi.
- Ertaş, N. (2004). Frida Kahlo ve kendini ifade etmenin yolu olarak otoportre. *Kültür ve İletişim, culture & communication*, 7(1), 125-144
- Francesca. (1472). *Urbino Dükü ve Düşesi portreleri*[Resim]. Öndin, N.(2020). *Rönesans Düşüncesi ve Resim Sanatı*, s. 214, Hayalperest Yayınevi, İstanbul.
- Gallese, Vittorio (2022). Embodying the face: the intersubjectivity of portraits and self-portraits. *Topoi* 41 (4):731-740.
- Gauguin, P. (1891). *Çiçekli kadın*[Resim]. <https://www.papgift.com/paul-gauguin-kimdir-hayati-ve-eserleri/sayfasından-erişilmiştir>.
- Gauguin, P. (1893-1894). *Şapkalı otoportre*[Resim]. <https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Paul-Gauguin/63442/Self-Portrait-in-a-Hat,-1893-94-.html> sayfasından erişilmiştir.
- Gaztambide-Fernández, R., Cairns, K., Kawashima, Y., Menna, L., & VanderDussen, E. (2011). Portraiture as pedagogy: Learning research through the Exploration of Context and Methodology. *International Journal of Education & the Arts*,12(4).
- Giotti. (y.1305). *Altın kapıda toplantı*[Resim]. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Giotto_di_Bondone_007.jpg sayfasından erişilmiştir.
- Giotti. (y.1320). *Stefaneschi triptiki detay*[Resim]. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Giotto._The_Stefaneschi_Triptych_%28detail%29_Pinacoteca,_Vatican..jpg sayfasından erişilmiştir.
- Gorky, A. (1933-1934). *Kendin ve hayali karımın portresi*[Resim]. <https://kuadros.com/tr/products/ben-ve-hayali-karim-portresi-1934> sayfasından erişilmiştir.
- Gris, J. (1916). *Josette Gris'in portresi*[Resim]. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Portrait_of_Josette_1916_Juan_Gris.jpg sayfasından erişilmiştir.
- Grosz, G. (1925). *Max Hermann'in portresi*[Resim]. <https://www.kuma.art/en/node/12513> sayfasından erişilmiştir.
- Grosz, G. (1928). *Modelle otoportre*[Resim]. <https://www.moma.org/collection/works/79955> sayfasından erişilmiştir.
- Gülbudak, Ö. (2017). *Rönesans, Maniyerizm ve Barok resim sanatında Hz. Musa tasvirleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Hausmann, R. (1919-1920). *Sanat eleştirmeni*[Resim]. <https://www.tate.org.uk/art/artworks/hausmann-the-art-critic-t01918> sayfasından erişilmiştir.

- Honour, H ve Fleming, J. (2016). *Dünya Sanatı Tarihi*, (çev. Hakan Abacı), Alfa Yayınları, İstanbul.
- Hugnet, G. (1938). *Albert Magnus'un portresi*[Resim]. <https://www.nationalgalleries.org/art-and-artists/24062/portrait-automatique-de-lautomate-dalbert-le-grand-automatic-portrait-automaton-albertus-magnus> sayfasından erişilmiştir.
- Humphreys, R.(2024). *Fütürizm*,(çev. Yasir Saydam), Hayalperest Yayınevi, İstanbul.
- İncirkuş, B. (2014). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerine verilen Şekil sanatlar dersindeki portre ve otoportre çalışmalarının öğrenciler üzerindeki etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İncirkuş, B. (2017). *Güzel sanatlar ve spor liselerinin resim dersleri müfredatında yer alan portre çalışmalarının öğrencilerin bireysel kimlik tanımlama becerilerine katkısı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İncirkuş, B. ve Bulut, E. (2017). İlköğretim öğrencilerine verilen görsel sanatlar dersindeki portre çalışmalarının öğrenciler üzerindeki etkileri. *sed*, 5 (2), 135-146. DOI: 10.7816/sed-05-02 01
- İncirkuş, B. (2020), Portre resimlerinin yapılma amaçları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 65, 2020, 34-49.
- Kadın mumya resmi [Resim]. <https://www.soylentidergi.com/portre-sanatinda-disavurumcu-yansimalar/> sayfasından erişilmiştir.
- Kahlo, F. (1940). *Dikenli kolye ve sinek kuşu ile portre*[Resim]. <https://konusanmuze.com/?p=206> sayfasından erişilmiştir.
- Kahlo, F. (1943). *Tehuana olarak otoportre*[Resim]. <https://www.peramuzesi.org.tr/blog/frida-kahlo/1540> sayfasından erişilmiştir.
- Kahyaoğlu, A. B. (2018). *Resim sanatında kullanılan chiaroscuro ışık tekniğinin sinemada görsel dile katkısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Karaalioğlu, O. (2021). Portre sanatında temsil ve dışavurumcu tavır kapsamında kimliğin soyutlanması. *Medeniyet Sanat - İMÜ Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, C: 7, S: 1, 2021, s. 68-87, E-ISSN: 2587-1684.
- Kariye Kilisesi Mozaïği [Fotoğraf]. https://tr.wikipedia.org/wiki/Pantokrator_%C4%B0sa_%28Kariye_M%C3%BCzesi%29 sayfasından erişilmiştir.

- Kear, J. (2022). Degas, 500 eser eşliğinde yaşamı ve eserleri, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Kesik, M. (2019). *Rönesans Dönemi sanatçılarından Leonardo da Vinci' nin kullandığı teknik ve yöntemler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Kethüdaoğlu, S. (2022). *Modern sanatta ifade aracı olarak portre (Psikanalitik bir yaklaşım)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Kıyar, N. ve Karkın, N. (2013). Mimesis' in yapıbozumsal dönüşümleri. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 3(7).
- Kibar, K. (2023). *Türk resim sanatında portre*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kirchner, E. L. (1915). *Asker olarak otoportre*[Resim]. <https://harvardartmuseums.org/collections/object/304414> sayfasından erişilmiştir.
- Kirchner, E. L. (1919). *Kedili otoportre*[Resim]. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/490033> sayfasından erişilmiştir.
- Klee, P. (1931). *Portre OT*[Resim]. <https://www.pubhist.com/w9232> sayfasından erişilmiştir.
- Kodal, T. (2022). Vincent van Gogh'un kadın portreleri. *Akdeniz Sanat*, C:16, S:30, 275-304.
- Kokoschka, O. (1913). *Otoportre*[Resim]. <https://www.arttablo.com/kanvas-tablolar/> sayfasından erişilmiştir.
- Kooning, W. (1950-1952). *Kadın I*[Resim]. <https://www.istanbulsanatevi.com/sanaticilar/soyadi-k/kooning-willem-de/willem-de-kooning-kadin-02/> sayfasından erişilmiştir.
- Korkmaz Ekici, F.D. (2013). Fayyum portreleri. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3 (1), 2013, 27-36.
- Kurut, T. (2012). *Özgün baskı sanatında bir anlatım biçimi olarak portre*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- López-Ganet, T. ve Mesías-Lema, JM (2021). Sanat eğitimi araştırmalarında içe dönük ve görsel bir metodoloji olarak otobiyografi. *Revista de Estudios e Investigación en Psicología y Educación*, 8 (1), 139–158. <https://doi.org/10.17979/reipe.2021.8.1.8553> sayfasından erişilmiştir. (31.03.2025).
- Maes, H. (2020). What is a portrait? In H. Maes (Ed.), *Portraits and philosophy* (pp. 129). Routledge.

- Magritte, R. (1964). *Melon şapkalı adam*[Resim]. <https://www.arthipo.com/tr-tr/rene-magritte-melon-sapkali-adam.html> sayfasından erişilmiştir.
- Magritte, R. (1935). *Portre*[Resim]. https://en.wikipedia.org/wiki/The_Portrait_%28Magritte%29 sayfasından erişilmiştir.
- Maleviç, K. (1929-1932). *Köylü başı*[Resim]. <https://www.getdailyart.com/tr/22757/kazimir-malevic/koylu-portresi> sayfasından erişilmiştir.
- Maleviç, K. (1928). *Yeni görselin prototipi*[Resim]. <https://www.canvastar.com/kazimir-malevich-yeni-gorselin-prototipi-kanvas-tablo> sayfasından erişilmiştir.
- Manet, E. (1876). *Stephane Mallerme portresi*[Resim]. <https://www.musee-orsay.fr/en/artworks/stephane-mallarme-1133> sayfasından erişilmiştir.
- Masaccio. (y.1426). *Sant' Andrea*[Resim]. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Masaccio,_polittico_di_pisa,_sant%27andrea,_malibu,_51x31_cm.jpg sayfasından erişilmiştir.
- Masson, A. (1925). *Benjamin Peret'in portresi*[Resim]. <https://whitehotmagazine.com/articles/there-is-no-finished-world/6366> sayfasından erişilmiştir.
- Masson, A. (1927). *Figür*[Resim]. <https://www.wikiart.org/en/andre-masson/figure-1927> sayfasından erişilmiştir.
- Masson, A. (1939-1940). *Goethe: hayali portre*[Resim]. <https://onlineonly.christies.com/s/collection-claude-berri-online-part-i/goethe-portrait-imaginaire-38/34619> sayfasından erişilmiştir.
- Matisse, H. (1905). *Madam Matisse'in portresi*[Resim]. <https://bayaiyi.com/henri-matisse-in-the-green-line-resmi/> sayfasından erişilmiştir.
- Mercan, İ. (2024). *Ortaokul öğrencilerinin doğadan esinlenerek yaptıkları tasarımların biyomimetik açıdan analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Michelangelo. (1504-1506). *Doni Tondo*[Resim]. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Doni_Tondo sayfasından erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2014). Seramik ve cam teknolojisi tiffany vitray deseni ve cam kesimi ders notu, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). Görsel Sanatlar dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar), Ankara.

- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). Görsel Sanatlar dersi (9, 10, 11 ve 12. sınıflar) öğretim programı, Ankara.
- Miro, J. (1938). *Portre IV*[Resim]. <https://www.wikiart.org/en/joan-miro/portrait-iv-1938> sayfasından erişilmiştir.
- Mondrian, P. (1911). *Evrin*[Resim]. <https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Piet-Mondrian/557466/Evrin,-c.1911.html> sayfasından erişilmiştir.
- Munch, E. (1893). *Çılgılık*[Resim]. <https://www.meisterdrucke.com.tr/sanatci/Alexej-von-Jawlensky.html> sayfasından erişilmiştir.
- Öndin, N.(2019). *Modern sanat*, Hayalperest Yayınevi, İstanbul.
- Öndin, N.(2020). *Rönesans düşüncesi ve Resim Sanatı*, Hayalperest Yayınevi, İstanbul.
- Öz, Y.E. (2021). *Barok portre ve çağdaş portre denemeleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Özdemir, S., İz Bölükoğlu, A. ve Şentürk, M. (2015). Türkiye’de engelli bireyler ve seçimlere katılım. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (63), 17.
- Özdemir, U. (2022). *Rönesans’tan modern sanata bir ifade aracı olarak portre*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Parla C. vd., (drl) (2019), *Sanat Tarihi*, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 2498, Ankara.
- Parlakkaya, N. (2021). *Leonardo da Vinci’nin bilime olan merakının sanatına etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Partanaz, P. (2007). *Resim sanatında 19. yüzyılın sonundan günümüze portre*. Yüksek Lisans Eser Metni. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Picabia, F. (1915). *İşte bu Stieglitz portresi/inanç ve aşk/çıplak halde bir Amerikalı kızın portresi*[Resim]. <https://www.e-skop.com/skopbulten/dadanin-100-yili-picabianin-dadaugragi/3258> sayfasından erişilmiştir.
- Picabia, F. (1920). *Rastada tablosu*[Resim]. <https://wannart.com/icerik/11488-gecmisten-gunumuze-kolaj-sanati> sayfasından erişilmiştir.
- Picasso, P. (1937). *Ağlayan kadın*[Resim]. <https://artucky.com/blogs/blog/picassonun-aglayan-kadin-tablosu-hikayesi> sayfasından erişilmiştir.
- Picasso, P. (1910). *Daniel Henry Kahnweiler’in portresi*[Resim]. <https://www.artic.edu/artworks/111060/daniel-henry-kahnweiler> sayfasından erişilmiştir.

- Picasso, P. (1938). *Genç bir kızın portresi*[Resim]. http://ressamlar.grafiksaati.com/Pablo%20Picasso/picasso_resimleri_web_sayfalari/42-80/pablo_picasso_portrait_of_a_young_girl_186.htm sayfasından erişilmiştir.
- Raffaello. (1505-1506). *Agnolo Doni' nin portresi*[Resim]. https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Raffaello_Ritratto_di_Agnolo_Doni.jpg sayfasından erişilmiştir.
- Rembrant.(1629-1640). *Otoportre*[Resim]. <https://www.tarihidim.com/hollandali-ustar-ressam-rembrandtin-10-otoportresi/> sayfasından erişilmiştir.
- Rembrant.(1669). *Otoportre*[Resim]. <https://www.arthipo.com/tr-tr/rembrandt-van-rijn-otoportre-mauritshuis.html> sayfasından erişilmiştir.
- Reynolds, J. (1776). *Otoportre*[Resim]. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Joshua_Reynolds_Self_Portrait.jpg sayfasından erişilmiştir.
- Russo, B. (2012). Francis Picabia: The man who laughed. *Sanat Tarihi Dergisi*, 24(3), 215-230.
- Russolo, L. (1913). *Bir kadının hareketlerinin plastik sentezi*[Resim]. <https://www.arthistoryproject.com/artists/luigi-russolo/plastic-synthesis-of-movements-of-a-woman/> sayfasından erişilmiştir.
- Rusu, M. (2018). Portraits and emotions- developing emotional intelligence through Art School intervention. *Psychology Research*, May 2018, Vol. 8, No. 5, 179-191 doi:10.17265/2159-5542/2018.05.001
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi, *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250.
- Salderay, B. (2011). Bir bireye portre çizimi yaptırılarak kazandırılabilir bilgi ve beceriler. *GüzelSanatlar Enstitüsü Dergisi* (25), 133-147
- Savruk, F. (2021). *Modern sanatta yorumlanan portre resimlerinin ilköğretim öğrencilerinin yaratıcılıklarına yansımadaki etkisi*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Schiele, E. (1912). *Otoportre*[Resim]. <https://www.arthistoryproject.com/artists/egon-schiele/self-portrait/> sayfasından erişilmiştir.
- Seurat, G. (1890). *Otoportre*[Resim]. <https://onedio.com/haber/noktacilik-teknigini-kesfederek-sanati-bir-adim-oteye-tasiyan-ressam-georges-seurat-kimdir-1155430> sayfasından erişilmiştir.
- Severini, G. (1913-1915). *Madam MS'nin portresi*[Resim]. <https://www.imj.org.il/en/collections/192845-0> sayfasından erişilmiştir.

- Severini, G. (1912-1913). *Otoportre*[Resim]. <https://kuadros.com/tr/collections/vendors?q=Gino+Severini> sayfasından erişilmiştir.
- Sezer, A. ve Sezer, C. (2020). Resim sanatı tarihindeki ilk soyut resim üzerine. *Akademik Sanat Tasarım ve Bilim Dergisi*, C. 5, S. 9, s. 6-14
- Signac, P. (1893). *Şemsiyeli kadın*[Resim]. https://tr.wikipedia.org/wiki/Paul_Signac sayfasından erişilmiştir.
- Sözen, M. ve Tanyeli, U. (2011). *Sanat kavram ve terimleri sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Subaşı, M. ve Okumuş, K. (2017). Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Haziran 2017 21(2): 419-426.
- Şahin, H. Modern sanatta geleneğin reddi. *Akademik Sanat; Sanat, Tasarım Ve Bilim Dergisi*, Kış 2016, 76-85.
- Şentürk, G. (2013). *Leonardo da Vinci eserlerinin estetik eğitimi açısından araştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tiziano. (y.1509). *Kapitone kollu adam*[Resim]. <https://www.arthipo.com/tr-tr/titian-kapitone-kollu-bir-adam-portresi.html> sayfasından erişilmiştir.
- Tiziano. (1555-1565). *Tövbekar Magdalene*[Resim]. <https://www.arthipo.com/tr-tr/titian-italyan-penitent-magdalene.html> sayfasından erişilmiştir.
- Turan, F. (2011). *Ortaçağ ve Rönesans sanatında fresk resminin yeri ve biçimsel gelişimi*. Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Turan, M.E. ve Yaşar M. (2022). Eşzamanlı betimleme yönteminin resim sanatında kullanımı. *Inonu University Journal of Art and Design* (2022) ISSN: 1309-9876 E-ISSN: 1309-9884, 29-41.
- Türkiye Diyanet Vakfı. *İslam ansiklopedisi*, 2020, 30. Cilt, 118. <https://islamansiklopedisi.org.tr/minyatur> sayfasından erişilmiştir (09.03.2025).
- Türnüklü, A. (2000). Eğitim Bilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Eğitim Yönetimi Güz 2000*, s.24, 549-559.
- Uygun, M.(2019). *06-10 yaş grubu İlkokul öğrencilerine yönelik Şekil sanatlar dersi portre çalışmalarının öğrencilerin duygularını aktarmadaki yeri ve öneminin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Uysal, H. (2021). Van Gogh'un resimlerindeki minör renkler ve bu renkler için müziksel tema örnekleri. *idil*, 84, s. 1167–1182. doi: 10.7816/idil-10-84-03
- Van Gogh, V. (1890). *Dr. Gachet' nin portresi*[Resim]. <https://www.staedelmuseum.de/en/digital/finding-van-gogh> sayfasından erişilmiştir.
- Van Gogh, V. (1885). *Köylü bir kadının başı*[Resim]. <https://www.npr.org/2022/07/14/1111527437/van-gogh-painting-discovered-self-portrait> sayfasından erişilmiştir.
- Van Gogh, V. (1889). *Otoportre*[Resim]. https://en.wikipedia.org/wiki/Van_Gogh_self-portrait_%281889%29 sayfasından erişilmiştir.
- Varlık Şentürk, L. ve Marmara, T. Kandinsky'nin resimli porselenlerine analitik bir bakış, *idil*, 74 (2020 Ekim): s. 1519–1532. doi: 10.7816/idil-09-74-02
- Varol, N. (2009). *Şekil sanatlar dersinde 6. ve 7. sınıf öğrencileri için öznel yaklaşımın portre çalışmaları kullanılarak desteklenmesi ve değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Vinci, L. d. (1519). *Mona Lisa*[Resim]. <https://medium.com/@barisozcan/d%C3%BCnyan%C4%B1n-en-%C3%BCnl%C3%BC-tablosu-2766de08da8b> sayfasından erişilmiştir.
- Vlaminck, M. (1905). *Andre Derain'in portresi*[Resim]. Bülbül, M. (2014). *Sanat akımlarında portrenin yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 101, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Worringer, W (2017). *Soyutlama ve özdeşleyim*, (çev. İsmail TUNALI), Hayalperest Yayınevi, İstanbul.
- Yayman Ataseven, S. (2021). Sanatın iyileştirici gücü teması içinde Frida Kahlo' nun yaşamı ve resimleri. *EKEV Akademi Dergisi*, 88, 503-522.
- Yılmaz, F. (2012). Antik Dönem fresk yapım yöntemleri, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C: 2, S: 4, s. 95-105.
- Yonca, K. (2018). *Roma mumya portreleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

EKLER

EK 1: Ön Değerlendirme Formu:

Merhaba;

Ben Emrah YAĞCI. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Resim İş Eğitimi Tezli yüksek lisans öğrencisiyim ve bir araştırma yürütmekteyim. Araştırmam ile ilgili bir görüşme yapmak istiyorum.

Araştırmanın amacı Devlet okullarında okuyan 11. Sınıf öğrencilerinin Modern Dönem portre resmine ilişkin algıları belirlemektir. Görüşme formunda portreye ilişkin, portre sanatçılarına ve eserlerine ilişkin, Modern dönem sanatı ve Modern dönem portreye ilişkin bilgilerinizi ve bakış açınızı anlayabilmek amacıyla hazırlanan sorular yer almaktadır. İsim ya da diğer kişisel tercihlerle ilgili hiçbir bilgi araştırmanın konusu değildir. Elde edilen bilgiler kime ait oldukları açısından değil, bir grubun genel özellikleri açısından değerlendirilecektir. Bu nedenle kişisel bilgiler gizli tutulacak, hangi yanıtların kimden alındığını kimse bilmeyecektir. Görüşmemiz yaklaşık 15 dakika sürecektir.

Emrah YAĞCI
Pamukkale Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Resim İş Eğitimi

1) Portre tanımını kısaca yapar mısınız?

2) Sizce bir portre çalışması nasıl olmalıdır?

- a) Modele birebir benzemeli
- b) Oldukça gerçekçi olmalı
- c) Modele benzemeli ama ressamın tarzını yansıtmalı
- d) Anlatmak istediğine göre deformasyonlara ve soyutlamaya gidilmeli
- e) Diğer:(eklemek istediğinizi boşluğa yazınız)

3) Bildiğiniz ünlü bir portre ressamı var mıdır? Varsa kimdir?

4)Bildiğiniz ünlü bir portre resmi var mıdır? Varsa hangi eserdir?

5)Sanat tarihinde modern dönem hangi yüzyılda başlamaktadır?

6)Modern dönem sanat akımları nelerdir?Yazınız.

7)Modern dönemde bildiğiniz sanat akımlarının en önemli sanatçılarını yazınız.

8)Modern dönemde bildiğiniz en önemli portre sanatçısı kimdir? Yazınız.

9)Modern dönemde bildiğiniz en önemli portre eserinin adını yazınız.

10)Daha önce hiç portre çalışması yaptınız mı?

Cevabınız Evet ise; hangi sınıfta yaptınız?

11)Portre resmi yapmayı sevdiniz mi? (Evet /Hayır/ Biraz...)

Cevabınız Evet ise şu yönlerini sevdim.

Cevabınız Hayır ise şu yönlerini sevmedim.

Cevabınız başka ise nedenlerini yazınız.

12)Portre resim uygulaması kendinizi nasıl ifade etmenizi sağladı? (Özgür, rahat, gergin, daha iyi tanıma, sıkıcı vb.)

13)Portre uygulamasında hangi malzemeyi kullandınız? Bu malzemeyi seçmenizin nedeni nedir?

EK:2 Son Değerlendirme Formu:

1)Portre tanımını kısaca yapar mısınız?

2)Sizce bir portre çalışması nasıl olmalıdır?

a))Modele birebir benzemeli

b) Oldukça gerçekçi olmalı

c)Modele benzemeli ama ressamın tarzını yansıtmalı

d)Anlatmak istediğine göre deformasyonlara ve soyutlama gidilmeli

e)Diğer:

.....(eklemek
istediğinizi boşluğa yazınız)

3)Sanat tarihinde modern dönem hangi yüzyılda başlamaktadır?

4)Modern dönem sanatının çıkış nedenlerinden birkaçını yazınız.

5)Modern dönem sanatın özelliklerini yazınız.

6)Modern dönem sanat akımlarını nelerdir?Yazınız.

7)Modern dönem sanat akımlarının en önemli sanatçıları yazınız.

8)Modern dönem sanat akımlarındaki en önemli eserleri yazınız.

9)Modern dönemde bildiğiniz en önemli portre sanatçısı kimdir?

10)Modern dönemde bildiğiniz en önemli portre eserinin adını yazınız.

11)Gösterilen Modern dönem portrelerinden en çok sevdiğiniz hangisi oldu?

12)Gösterilen Modern dönem portre örneklerinden hangisi ilk dikkatinizi çekti? Neden?

13)Modern portre resmi yapmayı sevdiniz mi?Evet /Hayır/ Biraz...

Cevabınız Evet ise şu yönlerini sevdim.

Cevabınız Hayır ise şu yönlerini sevmedim.

Cevabınız başka ise nedenlerini yazınız.

14)Modern Dönem portre resmine ilişkin yapılan bilgilendirmeden önce yaptığınız portre çalışması ile bilgilendirmeden sonra yaptığınız çalışma arasında fark var mı? Varsa nelerdir?

a)Modern portre resim uygulaması kendinizi nasıl ifade etmenizi sağladı? (Özgür, rahat, gergin, daha iyi tanıma, sıkıcı vb.)

b)Örnek gösterilen modern portre resimleri, portre resmi çizmenize kolaylık sağladı mı?

c)Modern portre uygulaması süre açısından avantaj sağladı mı?

d)Modern portre uygulaması sonrasında bakış açınızda değişiklik oldu mu?

Cevabınız Evet ise; (Modern sanatı anlamama yardımcı oldu, günümüz sanatını anlamlandırmada katkısı oldu, vb.)

.....

Cevabınız Hayır ise, (Saçma geldi, gereksiz buldum,vb.)

.....

15)Boş zamanlarınızda yeni öğrendiğiniz modern dönem resminin özelliklerini kullanarak resim yapmak ister misiniz?

EK-3

Sunum Portre örnekleri

Empresyonizm

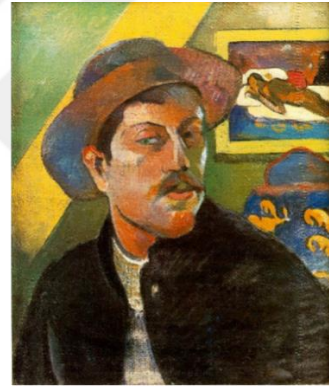
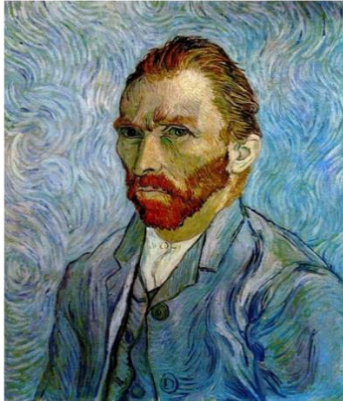
Zacharian'ın portresi, Edgar Degas, 1885

Otoportre, Claude Monet, 1877,

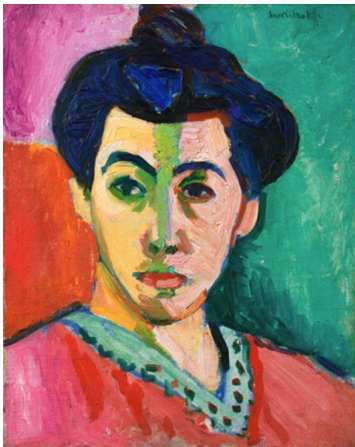
Post Empresyonizm

Otoportre, Vincent Van Gogh, 1889

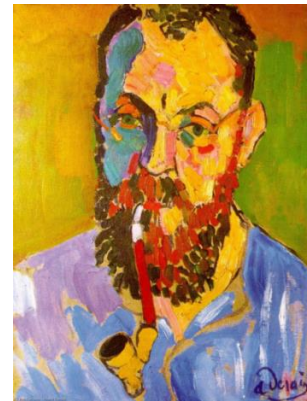

Şapkalı Otoportre, Paul Gauguin, 1893-94

Fovizm

Yeşil Çizgi, Henri Matisse, 1905

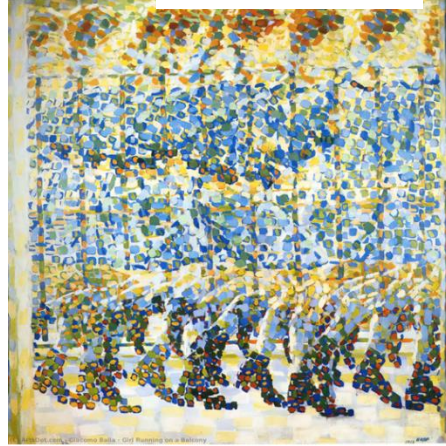
Matisse' nin Portresi, Andre Derain, 1905

Ekspresyonizm

Engelli Birinin Otoportre, Ernst Ludwig Kirchner, 1917-1920

Fütürizm

Balkonda Koşan kız, Giacomo Balla, 1912

Kübizm

Ağlayan Kadın, Picasso, 1937

Kadın Başı, Georges Braque, 1906

Dadaizm

Mekanik Kafa, Raoul Hausmann, 1919

Gömlek Önü ve Çatalı, Hans Arp, 1922

Sürrealizm

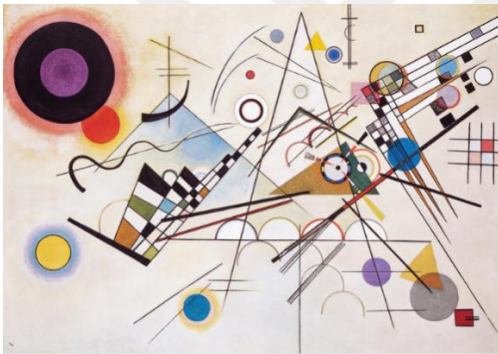

Kızarmış Pastırmalı Yumuşak Portre,
Salvador Dalí, 1941

Aklımdaki Diego, Frida Kahlo, 1940

Soyut Sanat

Kompozisyon VII, Wasily Kandisky,
1923

Köylü Başı, Kazimir Maleviç, 1929

Günümüz Sanatçılarından Modern Döneme Göz Kırpan Portreler;

Ölümlerin Eliyle Sev Beni I,
Ali ELMACI, 2019

Otoportre, David Hockney, 1996

Yine Flört Ediyordun, Andrew
Salgado, 2020

Tekrar, Rafael Silveira, 2022

Spot on George

Big Eyes, Margaret Keane, 2006

EK-4

Sayın Veli,

Çocuğunuzun katılacağınız bu çalışma “**Devlet Okullarında Okuyan 11. Sınıf öğrencilerinin Modern Dönemde Yapılan Portre Çalışmalarına Yönelik Algıları**” adıyla, Emrah YAĞCI tarafından **Aralık 2024-Şubat 2025** tarihleri arasında yapılacak bir araştırma çalışmasıdır.

Araştırma ile portrelerden yola çıkarak devlet okullarında öğrenim gören 11. sınıf öğrencilerinin modern dönem sanata ilişkin bakış açılarının belirlenmesi, öğrencilerin modern dönemde yapılan portre çalışmalarına yönelik algılarını ortaya çıkararak konu hakkında farkındalıklarını arttırmak, modern yorumlanan portrelerin lise öğrencilerin yaratıcılıklarına ve derse olan ilgilerine yansımaları ortaya çıkarmak, öğrencilerin modern dönem özellikleri, modern dönem sanat akımları ve dönemin sanatçılarına ilişkin bilgiler kazanmasını sağlamak, portre sanatıyla ilgili temel bilgi ve becerilerin öğrencilere kavratılması hedeflenmektedir.

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’ nın ve okul/kurum yönetiminin izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına **katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayanmaktadır**. Çocuğunuz çalışmaya katılıp katılmamakta özgürdür. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. **Çocuğunuzun katılımı tamamen sizin isteğinize bağlıdır**, reddedebilir ya da herhangi bir aşamasında ayrılabilirsiniz. Araştırmaya katılmama ya da araştırmadan ayrılma durumunda öğrencilerin akademik başarıları, okul ve öğretmenleriyle olan ilişkileri etkilenmeyecektir.

Çalışmada kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, çocuğunuz çalışma sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden rahatsız hissederse cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta özgürdür. Çocuğunuz çalışmaya katıldıktan sonra istediği an vazgeçebilir. Böyle bir durumda veri toplama aracını uygulayan kişiye, çalışmayı tamamlayamayacağını söylemesi yeterli olacaktır. Anket çalışmasına katılmamak ya da katıldıktan sonra vazgeçmek çocuğunuza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir soru varsa çekinmeden sorabilirsiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon ya da e-posta yoluyla ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Araştırmacı: Emrah YAĞCI

İletişim Bilgileri: E-posta:

Telefon:

Velisi bulunduğum sınıfı numaralı öğrencisi’ nin yukarıda bilgileri yer alan araştırmaya katılmasına izin veriyorum.(Lütfen formu imzaladıktan sonra çocuğunuzla okula geri gönderin)

...../...../.....

Ad-Soyad İmza:

Veli Adı-Soyadı:

Telefon Numarası: